

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Ы. АЛТЫНСАРИН АТЫНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ БІЛІМ АКАДЕМИЯСЫ
НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ ОБРАЗОВАНИЯ ИМ. И. АЛТЫНСАРИНА

РУХАНИ
ЖАҢҒЫРУ

БІЛІМ

ҒЫЛЫМИ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖУРНАЛ

НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ОБРАЗОВАНИЕ

№4
(95) 2020

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Ы. АЛТЫНСАРИН АТЫНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ БІЛІМ АКАДЕМИЯСЫ

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ ОБРАЗОВАНИЯ ИМ. И.АЛТЫНСАРИНА

THE MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
NATIONAL ACADEMY OF EDUCATION NAMED AFTER Y. ALTYSARIN

БІЛІМ – ОБРАЗОВАНИЕ

ҒЫЛЫМИ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖУРНАЛ
НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
SCIENTIFIC-PEDAGOGICAL JOURNAL

№4 (95) 2020

Нұр-Сұлтан, 2020
Нур-Султан, 2020
Nur-Sultan, 2020

**ҚР БҒМ Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының
ҒЫЛЫМИ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖУРНАЛЫ**

Басылымның кезеңділігі - жылына 4 рет шығады

№ 9838-Ж

есепке қою, қайта есепке қою туралы

КУӘЛІК

Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігінің
Ақпарат және мұрағат комитетінде берілген

ТАҚЫРЫПТЫҚ БАҒЫТЫ

**БІЛІМ ЖӘНЕ ТӘРБИЕ МӘСЕЛЕЛЕРІ БОЙЫНША ҒЫЛЫМИ-ӘДІСТЕМЕЛІК,
АҚПАРАТТЫҚ-ТАНЫМДЫҚ МАТЕРИАЛДАРДЫ ЖАРИЯЛАУ**

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ

Жилбаев Ж.О. – п.ғ.к., профессор,
редакция алқасының төрағасы;

Балыкбаев Т.О. – п.ғ.д., профессор;

Жетписбаева Б.А. – п.ғ.д., профессор;

Кожамжарова Д.П. – т.ғ.д., профессор;

Менлибекова Г.Ж. – п.ғ.д., профессор;

Моисеева Л.В. – п.ғ.д., профессор (Ресей);

Сарыбеков М.Н. – п.ғ.д., профессор;

Сманкулова Ж.Е. – т.ғ.д., профессор;

Чоросова О.М. – п.ғ.д., профессор (Ресей);

Шаймерденова Н.Ж. – ф.ғ.д., профессор;

Мукашева М.У. – п.ғ.к., доцент;

Нарбекова Б.М. – т.ғ.к., доцент;

Балкунова Н.П. – жауапты редактор;

Есепбай Ж. – корректор;

Кусаинов О.А. – техникалық редактор.

*Материалдардың анықтығына авторлар жауапты болады.
Редакция материалдарды қабылдамауға құқылы.*

НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
Национальной академии образования имени И. АЛТЫНСАРИНА МОН РК

Периодичность издания – 4 номера в год

СВИДЕТЕЛЬСТВО

о постановке на учет, переучете № 9838-Ж
выдано Комитетом информации и архивов Министерства культуры и
информации Республики Казахстан

ТЕМАТИЧЕСКАЯ НАПРАВЛЕННОСТЬ

ПУБЛИКАЦИЯ НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИХ, ИНФОРМАЦИОННО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫХ
МАТЕРИАЛОВ ПО ПРОБЛЕМАМ ОБРАЗОВАНИЯ И ВОСПИТАНИЯ

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Жилбаев Ж.О. – к.п.н., профессор,
председатель редакционной коллегии;
Балыкбаев Т.О. – д.п.н., профессор;
Жетписбаева Б.А. – д.п.н., профессор;
Кожамжарова Д.П. – д.и.н., профессор;
Менлибекова Г.Ж. – д.п.н., профессор;
Моисеева Л.В. – д.п.н., профессор (Россия);
Сарыбеков М.Н. – д.п.н., профессор;
Сманкулова Ж.Е. – д.и.н., профессор;
Чоросова О.М. – д.п.н., профессор (Россия);
Шаймерденова Н.Ж. – д.ф.н., профессор;
Мукашева М.У. – к.п.н., доцент;
Нарбекова Б.М. – к.и.н., доцент;
Балкунова Н.П. – ответственный редактор;
Есепбай Ж. – корректор;
Кусаинов О.А. – технический редактор.

*Ответственность за достоверность материалов несут авторы.
Редакция оставляет за собой право отклонять материалы.*

SCIENTIFIC-PEDAGOGICAL JOURNAL
National Academy of education named after Y.Altynsarin, MES RK

Frequency of publication – 4 issues per year

CERTIFICATE

about registration, re-registration
No. 9838-F

issued by the Committee of information and archives of the Ministry of culture and information
of the Republic of Kazakhstan

THEMATIC FOCUS

PUBLICATION OF SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL,
INFORMATION AND EDUCATIONAL MATERIALS ON EDUCATION AND UPBRINGING

EDITORIAL BOARD

Zhylybayev Zh.O. – Candidate of pedagogics, Professor,
Chairman of the editorial Board;

Balykbayev T.O. – Doctor of pedagogy, Professor;

Chorosova O.M. – Doctor of pedagogy, Professor (Russia);

Kozhamzharova D.P. – Doctor of history, Professor;

Menlibekova G.Zh. – Doctor of pedagogy, Professor;

Moiseyeva L.V. – Doctor of pedagogy, Professor (Russia);

Sarybekov M.N. – Doctor of pedagogy, Professor;

Shaimerdenova N.Zh. – Doctor of Philology, Professor;

Smankulova Zh.Y. – Doctor of history, Professor;

Zhetpisbayeva B.A. – Doctor of pedagogy, Professor;

Mukasheva M.U. – Candidate of pedagogics, associate Professor;

Narbekova B.M. – Candidate of history, associate Professor;

Balkunova N.P. – Candidate of philology, executive editor;

Esepbai Zh. – corrector;

Kusainov O.A. – technical editor.

*The authors are responsible for the accuracy of the materials.
The editorial board reserves the right to reject the materials.*

МАЗМҰНЫ

БІЛІМ БЕРУ САЯСАТЫ / ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ПОЛИТИКА / EDUCATIONAL POLICY

Калкеева К.Р.

Теоретико-методологическое переосмысление историко-педагогического знания в условиях духовного возрождения.....6

Kalmatayeva B.B.

Methods of using information technology in college.....12

Советова А.А.

Педагогтің психологиялық мәдениеті кәсіби қызметтің тиімділігінің факторы ретінде.....24

ОҚЫТУДЫҢ ТЕОРИЯСЫ МЕН ТӘЖІРИБЕСІ / ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ОБУЧЕНИЯ / THEORY AND PRACTICE OF TEACHING

Воистинова Г.Х., Байрамгулова А.М.

Дифференцированное обучение на уроках математики.....30

Налиева А.С.

Шаг за шагом к инклюзивной школе.....35

Нургужина Г.М.

Развитие связной речи студентов и расширение их кругозора при работе над произведением искусства.....42

ҒЫЛЫМИ ІЗДЕНІС / НАУЧНЫЙ ПОИСК / SCIENTIFIC SEARCH

Байдильдаева А.А.

Анализ типов семей для планирования социальной работы со студенческой молодежью.....48

Шолпанқұлова Г.К., Торғауыт Д.Ж.

Дарындылық ұғымының мәні және түрлері.....54

Кожаметова Д.М., Бекжігіт Н.К.

Опыт социально-педагогической поддержки детей с нарушением опорно-двигательного аппарата в условиях общеобразовательного учреждения.....61

ТӘРБИЕЛЕУДІҢ ТЕОРИЯСЫ МЕН ТӘЖІРИБЕСІ / ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ВОСПИТАНИЯ / THEORY AND PRACTICE OF EDUCATION

Садуақасова А.А.

Этнопсихологические аспекты духовного наследия номадов мира.....70

Омарбекова А.И., Маханбет А.М.

Ерекше қамқорлықты қажет ететін балалардың ата-аналарымен жүргізілетін жұмыстың ерекшелігі.....74

Жұпарбекқызы Қ.

Болашақ педагог-психологтерді басқару әрекетіне дайындаудың шарттары.....80

БІЗДІҢ АВТОРЛАР / НАШИ АВТОРЫ / OUR AUTHORS.....85

ЖУРНАЛ ТУРАЛЫ ЕРЕЖЕ / ПОЛОЖЕНИЕ О ЖУРНАЛЕ / POSITION ABOUT THE JOURNAL.....86

ГРНТИ 14.01.11

К.Р. КАЛКЕЕВА

доктор педагогических наук,
профессор кафедры социальной педагогики и
самопознания ЕНУ имени Л.Н. Гумилева

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКОЕ ПЕРЕОСМЫСЛЕНИЕ ИСТОРИКО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ЗНАНИЯ В УСЛОВИЯХ ДУХОВНОГО ВОЗРОЖДЕНИЯ

Аннотация. В статье говорится о необходимости сохранения лучших традиций национальных образовательных систем, переосмысления историко-педагогического знания. Историко-педагогическое знание должно служить основой возникновения и развития педагогических учений, вычленению ключевых проблем, способствовать применению полученных знаний в практической педагогической деятельности.

Ключевые слова: история педагогики, возрождение традиционной культуры, структура знания, национальные образовательные системы.

ВВЕДЕНИЕ

Государственная образовательная политика суверенного Казахстана актуализирует необходимость использования проверенного временем арсенала педагогических средств и методов для обеспечения приоритетного развития системы образования современного Казахстана.

Об этом в программной статье «Рухани жағыру» отмечено «...На наших глазах мир начинает новый, во многом неясный, исторический цикл. Занять место в передовой группе, сохраняя прежнюю модель сознания и мышления, невозможно. Поэтому важно сконцентрироваться, изменить себя и через адаптацию к меняющимся условиям взять лучшее из того, что несет в себе новая эпоха.

Первое условие модернизации нового типа – это сохранение своей культуры, собственного национального кода. Она должна сделать лучшие тра-

диции предпосылкой, важным условием успеха модернизации.

Это платформа, соединяющая горизонты прошлого, настоящего и будущего народа» [1].

Столь длинная ссылка на программную статью предельно актуализирует значимость истории становления и развития педагогики и образования для каждой нации, каждого педагога. Развитие образования в современном мире должно не только учитывать требования XXI века, но и обеспечивать сохранение лучших традиций национальных образовательных систем.

Ранее, обсуждая программу «Культурное наследие», Елбасы Н.А. Назарбаев подчеркнул: «Возрождение традиционной культуры, обращение к историческому опыту своего народа – это закономерное явление, которое имеет место при получении страной независимости» [2].

Эти документы являются отправной точкой к переосмыслению исходных теоретико-методологических установок, переоценке составных элементов и преобразованию структуры системы историко-педагогического знания, свидетельствующих об изменениях парадигмального характера в изучении отечественной истории педагогики и образования. Они обуславливают потребность в теоретико-методологическом переосмыслении и систематизации истории педагогики и образования Казахстана.

ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ ИССЛЕДОВАНИЯ

В условиях казахстанской реалии элементы теоретического материала требуют дополнительного ценностно-смыслового насыщения. Иначе не будет складываться единая картина исторического развития отечественной педагогической науки и образовательной практики, знание останется дискретным. Историко-педагогическое знание должно служить логике возникновения и развития тех или иных педагогических учений, вычленению ключевых проблем, дать возможность применению полученных знаний в практической педагогической деятельности. Только в этом случае у студентов появится мотивация в изучении истории педагогики и образования, повысится эффективность общепрофессиональной подготовки и профессиональное становление.

Знание истории отечественной педагогики и образования рассматривается как значимый компонент профессиональной компетентности учителя, позволяющий воспитывать подрастающее поколение на примерах исторических ценностей.

В этой связи интересным для нас являются мнения М.Г. Ярошевского и

Л.Я.Зориной, которые выделяют несколько функций исторического аспекта педагогических знаний. По их мнению, историко-педагогическое знание не только регистрирует, описывает отдельные события и их хронологию, но и формирует научное мировоззрение обучаемых, развивает научное и творческое мышление, воспитывает эмоционально-мотивационную сферу обучающегося, т.е. выступает средством формирования интереса к предмету. Способствует осмыслению особенностей воспроизводства национального духа и культурной самобытности народа. Обращение к прошлому обусловлено стремлением лучше понять современность, сохранить все ценное и положительное из прошлого опыта, извлечь определенные уроки для будущего. Педагогические знания призваны воспитывать подрастающие поколения на основе национальных педагогических ценностей и общечеловеческих образовательных идеалов. Позволяют учитывать накопленный опыт и национальные традиции при создании новых воспитательных систем. Использование идей отечественных педагогов-просветителей обогащает воспитательный потенциал педагогической науки Казахстана, служит интересам государства и общества [3].

«История является тем полигоном, на котором проходят испытания научно-познавательных способностей человека, той единственной лабораторией, где могут быть изучены закономерности науки. Чем более длительный период мы берем, тем отчетливее они выступают, поскольку наиболее фундаментальное и устойчивое в природе познания выявляется благодаря абстрагированию от всего преходящего и неповторимого в потоке событий» [4].

Согласно новой исследовательской парадигме в ходе изучения исторических процессов и явлений преодолевается европоцентризм и партийный классовый подход, на первый план выдвигаются духовные истоки традиционной педагогической культуры. Мы сегодня отказываемся от тенденции «подтягивания» чужой истории, которая достаточно богата и уникальна.

В подготовке педагогических кадров еще не изжит традиционный способ организации усвоения историко-педагогического знания, который затрудняет практическую реализацию всего многообразия функций историко-педагогического знания. Он предусматривает изучение истории педагогики науки в качестве пропедевтического, вводного материала перед содержанием основных педагогических дисциплин. Содержание учебной дисциплины разворачивается в довольно узкой событийно-хронологической последовательности, зачастую не обеспечивающей синхронность в изложении педагогического прошлого нашего отечества. Излагается фрагментарно.

При организации усвоения будущими педагогами учебного материала основной акцент делается на запоминание историко-педагогических фактов событий. Не достаточно уделяется внимания осмыслению сущности изучаемых явлений и процессов, что занижает прикладной характер и затрудняет использование потенциала историко-педагогических знаний для понимания будущими педагогами состояния педагогической реальности.

История педагогики как история научных исследований по проблемам образования охватывает развитие просветительских и педагогических идей, педагогических взглядов, историко-педагогическое наследие видных дея-

телей образования. Но наряду с этим всегда существовала реальная история конкретных образовательных систем, организаций, образовательных учреждений. Однако до настоящего времени продолжает сохраняться изолированное рассмотрение понятий «история образования» и «история педагогики», о чем свидетельствует дисциплинарное оформление историко-педагогического знания.

Интерес к изучению истории педагогики и образования продиктован необходимостью формирования целостного представления педагогов о становлении и развитии социального института образования в Казахстане, особенностях постановки и решения актуальных проблем воспитания и обучения в контексте взаимодействия педагогической теории и практики.

Всестороннее рассмотрение педагогических явлений и процессов в рамках истории отечественной педагогики и образования позволит этой отрасли выполнять интегративную функцию по отношению к другим областям педагогического знания.

Систематизация и конструирование историко-педагогического знания с новым содержательным наполнением требует раскрытия сущностных характеристик базовых понятий «наука», «знание», «научное знание», «историко-педагогическое знание».

Аналитическая работа показывает, что вышеуказанные понятия общеупотребимы, но, тем не менее, суть и содержание их является мало изученным.

«Наука – это форма духовной деятельности людей, направленная на производство знаний о природе, обществе и о самом познании, имеющая непосредственной целью постижение истины и открытие объективных законов на основе обобщения реальных фактов в

их взаимосвязи, для того, чтобы предвидеть тенденции развития действительности и способствовать ее изменению» [5].

Наука предвидит тенденции развития окружающей действительности и способствует ее изменению, а также рассматривается как творческая деятельность по получению нового знания и результат этой деятельности: совокупность понятийных знаний, приведенных в целостную систему на основе определенных принципов, и процесс их воспроизводства.

В совокупности наука содержит ряд основных характеристик. Наука – это:

- противоречивый, сложный процесс получения нового знания;

- результат процесса познания и систематизация полученных знаний в целостную, развивающуюся органическую систему;

- общественная социальная инфраструктура: организация науки, научные учреждения, профессиональные объединения ученых, ресурсы, финансы, научное оборудование, система научной информации, различного рода коммуникации ученых и т.п.;

- область человеческой деятельности и важнейший элемент культуры.

Знание всегда должно соответствовать принципу и критерию научности.

Основные особенности критерия научности:

1. обнаружение объективных законов действительности – природных, социальных (общественных), законов самого познания, мышления и др.;

2. на основе знания законов функционирования и развития исследуемых объектов наука осуществляет предвидение будущего с целью дальнейшего практического освоения действительности.

В первом случае знание ориентировано на общие, существенные свойства предмета, его необходимые характеристики и их выражение в системе абстракции, в форме идеализированных объектов – нет объекта – нет науки. Само понятие научности предполагает открытие законов, углубление в сущность изучаемых явлений. Это основополагающий признак науки, основная ее особенность.

Во втором случае знание нацелено на изучение объектов, преобразуемых в сегодняшней практике, и на предвидение их будущего практического освоения. Эта черта является одной из важнейших в научном познании.

В словарях и справочниках раскрывается смысловая сущность понятия «знание»:

1) «знание» – как субъективная принадлежность, свойство знающего что-либо;

2) «знание» – плод учения, результат, итоговый опыт;

3) «знание» – отчужденно-объективная вещь, письмо [6].

В «Словаре русского языка» данное понятие рассматривается в трех аспектах:

- «знание» – это осведомленность в какой-либо области, обладание какими-либо сведениями;

- «знание» – свод сведений, познаний;

- «знание» – целостное и частное познание действительности [7].

Знание в «чистом или снятом виде» не существует.

Категория «знание» разделяется по видам, атрибутам, модальностям.

- по видам знание делится на обыденное, научное, частно-научное, философское, учебное;

- по атрибутам разделяется на истинное и ложное знание;
- по модальностям знание различается как необходимое, вероятное, обоснованное и невозможное.

В.И.Гинецинский с целью определения базового составляющего категории «знания» описывает его качества и свойства, которые позволяют понять механизмы и принципы его порождения, существования и закономерности.

Он называет следующие диспозиции:

1. Знание как результат, продукт познания, раскрывающее суть, строение и описание чего-то.

Сам процесс познания он рассматривает как непрерывный процесс получения или порождения знания, приближения к сущности познаваемого объекта.

2. Знание является частью до определенного времени неосознаваемой формы сознания.

3. Знание – продукт деятельности и соотносится с индивидуальным опытом, воплощается в языке.

4. Знание есть единство социального и индивидуального, объективного и субъективного. Индивидуальная и субъективная сущности знания заключаются в том, что оно воспроизводится в сознании человека, а социальное и объективное – в том, что усвоение знания происходит через общественное сознание.

В структуру знания входят: локальное знание, которое в любой научной области соотносится с теорией; знания, составляющие целую научную область; знания, представляющие всю науку.

В локальной области знания можно выделить два уровня: уровень эмпирических знаний и уровень теоретических знаний.

Эмпирия связана с наблюдениями. Для знаний, полученных на эмпирическом уровне, характерно то, что они являются результатом непосредственного контакта с «живой» реальностью в наблюдении или эксперименте. На этом уровне мы получаем знания об определенных событиях, выявляем свойства интересующих нас объектов или процессов, фиксируем отношения и, наконец, устанавливаем эмпирические закономерности.

Теоретический уровень знания расчленяется на две существенные части: фундаментальная теория и теории, которые описывают конкретную область объективной действительности.

Теоретический уровень базируется на фундаментальных теориях и направлен на объяснение объективной реальности и идеальных объектов, он основывается на описании, систематизации и объяснении.

Знание – это инвариант некоторого многообразия. Объективация знания как идеального продукта возможна лишь через упорядочение предметных многообразий, являющихся носителями этого знания. Для передачи знания необходимо представить его как способ упорядочения определенного предметного многообразия и организовать активную познавательную деятельность обучаемых по оперированию этим многообразием. На основе практики обучения создавались учебные дисциплины, на основе различных форм систематизации и структурирования знаний разрабатывались и реализовывались проекты организации учебно-познавательной деятельности. С этой позиции и следует рассматривать формы презентации знания, как специально приспособленные к условиям практики.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

С этой точки зрения назрела необходимость в переосмыслении, переизложении или реструктурировании историко-педагогического знания, что позволит изучать историю педагогики

и образования не в отрыве от общей педагогики и истории педагогики, а в единстве с ней и реализовать на практике положения концепции «диалога культур».

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Программная статья «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» от 12 апреля 2017. Официальный сайт Президента республики Казахстан.
2. Государственная программа «Культурное наследие», 2004 год. Официальный сайт Президента республики Казахстан.
3. Ярошевский М.Г. Зорина Л.Я. История науки и школьное обучение.- М.: «Педагогика», 1978.- 48 с.
4. Там же
5. Борк А. История новых технологий в образовании. - М.: РОУ, 1990.-27с.
6. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка.- М.: Гослитиздат, 1955. – Т.1.- 723 с.
7. Словарь русского языка. - М.: Гослитиздат, 1957.- Т.1.- 578 с.

К.Р. КАЛКЕЕВА

ТЕОРИЯЛЫҚ-ӘДІСНАМАЛЫҚ ҚАЙТА ОЙЛАУ

РУХАНИ ЖАҒҒЫРУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ТАРИХИ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМ

педагогика ғылымдарының докторы,

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Әлеуметтік педагогика және өзін-өзі тану

кафедрасының профессоры

Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан

K.R. KALKEEVA

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL REVIEW OF THE HISTORICAL AND PEDAGOGICAL KNOWLEDGE IN THE CONDITIONS OF SPIRITUAL REVIVAL

Doctor of Pedagogical Sciences,

Professor of the Department of Social Pedagogy and self-knowledge,

L.N. Gumilyov ENU, Nur-Sultan, Kazakhstan

Аңдапта. Мақалада ұлттық білім беру жүйесінің ең жақсы дәстүрлерін сақтау, тарихи-педагогикалық білімді қайта қарастыру қажеттілігі туралы айтылады. Тарихи-педагогикалық білім педагогикалық ілімдердің пайда болуы мен дамуына, негізгі проблемаларды оқшаулауға және алынған білімді практикалық педагогикалық қызметте қолдануға ықпал етуі керек.

Түйінді сөздер: педагогика тарихы, дәстүрлі мәдениеттің жандануы, білім құрылымы, ұлттық білім беру жүйесі.

Abstract. The article talks about the need to preserve the best traditions of national educational systems, rethinking the historical and pedagogical knowledge. Historical and pedagogical knowledge should serve as the basis for the emergence and development of pedagogical doctrines, isolate key problems, promote the application of the knowledge gained in practical pedagogical activity.

Key words: history of pedagogy, revival of traditional culture, structure of knowledge, national educational systems.

SRSTI 14.33.09

B. B. KALMATAYEVA

*PhD student at Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University,
Turkestan, Kazakhstan
E-mail: kalmataeva@inbox.ru*

METHODS OF USING INFORMATION TECHNOLOGY IN COLLEGE

Abstract. *Aim: study methods and means of complex use of information technologies in mathematics courses in the process of professional training of students of technical specialties. The urgency of the research problem is due to insufficient knowledge of computer systems, the low efficiency of all types of training, and the need to equip technical college graduates with the skills to use information technologies in their professional activities. Methods: analysis and systematization of the data of psychological-pedagogical, scientific-methodical and educational literature on the research subject; theoretical modeling of the use of the Mathematica computer system in training mathematics and informatics. Results: the research has shown that computer mathematical system (CMS) Mathematica helps solve problems like mathematics, freeing up teaching time for creative issues. Parallel use of the textbook and the computer textbook was found to have the greatest effect on learning. Scientific novelty: the forms, methods and means of integrated use of information technologies in teaching mathematics and computer science to students of secondary special educational institutions of technical profile are theoretically justified. Practical relevance: the study determined that methodological support on the use of Mathematica in learning mathematics and Informatics of students of technical specialties can be applied by teachers of technical vocational educational institutions and students to prepare for lectures and practical exercises, tests and exams, for training, research and self-education.*

Key words: *mathematics, computer mathematical system, information technologies, mathematical methods, competence, general professional abilities, student, professionalism.*

INTRODUCTION

Informatization is the basis for the reform of the education system in the modern period and should be developed at a faster pace. Information technologies play a determining role in reforming the education system of the society. It is a tool with the help of which teachers can qualitatively change methods and organizational forms of their work, fully develop individual features of students, carry out constant dynamic renewal of educational process organization.

The use of information technologies in education imposes certain requirements to the formation of a new model of secondary vocational education designed to teach students to acquire and update knowledge independently, to provide a combination of a fairly extensive general education training with the possibility of a deep understanding of disciplines based on computer tools training. Under the influence of information technologies, the process of professional training undergoes serious changes; its

components enter into clear meaning relations and relations with each other, improvement of some of them leads to a qualitative change of others for it.

In recent years, the aspiration of young people to obtain high-quality secondary vocational education has been particularly intensified. One of the reasons for this is the orientation of employers towards the professionalism and competence of an employee who necessarily has the skills to use information technology [1, 2].

Thus, the relevance of the research topic is confirmed by the following factors:

- low efficiency of all types of educational classes in mathematics (lecture, practical, laboratory, optional), independent and research work of students at the traditional form of training and the opportunity to change this situation through the integrated use of computer mathematical systems in mathematics and computer science courses at training students of technical specialties;

- inadequate knowledge of the capabilities of computer mathematical systems required in the professional activities of technical college students;

- the need to equip graduates of technical colleges with the skills to apply information technologies in their professional activity and to be modern highly qualified middle-level specialists [13].

The general problem of research: to reveal the information technologies necessary and sufficient for complex use in the process of training mathematics of students of technical specialties, providing qualitative professional training at the average special educational institution of the future technicians of an average link.

LITERATURE REVIEW

The questions of creation and use of new information technologies, scientific and pedagogical expediency of their application, didactic conditions of computerization training are devoted to numerous works of researchers: N.V. Kovalev, V. Apatova, Yu.S. Branovsky, Ya.A. Vagramenko, S.M. Vishnyakova, B.S. Gershunsky, A.P. Ershov, T.V. Kapustina, M.P. Lapchik, E.I. Mashbitsa, V.M. Monahova, E.S. Polat, Yu.A. Pervina, I.V. Robert, S.Sviridenko, etc.

I.N. Antipov, I.I. Bavrin, S.A. Beshenkov, A.L. Bugrimov, G.D. Glaser, A.V. Latyshev, I.V. Robert and other researchers point to the integrative nature of the application of information technologies in vocational education, noting their specific properties, the most important of which is the strengthening of the activity approach when using information technologies. A new and promising direction of professional training of students of technical specialties in the field of informatization of mathematical education is the use of computer mathematical systems in the process of teaching mathematics and computer science. Certain experience of CMS application in the sphere of education has been accumulated. The complex use of the computer mathematical system Mathematica as a basic one in the educational process of higher education institutions is offered by Yu.I. Vorotnitsky, L.V. Gorodniya, S.V. Zemskov, Yu.V. Poznyak, N.A. Kalinina, A.A. Kuleshov. Along with these authors, the studies by V.M. Volchkov, B.P. Dyakonova, S.A. Diachenko, N.A. Zyuban, T.A. Matveeva, C.I. Masharova, O.B. Kryuchkova, T.V. Kapustina, O.V. Manturova, S. Wagon, and E. Kamerich, which discuss the use of computer mathematical systems in secondary and higher education as applied to the

process of training mathematics, are very interesting. The analysis of works on a problem of use of CMS Mathematica in sphere of secondary vocational training allows to draw a conclusion that for today there are no researches considering problems of use of system Mathematica in professional training of students of technical specialties in the field of computerization of mathematical education, the more so in learning mathematics and computer science on the basis of one universal mathematical environment [11].

Psychological pedagogical problems of the use of inter-subject relations of mathematics and informatics in secondary special educational institutions, which affect the professional competence of specialists of the middle level, are considered in the works of B.S. Bylkova, A.V. Gorstko, L.A. Zhukova, L.P. Krivshchenko, M.V. Krutikhina V.M. Kuzmenko, T.N. Mirakova, V.M. Monahova, A.A. Mikhno, L.M. Fridman, S.I. Shapiro, A.N. Sharipova, V.A. Stoff and other researchers [6].

Despite the large number of papers devoted to the problems of implementation the ideas of inter-subject relations of mathematics and informatics, there are no studies devoted to the use of new information technologies (by the example of CMS Mathematica) in training in mathematics and informatics as a means of implementation of inter-subject relations of these disciplines in professional training of students of technical specialties. For complex use of Mathematica system in the educational process of mathematics and informatics teaching it is necessary, first, to solve a number of methodical questions connected with creation of educational-methodical materials, manuals for work with computer mathematical system

Mathematica, the computer textbooks created in Mathematica environment taking into account systematic application of computer mathematical system [15].

The questions of development and use of computer textbooks in the process of education are discussed in the works of E.L. Abdullina, N.V. Ageeva, Yu. Baranova, A.I. Bashmakov, A.K. Volkova, A.Yu. Derevnina, J.I. Zaitseva, O.V. Zimnaya, V.L. Ivanova, M.R. Melamud, K.P. Yadrova, S.A. Khristochevsky, and others. The paper deals with aspects related to the functions of a computer textbook, its structure, and requirements to the form of data presentation. An analysis of the capabilities of computer mathematical systems and Mathematica, in particular, leads to the conclusion that it is the computer mathematical system Mathematica can fully serve basis to build a computer textbook.

MATERIALS AND METHODS

The tasks and objectives were achieved through a set of complementary research methods:

- analysis and systematization of the data of psychological-pedagogical, scientific-methodical and educational literature on the research subject;
- observation of the educational process of teaching mathematics and informatics in secondary special education institutions;
- theoretical modeling of the use of the Mathematica computer system in training mathematics and informatics;
- theoretical and experimental justification of the effectiveness of the developed methodology.

Curricula in technical secondary special education institutions contain disciplines with sections requiring the use of information technologies. Therefore,

teachers of mathematics, teachers of general and special disciplines, as well as students of secondary special education institutions of technical profile can be considered as users for whom Mathematica can serve as a working tool in everyday professional and educational activities [16,17].

The use of CMS Mathematica in the study of mathematics and specialization disciplines can significantly enrich the course. You can use Mathematica in course and diploma design, student research groups, or electives. Clearly presenting theoretical material with examples of calculations and specific software and graphics tools will make training more effective and engaging.

Thus, we can distinguish three areas of the educational process related to the use of Mathematics CMS in technical secondary schools:

1. using the system as a basic software product in a computer science course in the study of basic programming concepts;

2. application of the system in mathematics course during lecture, practical and laboratory classes, and also for organization of students' independent work;

3. application of the system in the process of teaching and research or research work of students, in preparation of term papers and diploma works, as well as in the work of student scientific circles, sections of student scientific societies or faculties.

The first direction:

Mastering programming in Mathematica gives you the most complete possibilities for effective use of the system, because the true purpose of Mathematica is a high-level programming language, who have chosen, and the best tools of previous generations of programming languages.

You can learn not only procedural programming, which is traditionally taught in technical high schools, but also gain excellent knowledge, skills, and knowledge of functional programming and programming based on the rules of transformation. To master all three approaches to programming in the Mathematica environment, it is sufficient to use computer mathematical systems at teaching as a means of implementing cross-curricular mathematical relationships.

The second direction:

Mathematica can be used in a variety of classroom, lecture, and hands-on learning activities, and in out-of-classroom, self-study activities. One of the challenges of mathematics education today is to prepare for the skilled use of applied mathematical packages in practical activities related to the solution of mathematically formulated problems (this applies to problem definition, its analysis, and interpretation of results). It is this task of mathematical education that will be solved by systematic use of Mathematica CMS in classroom classes. Computer support of the lecture material enables the teacher to demonstrate graphic images, for example, to show the properties of the studied function diagrams, their transformation, etc., and to accompany the material with pre-prepared computational examples. For the teacher, static and dynamic display of the results of the calculation give the opportunity to expand the arsenal of techniques of material presentation, and in most cases - save time on its presentation. And here too, Mathematica has no competitors. Of course, in classrooms you need a system that projects a computer display onto a large screen or electronic whiteboard. In practice, you can solve many mathematical

problems on your computer, including those that have no analytical solutions. For example, many nonlinear differential equations have no analytical solutions, but they can be solved with acceptable accuracy using Mathematica's NDSolve function numerically or presented graphically. Again, Mathematica is indispensable. This use of any software package places high demands on the simplicity of the user interface and ease of use, for mastering the rules of the system and the procedure for setting up source information should not be time-consuming. Mathematica fully meets these requirements. You can enrich the content of your homework with more detailed analysis of the mathematical objects in question and characteristics that were not previously calculated and that Mathematica can easily handle.

The content of a math course and how students perceive it can change significantly with the active use of a quality computer software environment such as Mathematica. Active use of computers for the decision of mathematical problems in many disciplines of specialization should form at students a general view on a place, a role and possibilities of modern computer mathematical systems (first of all - systems Mathematica) in a modern mathematical science and in applied researches, adequately reflecting the level reached to date. In addition, it will prepare them for active use of computers in their future professional activities.

The third direction:

Students' research work is a form of learning. In one way or another, the research work is carried out by all students of technical secondary special education institutions. There are two main types of student research work (SRW) that exist and are applied.

1. Student research work, which is part of the current curriculum. This type of SRW includes writing essays, term papers and diploma theses. This work is impossible without research, even the simplest.

2. Research work over and above what is required by the curriculum. This form of SRW is the most effective for developing research and scientific abilities of students. This type of SRW may include work in sections of the Student Scientific Society, student research groups or faculties.

The research work of students is a school of active formation of specialist's professional qualities of secondary specialized educational institutions of technical profile, as:

- awakens the desire to deepen knowledge in the chosen specialty;
- inculcates the desire for search, the need for continuous education with a wide range of interrelationships;
- forms analytical, predictive, organizational and communication skills;
- develops creative initiative, autonomy and responsibility;
- shapes new professional and personal qualities.

Mathematica's application to students' academic or research work is based on the fact that it is well suited to research tasks. You can set and solve research problems that were previously impossible to solve because of your inability to overcome cumbersome analytical computing.

The use of Mathematics changes the way we look at problem solvability [20]:

A solution can be obtained with any degree of precision, at any desired moment. It seems methodologically successful to use the same CMS for solving many classes of problems, not

only in mathematics courses, but in all disciplines of specialization. This, firstly, reduces the time spent on mastering work with CMS (because instead of several specialized, oriented for certain disciplines of software products only one universal can be studied), and secondly, it shows the advantage of an integrated software product, which is Mathematica, which uses common resources for solving many classes of problems [21].

T.V. Kapustina [12] described the types of pedagogical software products, the preparation and application of which can be implemented on the basis of the Mathematica computer system. If the teacher does not have a bank of pedagogical software products, then Mathematica can be used in learning without them, because as noted by O.V. Manturov [14] "... the Mathematica system has one of its main goals namely teaching (students, schoolchildren and etc.)". Therefore, you should develop a methodology for using the Mathematica system in mathematics classes in a situation where no software products specially prepared for these classes are used.

The Mathematica system can be used widely, from the application of its simplest capabilities in the first-year classes to the use of senior students in independent research work. At the same time, moving to a higher level, the student uses the capabilities of the system more widely, as if "tuning" the Mathematica system to his own needs. Working with the CMS Mathematica over several years of study allows the student, using the same images and, as the technique of working with the system improves, involving more and more complex images, examine mathematical objects from different angles, moving to higher levels. For example, in math

classes at the beginning of the first year, when studying the concept of "function", you can use static images of graphs of the studied functions, and at the end of the first year when studying bodies of revolution, you can study the techniques of animating graphic images in Mathematica in computer science classes, receive "animated" images of spatial figures.

RESEARCH RESULTS

Realization of the possibilities of modern information technologies entails expansion of the range of educational activities, improvement of existing and emergence of new organizational forms and methods training, expansion and deepening of the studied subject areas, integration of academic subjects. In the study computer mathematical systems are considered not only as a means of new information technologies in training mathematics, but also as a means of implementation of inter-subject relations in training of these disciplines in secondary special educational institutions of technical profile; methodological aspects of teaching mathematics and computer science using CMS are considered.

It was determined, that the parallel use of the textbook and the computer textbook gives the maximum effect of learning the teaching material. Textbooks for work with the computer mathematical system Mathematica, computer textbooks created in the environment itself, can serve as one of the means of methodological support of the process training mathematics in secondary special education institutions of technical profile.

Methodological basis of the computer mathematics textbook in its theoretical part were topics of mathematics, at which

computer support is possible, and in the practical part - typical examples of system application, in each of which algorithms for solving mathematical problems are realized. The shell for creation of computer textbook was the computer mathematical system Mathematica. During work with the computer textbook the student can use all possibilities of CMS at own discretion: computing (numerical, symbolical, graphic calculations), information (the built in mathematical directory), communication (an exit in others programs, in particular - in the Internet) [3, p. 96]. Being in the document of the computer textbook, it is possible, even without opening another window, do any actions provided by the computer environment. The study identifies basic methodological principles for organizing students' work with a computer textbook and considers the structure of a computer mathematics textbook created using the files hierarchy (with navigation and hyperlinks) in the Mathematica environment.

The study presents the approximate plans made on the basis of the exemplary program in the discipline «Mathematica» on the basis of the basic general education and on the basis of the specialties of STP (basic level), defines the content of practical works and considers the general educational, educational and developing aims of studying the mathematics course with the use of CMS Mathematica in the secondary special educational institutions of technical profile [4, p. 147].

In the study of T.V. Andriyanova it is noted that classes with the use of CMS Mathematica intensify the process of learning and improve the functions of each component of the methodological system of mathematics teaching: content, goals, forms, methods and

means of teaching. The form of training organization was chosen - a workshop, and the methodical aspects of learning mathematics based on a workshop using CMS Mathematics were considered [5, p. 29].

Using Mathematica as a computer mathematical system in the process of teaching at technical secondary schools allows you to use the system as a basic software product in the study of basic programming concepts.

The study emphasizes that mastering programming in Mathematica gives you the most complete application of the system, because the true purpose of Mathematica is to be a programming language of the highest level that has the best tools for previous generations' languages. Different styles of programming can be used in Mathematica at training: functional, procedural, and conversion rules [6]. It all depends on the teacher's methodical experience, the level of students and their ability to learn, and the goals the teacher sets.

Attention is drawn to the fact that in secondary vocational schools of technical profile only procedural programming is most often studied, Qbasic or TurboPascal is used, because only the time allocated for their study can be enough [7, p. 18].

Acquaintance with Mathematica in math classes helps your success. By then, students had already learned the system's interface, main menu, main data classes, how to write and calculate arithmetic expressions, and how to use functions in math. By using CMS as a means of making inter-subject links between mathematics and computer science, time is freed up in computer science classes to learn all three programming styles, making the training process more effective and fun for students. A fragment of the

thematic plan of the working programs on informatics at a technical secondary special education institution using the CMS Mathematica programming language is presented, and the goals of studying the informatics section on programming in CMS Mathematica are defined [8].

Definitely, that application of uniform mathematical system in a course of mathematics and computer science leads to universalization of classes; mathematical knowledge from different sections mathematics, ability to program from a course of computer science are used in new context; the analytical information is supplemented by graphic and on the contrary.

Research has shown that CMS Mathematica helps solve problems in both mathematics and computer science, freeing up teaching time for creative issues. At the same time, it significantly expands the mathematical practice, the range of tasks available to students, increases their mathematical and information culture, deepens their knowledge in the subject areas, increases interest in the subjects and to work on computers, thus improving the professional training of future specialists of technical profile [9, p. 45].

In the research the main purpose of the considered method is seen in the organization by the teacher of such a learning process, which would ensure the active learning by students of materials, course of mathematics and computer science and would contribute to the formation of creative cognitive independence of the technical profile student.

It is emphasized that the use of CMS Mathematica at training in mathematics and computer science in technical secondary schools provides

an opportunity to form a high level of motivation for educational activities, the practical orientation of learning, which provides the mastery of skills and abilities that give students confidence in their abilities, improving professional training, as well as the organization of conditions for creative work in the classroom, both students and teachers. And these are ways to improve traditional teaching methods.

Obviously, the curricula at the secondary special education institutions of technical profile contain disciplines that have sections that require the application of Scientific Research. That is why teachers of mathematics, computer science, teachers of general and special disciplines, and students of secondary special educational institutions of technical profile are considered as users for whom Mathematica system can serve as a working tool in everyday professional and educational activity [10].

Three areas of learning are highlighted in connection with the use of CMS Mathematica in technical high schools:

- application of the system in computer science course as a basic software product in the study of basic programming concepts;
- application of the system in a math course during lecture, practical, and laboratory lessons, as well as for organizing independent work of students;
- application of the system in students' educational and research work, in preparation of course and diploma works, as well as in student scientific circles, sections of student scientific societies or faculties.

Provides guidance on the application of CMS Mathematica in all three areas of the educational process at technical

high schools.

DISCUSSION AND CONCLUSION

Our research shows that in training the future mid-level IT professional, it is necessary to move from the use of traditional computer programming methods, which are time-consuming and require special training, to the performance of applied tasks, to modern computer technologies, to the use of integrated software such as CMS (and above all, Mathematica as their leader), to the study of different programming styles.

The Mathematica computer system reflects in its functional content the most important scientific data, both theoretically and practically, and meets the didactic criteria of scientificity, accessibility, and ability to implement developmental learning functions.

As a method of practical use of CMS, a universal approach is recommended, which consists in the study by students of technical specialties of Mathematica (or other specific CMS) with the purpose of its wide application to solving various educational and subject problems in mathematics, taking into account the inter-disciplinary links of these disciplines.

Currently, there is a steady tendency to lag mathematical education in colleges behind the development of science itself. It is possible to overcome this gap by changing goals: from the goal of acquiring knowledge, skills and abilities in the form of scientific-theoretical content of science to the goal of development of the student as a person, his thinking abilities, creativity. This view of the goals requires an appropriate attitude to the content of education, respectively - to the means of new information technologies.

The aims of personal development of a technical college student, his abilities, creative potential, professional skills require a different approach to the selection of learning content than the existing one. The system of knowledge, abilities, skills today is not enough for the content of mathematics education in a secondary special education institution of technical profile; this content, along with the acquisition of information, facts, should include the search itself, the process of forming knowledge, rules, formulas, algorithms, etc. Computer mathematical systems are an ideal means to provide conditions for such a search process, as they lead to a sharp expansion of mathematical practice, visualization of solutions.

Intensive improvement of computer algebra systems and the emergence of computer mathematical systems leads to the expansion of their scope of application in scientific, technical research and education. At present, it is possible to identify the successfully developing (so far, unfortunately, more abroad) direction of using the computer system Mathematica as a means of new information technologies of learning and implementation of inter-subject links of disciplines of the scientific cycle as a medium for the creation and use of software products for educational purposes.

The result of studying a specialist's professional activities that systematize, formalize, and translate multi-level characteristics and technologically feasible systems is its model. The formulated purposes are common for all directions of training in colleges. For different groups of specialties, different goals are specified depending on the requirements of vocational

training. Special goals are formulated for mathematics related to professional peculiarities of activity, specification of the content of the mathematical apparatus necessary for solving

special tasks, identification of the main directions of using mathematics in the corresponding professional field, which should be taken into account when developing the skills of self-education.

REFERENCES

1. Abdikarimova, A.B. *General objectives of mathematics education in secondary vocational institutions// Content and technologies of education*. 2015. № 2. P. 27–32. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/obschie-tseli-obucheniya-matematike-v-srednih-professionalnyh-uchebnyh-zavedeniyah>
2. Ageev N.V. *Electronic editions: concepts, creation, use: Teaching aid to assist authors: MSPU*, 2003. 236 p. <http://elib.ieek.timacad.ru/opac/index.php?url=/notices/index/>
3. Alexander G. G. *Programmed Learning and New Information Technology for Learning // Information Technology and Education*. 2003.№ 5. P. 7-19.
4. Ariyanto, L., Kusumaningsih, W., & Aini, A. N. (2018). *Mobile phone application for mathematics learning*. In N. Hidayat, M. Rasiman, S. Novita, A. Handayani, A. Buchori (Eds.). *Paper presented at the Proceedings of the 1st International Conference on Education and Social Science Research (ICESRE 2018)*. *Journal of Physics: Conference Series* (Vol. 983, No. 1, p. 012106). IOP Publishing. <https://doi.org/10.1088/1742-6596/983/1/012106>
5. Ayieko, R. A., Gokbel, E. N., & Nelson, B. (2017). *Does computer use matter? The influence of computer usage on eighth-grade students' mathematics reasoning*. Paper presented at the FIRE: Forum for International Research in Education, 4, 67-87. <https://doi.org/10.18275/fire201704011120>
6. Baranova Yu., Perevalova E.A., Tyurina E.A., Chadin A.A. *Methods of using electronic textbooks in educational process. (in Russian) // Informatics and education*. 2000.P. 43-47. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=9235336>
7. Bashmakov M.I., Lukankin A.G. *Example program of educational discipline «Mathematics» for professions of primary vocational education and specialties of secondary vocational education*. - M.: FGU «FIRO» Ministry of Education of Russia, 2008. 17p. URL: <https://gigabaza.ru/doc/75961.html>
8. Babaeva, Yu., Vojkunjiskij, A. (2011) *Psixologicheskie posledstviya informatizacii, Psixologicheskij zhurnal*, T. 19, № 1, s. 89-100.
9. Comi, S. L., Argentin, G., Gui, M., Origo, F., & Pagani, L. (2017). *Is it the way they use it? Teachers, ICT and student achievement*. *Economics of Education Review*, 56, 24-39 <https://doi.org/10.1016/j.econedurev.2016.11.007>
10. Grigoryev S.G., Gusev V.A., Ivulgina S.V. *Mathematics for professions and specialties of socio-economic profile: a textbook for educators. institutions beginning. and wednesday prof. Education - 2nd ed., Sr. - M.: Publishing Center «Academy», 2011. – 384p.*
11. Hu, X., Gong, Y., Lai, C., & Leung, F. K. (2018). *The relationship between ICT and student literacy in mathematics, reading, and science across 44 countries: A multilevel analysis*. *Computers & Education*, 125, 1-13. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2018.05.021>. IdNotice:7096/Source:default
12. Kapustina, T. (2001) *Teoriya i praktika sozdaniya i ispol'zovaniya v pedagogicheskom vuze novy'x informacionny'x texnologij na osnove komp'yuternoj sistemy` Mathematica (fiziko-matematicheskij fakul'tet): dis. ... d. ped. nauk: 13.00.08, 13.00.02: zashhishhena 25.09.01: utv. 18.01.02 /T. V. Kapustina; Mosk. ped. un-t. -M.*
13. Kultumanova A. and dr. *National report “Basic results of the international research of*

educational achievements of 15-year students of PISA-2012.” - Astana: NTSOSO, 2013 URL: http://iac.kz/sites/default/files/nac_otchet_pisa_2015_final.pdf

14. Manturov, O. (2004) *Mathematica (3.0 - 5.0) i eyo rol`v izuchenii matematiki, Problemy` i perspektivy` informatizacii matematicheskogo obrazovaniya: vseros.nauch.-metodich. shkola-seminar, 4-6 okt. 2004 g.: sb. nauch. rabot. - Elabuga: Izd-vo EGPU, s. 3-10.* <http://old.exponenta.ru/soft/Mathemat/manturov/mathematica.asp>

15. Meggiolaro, S. (2018). *Information and communication technologies use, gender and mathematics achievement: evidence from Italy. Social Psychology of Education, 21(2), 497-516.* <https://doi.org/10.1007/s11218-017-9425-7>

16. OECD. (2014). *Measuring Innovation in Education: A New Perspective, Educational Research and Innovation. Paris, France: OECD Publishing.* <https://doi.org/10.1787/9789264215696-en>

17. Skryabin, M., Zhang, J., Liu, L., & Zhang, D. (2015). *How the ICT development level and usage influence student achievement in reading, mathematics, and science. Computers & Education, 85, 49-58.* <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2015.02.004>

18. Topçu, M. S., Erbilgin, E., & Arıkan, S. (2016). *Factors predicting Turkish and Korean students' science and mathematics achievement in TIMSS 2011. EURASIA Journal of Mathematics, Science and Technology Education, 12(7), 1711-1737.* <https://doi.org/10.12973/eurasia.2016.1530a>

19. Visser, M., Juan, A., & Feza, N. (2015). *Home and school resources as predictors of mathematics performance in South Africa. South African Journal of Education, 35(1).* <https://doi.org/10.15700/201503062354>

20. Xu, J. (2015). *Investigating factors that influence conventional distraction and tech-related distraction in math homework. Computers & Education, 81, 304-314.* <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2014.10.024>

21. Zhang, D., & Liu, L. (2016). *How does ICT use influence students' achievements in math and science over time? Evidence from PISA 2000 to 2012. EURASIA Journal of Mathematics, Science and Technology Education, 12(9), 2431-2449.* <https://doi.org/10.12973/eurasia.2016.1297a>

Б.Б. КАЛМАТАЕВА

КОЛЛЕДЖДЕ АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУДЫҢ ӘДІСТЕРІ

PhD докторант,

Қожа Ахмет Яссауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті

Түркістан қ., Қазақстан Республикасы

E-mail: Kalmataeva@inbox.ru

Б.Б. КАЛМАТАЕВА

МЕТОДЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В КОЛЛЕДЖЕ

PhD докторант,

Международный казахско-турецкий университет имени Ходжи Ахмета Ясауи

г.Туркестан, Казахстан

E-mail: Kalmataeva@inbox.ru

Аңдатпа. Мақсаты: техникалық мамандық студенттерін кәсіби даярлау процесінде математика курстарында ақпараттық технологияларды кешенді қолданудың әдістері мен құралдарын зерттеу. Зерттеу мәселесінің өзектілігі компьютерлік жүйелердің мүмкіндіктері туралы білімнің жеткіліксіздігіне, оқу сабақтарының барлық түрлерінің тиімділігінің төмендігіне, техникалық колледждердің түлектерін өздерінің кәсіби қызметінде ақпараттық технологияларды қолдана білуімен қамтамасыз ету қажеттілігіне байланысты. Әдістері: зерттеу тақырыбы бойынша психологиялық-педагогикалық, ғылыми-әдістемелік және оқу әдебиеттерінің деректерін талдау және жүйелеу; мате-

матика мен информатиканы оқыту процесінде Mathematica компьютерлік жүйесін пайдалануды теориялық модельдеу. Нәтижелер: зерттеулер көрсеткендей, математикалық компьютерлік жүйе (КМС) математикалық есептерді тиімді шешуге мүмкіндік береді, шығармашылық мәселелерді шешуге оқу уақытын бөледі. Оқу құралы мен компьютерлік оқулықты қатар қолдану оқу материалын игерудің максималды әсерін беретіні анықталды. Ғылыми жаңалық: техникалық орта арнаулы оқу орындарының студенттерін математика мен информатиканы оқытуда ақпараттық технологияларды кешенді пайдаланудың нысандары, әдістері мен құралдары теориялық тұрғыдан негізделген.

Түйін сөздер: математика, компьютерлік-математикалық жүйе, ақпараттық технологиялар, математикалық әдістер, құзыреттілік, жалпы кәсіптік қабілеттер, студент, кәсібилік.

Аннотация. Цель: изучить методы и средства комплексного использования информационных технологий в курсах математики в процессе профессиональной подготовки студентов технических специальностей. Актуальность проблемы исследования обусловлена недостаточными знаниями возможностей компьютерных систем, малой эффективностью всех видов учебных занятий, необходимостью вооружить выпускников технических колледжей умениями применять в своей профессиональной деятельности информационные технологии. Методы: анализ и систематизация данных психолого-педагогической, научно-методической и учебной литературы по теме исследования; теоретическое моделирование использования компьютерной системы Mathematica в процессе обучения математике и информатике. Результаты: проведённые исследования показали, что компьютерная математическая система (КМС) Mathematica даёт возможность более эффективного решения задач по математике, высвобождая учебное время для решения творческих вопросов. Было определено, что параллельное использование учебного пособия и компьютерного учебника даёт максимальный эффект усвоения учебного материала.

Ключевые слова: математика, компьютерная математическая система, информационные технологии, математические методы, компетенция, общепрофессиональные способности, студент, профессионализм.

FTAMP 14.01.79

А.А. СОВЕТОВА

ТМ01103 Білім беру бағдарламасының магистранты
Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Нұр-Сұлтан, Қазақстан
e-mail: alima_6991@mail.ru

**ПЕДАГОГТИҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ МӘДЕНИЕТІ
КӘСІБИ ҚЫЗМЕТТИҢ ТИІМДІЛІГІНІҢ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ**

Аңдапта. Мақалада мұғалімнің психологиялық мәдениетінің тұжырымдамасы өзінің кәсіби шеберлігін арттыру мақсаты ретінде қарастырылады. Бұл надандықтан білімге, кейбір дағдыларды жетілдіруден басқалардың пайда болуына, кейбір жеке және психологиялық қасиеттер мен қасиеттерден басқа неоплазмаларға біртіндеп өтудің ұзақ процесс екендігі анықталды. Мұғалімдер мен психологтардың жұмыстары қарастырылып, олардың пікірлері талданды, психологиялық мәдениеттің компоненттері анықталды, мұғалімдер топтарының факторлық талдауы қарастырылды.

Түйінді сөздер: мұғалімнің психологиялық мәдениеті, психология, педагогика, талдау, кәсіби қызмет, мұғалім, мұғалім.

КІРІСПЕ

Бұл жұмыста мұғалімнің психологиялық мәдениеті кәсіби қызмет тиімділігінің факторы ретінде қарастырылады.

Мұғалімнің психологиялық мәдениеті жайлы жалпыға бірдей қабылданған мағынасы мен анықтамасы әлі жоқ, бірақ білім беруді жоғары деңгейге көтеру, орта кәсіптік және жоғары оқу орындарының мұғалімдерінің біліктілігін арттыру үшін психологиялық мәдениетті мақсат ретінде белгілеу керек.

Жалпы алғанда, мұғалімнің психологиялық мәдениетін дамыту дегеніміз – білімсіздіктен білімге, кейбір дағдыларды жетілдіру барысында басқалардың пайда болуы, кейбір жеке және психологиялық қасиеттер мен сапалардан басқа икемдерге біртіндеп өтуден тұратын ұзақ процесс. Мұғалімнің кәсіби саласындағы психологиялық мінез-құлқының өзгеру процесі өте күр-

делі. Мұғалімнің психологиялық мәдениеті болып табылатын бұл процестің күрделілігі мен құбылыстың өзі, оның қалыптасуы мен даму процесіне әсер етеді.

Педагогикалық білімнің ғылыми-теориялық негіздерін ашатын және психологиялық мәдениетке ерекше көңіл бөлінетін зерттеулердің қатарына Александров Н.В., Ильин В.С., Огородникова И. жұмыстарын жатқызамыз.

Олардың пікірі бойынша, психологиялық мәдениет дегеніміз – өмірдің психологиялық құбылыстары мен оның дамуын қабылдау, тұлға мен қоғам дамуының психологиялық заңдылықтарына деген адамның ақиқаттық көзқарасы, адамның өзіне қатысты психоаналитикалық қасиеттері, жеке қасиеттерін дамытатын тиімді ортаны қалыптастыру. Демек, психологиялық мәдениетті қалыптастыру процесі кең ауқымды

іс-әрекетті, болашақ мұғалімнің жеке тұлғасын дамытатын педагогикалық білім беру мекемелеріндегі барлық тәрбие жұмысының ажырамас және үйлестірілген жүйесін қамтиды.

Психологиялық мәдениеттің бөліктері:

- педагогикалық ойлау,
- педагогикалық мақсат қою,
- педагогикалық ішкі түйсік,
- педагогикалық ой-өріс,
- педагогикалық импровизация,
- педагогикалық бақылау,
- педагогикалық оптимизм,
- педагогикалық болжау,
- педагогикалық тапқырлық,
- педагогикалық рефлексия [1, 39 б.].

Осындай қасиеттерді дамыту үшін өзін-өзі қадағалау және өзімен жұмыс жасау қажет.

Мұғалімнің жеке басына бірқатар маңызды талаптар қойылады. Олар маңызды және екінші кезекті болып бөлінеді. Кез келген дәуірде, заманда әлеуметтік-экономикалық ортаның ерекшеліктеріне байланысты білікті мұғалімге тән негізгі және қосымша психологиялық қасиеттер талап етіледі.

ЗЕРТТЕУДІҢ МАҚСАТЫ МЕН МІНДЕТТЕРІ

Зерттеу жұмысының мақсаты – психологиялық мәдениеттің ерекшеліктерін және оның мектеп, колледж және жоғары оқу орындары оқытушыларының кәсіби қызметінің тиімділігімен байланысын зерттеу.

Мұғалімге қойылатын негізгі және тұрақты талап – ол өз оқушыларына деген сүйіспеншілік, оқыту іс-әрекеті, балаларды оқытатын салада арнайы білім, кең эрудиция, педагогикалық интуиция, жоғары дамыған интеллект, жалпы мәдениеттілік пен адамгершіліктің жоғары деңгейі, балаларды оқыту және тәрбиелеуде әртүрлі әдістерді кәсіби білу. Бұл

қасиеттердің барлығы туа біткен емес, оларға жүйелі және қажырлы еңбек, мұғалімнің өзіне деген орасан зор еңбегі арқылы қол жеткізе алады [2, 102 б.].

Мұғалімге қойылатын қосымша, бірақ салыстырмалы түрде маңызды талаптар – коммуникативті дағдылар, шеберлік, жағымды көзқарас, тартымды келбет және басқалар. Бұл қасиеттер маңызды, бірақ мұғалім олардың әрқайсысынсыз жасай алады. Мысалы, араласуды көп ұната бермейтін, математика пәнінің мұғалімі бар делік, бірақ білімі мен педагогикалық шеберлігі жоғары деңгейде, адамдар үшін сапа өте маңызды болса, онда ол жақсы мұғалім қатарында болады. Керісінше, көпшіл, талғампаз, бірақ педагогикалық қабілеті айқын жетіспейтін көркем адамды елестетуге болады. Мұндай адамның жақсы мұғалім және тәрбиеші болуы екіталай.

Негізгі және орта педагогикалық қасиеттер жиынтығы мұғалімнің жеке басын құрайды, оның арқасында әрбір жақсы мұғалім ерекше тұлға болып табылады. Мұғалімнің қоғам тарихының белгілі бір кезеңінен екінші кезеңге өтуі кезінде, бір жұмыс орнында қойылатын талаптардың екінші орынға сәйкес келмеуі, яғни мұғалімнің икемділік қызметін шешу қиындық әкелуі мүмкін. Оқушыны уақыттың барлық талаптарына сай тұлғаға айналдыру үшін мұғалімнің өзі дербестікке, сауаттылыққа, даралыққа және басқа да көптеген қасиеттерге ие болып, оларды өз бойында жүйелі түрде дамытып отыруы керек.

Өз жұмысында табысты әрі беделді болу үшін мұғалім ерекше педагогикалық қабілеттерге ие болуы керек. Педагогикалық қабілеттер дегеніміз – балаларды оқыту мен тәрбиелеуде мұғалім рөлінде жоғары нәтижеге жетудің шарты болып табылатын адамның белгілі бір психологиялық сипаттамалары.

Ф.Гоноболиннің еңбектерін талдай отырып, психологиялық оқыту қабілеттерінің келесі спектрлерін ажыратуға болады:

- дидактикалық қабілеттер, мұға-лімге студенттерді оқытудың мазмұны мен әдістерін сәтті таңдауға, оқушылардың өздері арасында танымдық белсенділікті тудыратын оқу материалын қол жетімді түрде ұсынуға мүмкіндік береді;

- мұғалімге бағдарламалық материалды ұсынудың неғұрлым эмоционалды-экспрессивті формасын табуға мүмкіндік беретін экспрессивтік қабілеттер;

- қабылдау қабілеттері – мұғалімнің оқушыларға қатысты психологиялық байқауында, олардың ішкі рухани күйіне енуінде, балалардың жас және жеке ерекшеліктерін терең түсінуінде көрінетін қабілеттер;

- сыныптағы тәртіпті қамтамасыз ету, сабақтың әр минутын тиімді пайдалану, оқушылардың достық және ұйымшыл командасын құру бойынша ұйымдастырушылық қабілеттер;

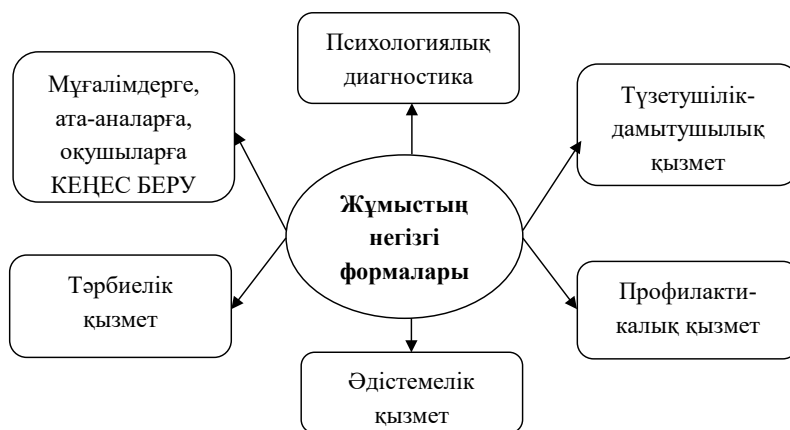
- ұсынушылық немесе авторитарлық қабілеттер – шабыттандыру, мұғалімнің оқушыларға күшті эмоционалды-ерік әсерін тигізу қабілеті және осы негізде олардың алдында беделге ие болу

қабілеті; академиялық қабілеттер тиісті ғылым саласында білім, білік және дағдыларды игерумен байланысты [3, 55 б.].

Арнайы педагогикалық қабілеттерге педагогикалық такт, балаларды тәрбиелеу қабілеті және педагогикалық қарым-қатынас жатады. Мұғалімнің тактикасы әрдайым оқушыларға деген жоғары адамгершілік қатынастың бірлігін және олармен қарым-қатынас жасаудың педагогикалық жағынан жетілдірілген түрін білдіреді. Педагогикалық тактикаға мұғалімнің жеке басының психологиялық аспектілеріне қатысты мәселелер ғана емес, сонымен қатар мұғалімнің педагогикалық ықпал ету әдістері мен құралдарындағы бағыттылығы, сонымен қатар мұғалімнің ұстанған адамгершілік қатынастары мен қағидалары кіреді.

К.Д.Ушинский бұл ұғымды психология саласына дұрыс жатқызды: «Педагогикалық такт деп аталатын, яғни бұл қасиетсіз мұғалім педагогика теориясымен қанша айналысса да, ол жаман психолог болса, ешқашан жақсы мұғалім-практик болмайды» [4, 100 б.].

1-суретте психологиялық-педагогикалық қолдау сызбасы көрсетілген.

1-сурет – психологиялық-педагогикалық қолдау

ӘДІСНАМА

Мұғалім өзінің сабақ барысындағы іс-әрекетімен қолайлы психологиялық ахуал, қарым-қатынас үшін қолайлы жағдайлар мен барлық оқушылардың іс-әрекеттерін біріктіріп жұмыс жасатуға үлес қосуы керек, оқушылар арасындағы достық қарым-қатынастың дамуына қамқорлық жасауы керек.

Бұл:

- кейбір оқушылардың жетістіктерін, ал басқаларының сәтсіздіктерін көрсетпеу;
- мықтыны әлсізге қарсы қоюға болмайды;
- оқушыларды басқалардың алдында сынға алмау;
- әлсіз оқушылардың кішкене болса да жетістіктерін байқау;
- оқушыларға қатысты барлық нәрсеге байыпты қарау;
- жақсы оқу қабілеті тұлғаның көптеген ерекшеліктерінің бірі екендігі туралы түсінік қалыптастыру.

Колледждердегі әртүрлі топтың тәрбиешілеріне зерттеу жүргізілді. Салыстырмалы топ мұғалімдерінің психологиялық мәдениетінің ерекшеліктерін зерттеу нәтижелері психологиялық мәдениет көрсеткіштерінің жоғары жүйелілігін, олардың тұтастай оның құрылымына жататындығын және зерттелетін құбылыстың жоғары құрылымдылығы мен интегративтілігін көрсетеді. Психологиялық мәдениеттің негізгі компоненті реттеуші, ал аксиологиялық компонент психологиялық мәдениеттің көрінуінің сапалық бірегейлігін анықтайтыны белгілі болды.

Зерттелетін құбылыстың құрылымына көбірек енетін және оның қалыптасу деңгейінің белгілері болып табылатын психологиялық мәдениеттің көрсеткіштері ашылды. Оларға өзін-өзі реттеу дағдылары, икемділікті,

жетістікке жетуге ұмтылуды, өзіне және басқаларға қатысты жаңа нәрселерді, құндылықтарды білуге, ұжымның мүдделерін мойындауға, өз қызметінің нәтижелерін болжау мен бағалауға қабілеттілік жатады.

Факторлық талдау нәтижесінде төрт компонентті шешім анықталды, ол жалпы айнымалылар жиынтығының 58,06% түсіндіреді.

Вариацияның 22,23% үлесін түсіндіретін бірінші факторға өте маңызды орын мен оң белгісі бар мұғалім жұмысының барлық параметрлері кіреді.

Вариацияның 20,78% үлесін түсіндіретін екінші факторға орны мен оң белгілері бар мәртебенің өсуіне деген ұмтылыс пен психологиялық мәдениеттің аксиологиялық компонентінің барлық көрсеткіштері кіреді. Сонымен, екінші фактордың айнымалыларының бүкіл құрамы тұлғаның құндылық-семантикалық сферасын түсіндіреді.

10,94% вариация коэффициентіне ие үшінші фактор модельдеу, бағдарламалау, өнімділікті бағалау, икемділік және өзін-өзі басқарудың жалпы деңгейі сияқты компоненттерді реттейді. Психологиялық мәдениеттің коммуникативті компонентінің индикаторлары үшінші факторға кірді, тек мәртебенің өсуіне деген ұмтылыстың жоғарылауынан басқа (әлеуметтік-коммуникативті ыңғайсыздық, сенімсіздікке төзбеушілік, сәйкестікке деген шамадан тыс ұмтылыс, сәтсіздіктерді болдырмауға бағдарлау, көңілсіздікке төзбеушілік), себебі ол қарым-қатынастың төменгі деңгейі, өзіне-өзі күмәндану, оқшаулану, сәйкестік процесіндегі шектеулер деңгейі тиімді әлеуметтік өзара әрекеттесуге сәйкес келеді.

Үшінші фактор зерттелетін

құбылыстың реттеуші және коммуникативті компоненттерінің көрсеткіштерін қамтиды, бұл психологиялық мәдениеттің реттеуші компонентінің жалпы мұғалімнің мінез-құлқына да, оның коммуникативті жағына да әсері туралы болжамымызды растайды.

4,11% вариация үлесін түсіндіретін төртінші факторға оңтайлы белгі - рефлексивті компоненттің индикаторы ретіндегі өзіне деген сенімділік деңгейі, психологиялық сана, сонымен қатар реттеуші компоненттің көрсеткіштері – жоспарлау және тәуелсіздік кіреді. Бұл факт мақала авторының мұғалімнің өзін-өзі бағалау және психологиялық сауаттылық деңгейі неғұрлым жоғары болса, ол өз қызметін ұйымдастыруда соншалықты дербестік танытады деген тұжырымдарын растайды. Жалпы, факторлық талдау деректері корреляциялық талдау барысында анықталған психологиялық мәдениеттің құрылымын растайды [5, 22 б.].

НӘТИЖЕЛЕРІ

Мұғалімдердің әртүрлі топтарында психологиялық мәдениеттің көрінуінің ұқсас және ерекше спецификалық белгілері бар екендігі анықталды. Аксиологиялық компонентте олардың материалдық әл-ауқатын, психологиялық сана-сезімінің орташа деңгейі мен адекватты өзін-өзі бағалауын жақсарту үшін, әсіресе, біліктілікті арттыру саласында қажетті нәтижелерге жетуге деген ұмтылыстың басымдылығын барлық типтегі білім беру мекемелері мұғалімдерінің психологиялық мәдениетінің инвариантты ерекшеліктеріне жатқызуға болады.

Сонымен қатар, жалпы нәрсе – бұл психологиялық мәдениеттің барлық индикаторлары интеграциясының төмен деңгейін көрсететін мектеп мұғалімдері жағдайындағыдай өзара байланысты тенденция туралы ғана айтсақ та, әртүрлі аксиологиялық, коммуникативті және реттеуші компоненттер мұғалімдерінің ең үлкен келісімі.

Сонымен, салыстырмалы талдау әртүрлі оқу орындарындағы мұғалімдер тобында келесі көрсеткіштер айтарлықтай ерекшеленетінін айтуға мүмкіндік береді: аксиологиялық компонент – бұл өзінің жеке даралығын және белсенді әлеуметтік байланыстарын сақтау; коммуникативті компонент – сенімсіздікке төзбеушілік; реттеуші компонент – икемділік. Мұғалімдердің психологиялық мәдениетінің рефлексивті-танымдық компонентінің көрсеткіштері айтарлық-тай ерекшеленбейді.

ҚОРЫТЫНДЫ

Зерттеу барысында мұғалімдердің психологиялық мәдениеті жоғары құрылымдалған және кіріктірілген жеке білім екендігі анықталды. Психологиялық мәдениеттің негізгі компоненті – бұл реттеуші компонент, ал аксиологиялық компонент оның сапалық ерекшелігін анықтайды, онымен байланысты ұғымдар арасында жаңа жеке білімді: педагогикалық мәдениет, кәсіби мәдениет, коммуникативті мәдениет және басқаларды көрсетеді.

Педагогикалық ұжымдардағы кәсіби іс-әрекет ерекшеліктерінің, тұтастай алғанда, психологиялық мәдениеттің салмағына да, оның жеке компоненттерінің салмақтылығы мен дәйектілік деңгейіне де әсері анықталды.

ПАЙДАЛАНҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ:

1. Белухин, Д. А. Жеке тұлғаға бағытталған педагогика негіздері. 2 бөлім / Белухин Д.А. - М.: МОДЭК, 2013. - 304 б.
2. Демидова, И. Ф. Педагогикалық психология / Демидова И.Ф. - М.: Академический Проект, Трикста, 2013. - 224 б.
3. Гоноболин Ф. Н. Психология, «Просвещение» баспасы, 1973
4. Ушинский К.Д. Ерекше еңбектер. 4 кітап. 3 кітабы. Адам тәрбие субъектісі ретінде. Педагогикалық антропология тәжірибесі. / Ушинский К.Д.. - М.: Дрофа, 2017. – 391, 83 б.
5. Талызина, Н. Ф. Педагогикалық психология. Оқулық / Талызина Н.Ф.. - М.: Academia, 2013. - 288 б.

А.А. СОВЕТОВА

**ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА ПЕДАГОГА
КАК ФАКТОР ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

Магистрант образовательной программы 7М01103
Евразийский национальный университет им. Л. Н. Гумилева
Нур-Султан, Казахстан
e-mail: alima_6991@mail.ru

A.A.SOVETOVA

**PSYCHOLOGICAL CULTURE OF A TEACHER AS A FACTOR
IN THE EFFECTIVENESS OF PROFESSIONAL ACTIVITY**

Master's student of the educational program 7M01103
L. N. Gumilyov Eurasian National University
Nur-Sultan, Kazakhstan
e-mail: alima_6991@mail.ru

Аннотация. В статье рассмотрено понятие психологической культуры учителя как цели для повышения собственного профессионализма. Было выявлено, что это длительный процесс постепенного перехода от незнания к знаниям, от совершенствования одних навыков к появлению других, от одних личностных и психологических свойств и качеств к другим новообразованиям. Были рассмотрены труды педагогов и психологов, проведен анализ, определены компоненты психологической культуры, рассмотрен факторный анализ групп учителей.

Ключевые слова: психологическая культура учителя, психология, педагогика, анализ, профессиональная деятельность, учитель, педагог.

Abstract. The article discusses the concept of psychological culture of a teacher as a goal to improve their own professionalism. It was revealed that this is a long process of gradual transition from ignorance to knowledge, from improving some skills to the emergence of others, from some personal and psychological properties and qualities to other neoplasms. The works of different teachers and psychologists were considered, their opinions were analyzed, the components of psychological culture were determined, and the factor analysis of groups of teachers was considered.

Key words: psychological culture of a teacher, psychology, pedagogy, analysis, professional activity, teacher, teacher.

Г. Х. ВОИСТИНОВА¹, А. М. БАЙРАМГУЛОВА²

¹доцент, кандидат педагогических наук,

²студентка 4 курса группы МФ-41,

Стерлитамакский филиал ФГБОУ ВПО

«Башкирский Государственный Университет»

г. Стерлитамак Российская Федерация

e-mail: voistinova69@mail.ru; bayramgulovaa@mail.ru.

ДИФФЕРЕНЦИРОВАННОЕ ОБУЧЕНИЕ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Аннотация. В статье рассматриваются методические приемы организации дифференцированного обучения на уроках математики, раскрываются принципы и цель концепции дифференцированного обучения. Демонстрируются математические задачи для выделенных групп учеников, участвующих в дифференцированном образовательном процессе.

Ключевые слова: дифференцированное обучение, образовательный процесс, урок математики, ученики, группы.

ВВЕДЕНИЕ

В настоящее время произошло много изменений в системе образования. На наш взгляд, каждый учитель математики должен стараться добиться того, чтобы его урок был интересным и ярким, чтобы каждый ученик творчески подходил к предмету и максимально познавал его.

По мнению И.Л. Ляпко [3, с. 27-28], для того чтобы учащиеся эффективно повышали уровень качества знаний учебного материала и всегда добивались результатов в учебной деятельности, учителю необходимо организовывать в классе для каждого ученика ситуацию успеха. Без ощущения успеха у ребенка пропадает интерес к школе и учебным занятиям. Здесь возникает закономерный вопрос: как правильно организовать учебный процесс, чтобы разные по темпераменту и уровню знаний ученики овладели едиными стан-

дартами образования? Ведь нет детей, которые не могут учиться, все зависит от желания учиться. Ситуация успеха в учебной деятельности школьника может сформироваться, если правильно определить индивидуальные особенности у учеников и грамотно подойти к каждому. Благодаря концепции дифференцированного обучения осуществляется личностное развитие каждого учащегося, а уроки математики становятся более интересными и яркими.

В своих трудах А.В. Перевозный [7, с. 49] отмечает, что целью дифференцированного обучения является предоставление каждому ученику условия для максимального развития его способностей и удовлетворения его познавательных потребностей. Каждого ребенка нужно обучать на доступном для него уровне и в оптимальном для него темпе.

ЦЕЛЬ И ЗАДАЧИ ИССЛЕДОВАНИЯ

Цель исследования: раскрыть сущность понятия «дифференциация обучения», рассмотреть дифференцированный подход к проведению уроков математики.

Задачи исследования: раскрыть сущность, цели и формы дифференциального обучения на уроках математики.

МЕТОДОЛОГИЯ

Методы исследования: анализ литературы по рассматриваемой теме.

РЕЗУЛЬТАТЫ

По мнению профессора Г.П. Селевко [6, с. 256], один из главных принципов дифференцированного обучения на уроках математики – создание психологически комфортных условий. Режим работы с использованием данной технологии позволяет учителю работать со всеми учениками класса, не усредняя уровень знаний учеников, благодаря чему слабый ученик видит перспективу успеха, а сильный – возможность творчески развиваться. Ученик становится субъектом учебного процесса и играет активную роль.

А.В. Пайков отмечает, что создание групп является главным средством дифференциации обучения [5, с. 21-22]. Разделение на группы производится, прежде всего, по критерию достижения обязательного уровня подготовки.

Чаще всего выделяются три группы учащихся.

Учащиеся первой группы имеют пробелы в знаниях программного материала, они могут выполнять более сложные задания с помощью слепых тестов и не знают, как вести целенаправленный поиск способа выполнения упражнения. В эту группу могут

входить дети с пробелами в знаниях, а также с задержками в развитии из-за частых пропусков уроков по болезни.

Ученики второй группы обладают достаточными знаниями программного материала, могут применять их при решении стандартных задач. Сложность у них вызывает переход на новый вид упражнений, ученики данной группы самостоятельно не могут справиться с решением сложных (нетипичных) задач.

Третья группа состоит из учащихся, которые могут свести сложное задание к цепочке простых действий, самостоятельно усвоить новый материал, найти несколько способов выполнения задания.

Работа этих групп может проходить в рамках обычного урока либо внеклассного занятия для каждой группы. В своей книге «Дифференциация процесса обучения в современной школе» И.М. Осмоловская отмечает, что процесс дифференцированного подхода к учащимся может осуществляться на следующих этапах урока [4, с.176]:

1. *Опрос.* В письменном опросе можно использовать карточки разной степени сложности или тесты трех уровней. Для опроса можно использовать нетрадиционные формы: кроссворды, чайнворды, динамические цепочки заданий или ребусы разной степени сложности. Если опрос проводится в письменном виде, где задания одинаковой сложности для всех учащихся, то учитель может разделить для каждой группы объем информации для выполнения. Например, для третьей группы – только цель, для второй группы – некоторые пункты, для первой группы – подробная инструкция выполнения задания. Если проводится устный опрос, то можно вызвать учеников 1 и 2 группы, а для

3 группы дать задание исправлять или дополнять ответы. Также для 3 группы можно дать задание – найти дополнительные сведения по тому или иному вопросу и т.п.

2. *Объяснение нового материала.* Объясняя новый материал ученикам, можно провести эвристическую беседу или задать проблемные вопросы, стараясь стимулировать сильных детей ответить на них; для детей из группы 3 и 2 можно задать вопросы из известного им материала; и наконец, можно попросить слабых повторить за сильными учениками. Также детей 3-й группы можно попросить самостоятельно подготовить вопросы к новому материалу и самим рассказать об этом одноклассникам.

3. *Закрепление нового материала.* При закреплении нового материала разделяются вопросы для каждой группы. Детям 3 группы сразу предлагается практическое задание. Детям 2-й группы можно предложить работу с учебником. Со слабыми детьми – повторить основные моменты, подробно останавливаясь на каждом. Закрепляя новый материал, некоторые методисты предлагают проводить самостоятельную работу. Количество заданий, а также время их выполнения для разных групп можно дать разное. Предлагая самостоятельную работу, сильным детям можно только ознакомить с целью задания, а для средних и слабых детей описать задания более подробно. Со временем задания во всех группах могут усложняться, что способствует развитию умственной деятельности. Если материал сложный, можно сформировать пары, в которые входит один из учеников 1 или 2 групп и 3, и проводить работу в парах сменного состава. Сначала материал произносит сильный ученик своему партнеру, второй его слушает и по-

правляет, затем материал произносит слабый ученик, сильный контролирует и исправляет его. При закреплении материала, с целью развития у учащихся навыков решения практических задач, можно выбрать задачи с возрастающей степенью сложности. Для того чтобы осуществить дифференциацию при проведении практических работ, можно использовать взаимопомощь, то есть ситуацию, когда сильные дети помогают слабым справиться с практическим заданием.

4. *Домашнее задание.* Первой группе предлагаются домашние задания, которые точно соответствуют требуемым результатам. Второй группе те же задания, но плюс более сложные задания и упражнения из учебника. Для третьей группы задания из учебника дополняются заданиями из различных задачников. Как отмечают методисты, при определении объема работы следует исходить из средней нормы времени, затрачиваемого на подготовку задания, дня недели и загруженности школьников другими предметами. Детей третьей группы необходимо учить работать с дополнительной литературой, выполнять дополнительные задания творческого характера, проводить мини-исследования. Также можно предложить выступить «средним» и «слабым», но для подготовки им необходимо дать литературу или указать источник. Для преодоления пробелов в знаниях детям 1 и 2 групп даются небольшие дополнительные упражнения.

И.Ю. Иванова выделяет следующие примеры разноуровневых заданий для выделенных групп [2, с.78-83]:

Задачи на тему «Квадратичная функция»

Для 1 группы.

Дана функция $y = x^2 + \frac{3}{2}$. Найти

значения при $y=6$, построить график заданной функции.

Решить неравенство $9x+31>20-3(x-5)$

Для 2 группы.

Дана функция $y = x^2 - 3x + 1$. Найти нули данной функции.

Дана функция $y = x^2 - 3x + 1$. Построить график функции, найти область значения и промежутки возрастания и убывания заданной функции, используя построенный график; сравнить значения функции на концах отрезка $[1;2]$.

Решить неравенство $9x+31>20-3(x-5)$

Для 3 группы.

Дана функция $y = x^2 - 3x + 1$. Найти область значений и промежутки возрастания и убывания функции, не строя её графика. При каких значениях график функции не пересекает ось абсцисс?

Дана функция $y = x^2 - 3x + 1$. Необходимо построить график функции с помощью шаблона параболы, предварительно выделив квадрат двучлена.

Разложить трёхчлен на множители $3x^2 - 21x + 30$.

Решение задач по теме «Параллелограмм»

I уровень

1. В четырехугольнике $ABCD$ дано: $AB \parallel CD$, $AC=40$ см, $BD=20$ см, $AB=15$ см. Найдите периметр COD , если известно, что AC и BD пересекаются в точке O .

2. Из вершины B параллелограмма $ABCD$ с острым углом A проведен перпендикуляр BK к прямой AD . Известно, что BK равен половине прямой AD . Найдите C , D .

3. Доказать, что $ABCD$ является параллелограммом, если известно, что точки данного параллелограмма не лежат на одной прямой, а середина BD – центр окружности с диаметром AC .

II уровень

1. Доказать, что от точки пересечения диагоналей четырёхугольника $ABCD$ точки M и K находятся на одинаковом расстоянии, если известно, что $ABCD+B=180$ градусов, M и K отмечены на сторонах BC и AD , где $BM=KD$.

2. Сравнить отрезки BM и AN , если стороны PK и MH параллелограмма $MPKH$ имеют точки B и A .

3. На основании AC равнобедренного треугольника ABC отмечена точка K , а на сторонах AB и BC – точки M и P соответственно, причём $PK=MB$, $KPC=80^\circ$, $C=50^\circ$. Докажите, что $KMBP$ – параллелограмм.

III уровень

1. В выпуклом четырехугольнике $ABCD$ сумма углов A и B равна сумме углов B и C и вместе они равны 180 градусов, т.е. $A+B = B+C = 180$. Через точку пересечения прямых AC и BD – точку O четырехугольника проведена прямая, пересекающая стороны DC и AD в точках M и K соответственно; $BOM=90^\circ$. Докажите, что $BK = BM$.

2. На сторонах BC и CD параллелограмма $ABCD$ отмечены точки M и N соответственно так, что отрезки BH и MD пересекаются в точке O ; угол $BHD=95^\circ$, угол $DMC=90^\circ$, угол $BOD=155^\circ$. Найдите отношение длин отрезков AB и MD и углы параллелограмма.

3. Точки M и K – середины сторон AB и BC треугольника ABC . За треугольником проведена прямая через вершину C , которая параллельна AB и пересекает луч MK в точке E . Докажите, что KE равен половине отрезка AB .

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В пособии Г.Х. Воистиновой [1, с. 35-88] представлена классификация задач на построение, дифференцированная по уровню их сложности. Ученикам 3

группы можно предложить после изучения темы задачи, решаемые с помощью введения дополнительных построений. Ученики 2 группы могут справиться с задачами, не требующими для решения

введения дополнительных построений. Для учеников 1 группы можно предложить так называемые основные задачи на построение.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Воистинова Г.Х. Обучение решению задач на построение: Учеб. пособие по курсу теории и методики обучения математике для студентов 4-5 курсов специальности «032100 – Математика с дополнительной специальностью» и «032200 – Физика с дополнительной специальностью». – Стерлитамак: Стерлитамакский филиал БашГУ, 2014. – 108 с.
2. Иванова И.Ю. Дифференцированное обучение математике на современном этапе развития начального образования // Начальная школа. – 2013. – № 3. – С. 78-83.
3. Ляпко И.Л. Теоретические основы индивидуализации и дифференциации обучения // Среднее профессиональное образование. – 2009. – № 10. – С. 27-28.
4. Осоловская И.М. Дифференциация процесса обучения в современной школе: учебное пособие. – Москва: Воронеж, 2004. – 176 с.
5. Пайков А.В. Дифференцированный подход в обучении // Школа и производство. – 2001. – № 1. – С. 21-22.
6. Селевко Г.П. Современные образовательные технологии: учебное пособие. – М.: Народное образование, 1998. – 256 с.
7. Перевозный А.В. Дифференциация школьного образования: сущностные характеристики и структура // Школьные технологии. – 2007. – № 2. – С. 49.

Г.Х. ВОИСТИНОВА¹, А.М. БАЙРАМГУЛОВА²

МАТЕМАТИКА САБАҚТАРЫНДА САРАЛАП ОҚЫТУ

¹п.ф.к., доцент,

²4-курс Ф-41 тобының студенті,

«Башқұрт мемлекеттік университеті» Стерлитамак филиалы
Стерлитамак, Ресей Федерациясы.

e-mail: voistinova69@mail.ru, bayramgulovaa@mail.ru

G.Kh. VOISTINOVA¹, A.M. BAYRAMGULOVA²

DIFFERENTIATED LEARNING IN THE LESSONS OF MATH

¹candidate of pedagogical sciences, associate professor

²4th year student,

Sterlitamak branch of FSBEI HPE

«Bashkir State University»

Sterlitamak, Russian Federation.

e-mail: bayramgulovaa@mail.ru; voistinova69@mail.ru

Аңдатпа: Мақалада математика сабақтарында саралап оқытуды ұйымдастырудың әдіснамалық тәсілдері талқыланады, саралап оқыту тұжырымдамасының принциптері мен мақсаттары ашылады. Сараланған білім беру үдерісіне қатысатын студенттердің таңдалған топтарына арналған математикалық есептерді көрсетті.

Тірек сөздер: саралап оқыту, оқу үдерісі, математика сабағы, оқушылар, топтар.

Abstract. The article discusses the methodological techniques of differentiated teaching in mathematics lessons, reveals the principles and purpose of the concept of differentiated education. Presented are mathematical problems and the main groups of students used in the course of a differentiated educational process.

Keywords: differentiated teaching, educational process, math lesson, students, groups.

А.С. НАЛИЕВА

директор КГУ «Общеобразовательная школа №13»

г.Уральск, Казахстан

ШАГ ЗА ШАГОМ К ИНКЛЮЗИВНОЙ ШКОЛЕ

Аннотация. Данная статья посвящается исследованию новых подходов к образованию лиц с особыми потребностями. Исследование основано на опыте отечественных и зарубежных практик, а также на опыте педагогического коллектива СОШ №13. Ключевым моментом в исследовании является обеспечение равного доступа к получению образования и создание необходимых условий для достижения успеха всеми без исключения детьми, независимо от их индивидуальных особенностей, психических и физических возможностей. Можно сделать вывод, что инклюзивная модель образования даёт возможность получить качественное образование детям с разными образовательными потребностями.

Ключевые слова: инклюзивная модель образования, новые подходы к образованию.

Основополагающий принцип инклюзивного образования – все дети независимо от своих способностей должны иметь возможность учиться вместе. К такому важному выводу мы пришли ещё 14 лет назад, когда в СОШ №13 в 2006 – 2007 учебном году была внедрена экспериментальная площадка по теме: «Разработка экспериментальной модели инклюзивного образования». В первую очередь надо было определить изменения, которые необходимо осуществить в общеобразовательной среде для удовлетворения нужд детей с ограничениями в развитии, интегрированных в эту среду. Это был первый шаг к инклюзивной школе.

Важно понимать, что инклюзивное образование предполагает целый комплекс серьёзных изменений во всей школьной системе, в ценностных установках, в понимании роли учителя и родителей, в педагогическом процессе вообще.

Первые итоги работы:

1. Открыт коррекционный 3-й класс, где обучалось 12 детей с диагнозом ЗПР (задержка психического развития).

2. Разработан проект «Шаг за шагом к инклюзивной школе» по внедрению инклюзивного образования детей с разными возможностями в КГУ «Средняя общеобразовательная школа №13» отдела образования города Уральска. Основанием для проекта были ежегодные отчеты заместителя директора по УВР, психологической, логопедической, дефектологической и социальной службы школы.

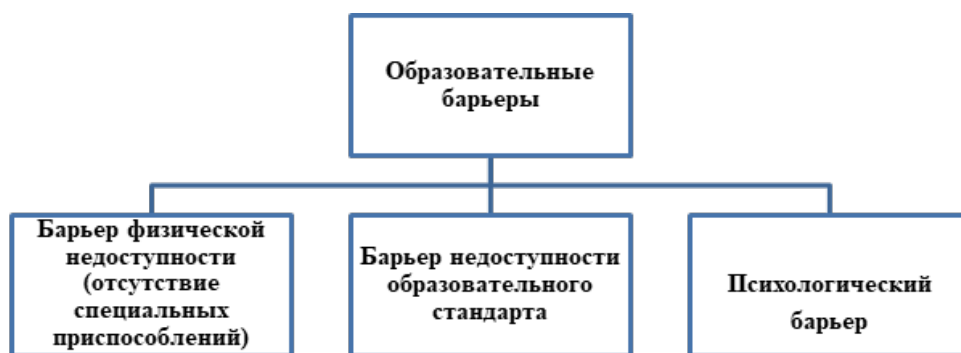
На сегодняшний день инклюзивное образование на территории РК регулируется Конституцией РК, законом «Об образовании», законом «О социальной защите инвалидов», а также Конвенцией о правах ребенка.

Стоит отметить, что для нашей страны инклюзивное образование во мно-

гом новая педагогическая практика. Общественные и государственные органы пытаются разобраться в различных аспектах этой необычной для нашей педагогики форме работы. К сожалению, как и всё новое, инклюзивное образование встречает очень разное отношение и понимание. В то же время, опираясь на опыт отечественных и зарубежных практик внедрения инклюзивного образования в условиях общеобразовательной школы, в СОШ №13 сформировалось свое видение решения данного вопроса. Так, в КГУ «СОШ №13» в 2019-2020 учебном году 819 обучающихся, из них с особыми образовательными потребностями здоровья 263 ребенка, что составляет 32% от всех школьников. Это дети, которые часто оказываются изолированными от своих здоровых сверстников. В то же

время каждый ребенок вне зависимости от состояния своего здоровья имеет право жить в семье и получать качественное образование в среде своих сверстников. Я считаю, что именно в общеобразовательной школе ребенок с нарушениями здоровья сможет получить не только учебную информацию, но и ощутить всю полноту и сложность жизни в обществе, то есть социализироваться. В этом и заключается идея инклюзивного образования.

Однако, несмотря на законодательные документы, в современной системе образования существуют образовательные барьеры – это социальные условия, затрудняющие доступ к образованию определенным группам детей и являющиеся механизмом социальной дифференциации.

Гипотеза

Если устранить образовательные барьеры, то каждый ребенок сможет развиваться в своем собственном режиме и получит доступное качественное образование с учетом индивидуальных потребностей и собственных возможностей.

Самое главное – обеспечить равный доступ к получению образования и создание необходимых условий для

достижения успеха всем без исключения детям независимо от их индивидуальных особенностей, психических и физических возможностей.

Цель нашей работы

Содействие улучшению социальной интеграции в общество детей с особыми образовательными потребностями в условиях инклюзивной среды.

Основные задачи, которые помогут успешно устранить существующие об-

разовательные барьеры в СОШ № 13:

1. Развитие творческого потенциала детей с особыми образовательными потребностями.

2. Приобщение детей с ООП к активному, творческому образу жизни.

3. Помочь ребенку-инвалиду осознать свою значимость в коллективе сверстников, обществе.

4. Развитие коммуникативных навыков поведения в детском коллективе.

5. Социализация детей с ООП в общество.

Задачи в работе с семьей:

1. Способствовать формированию у родителей воспитательной компетентности через расширение круга их педагогических и дефектологических знаний и представлений.

2. Вовлечь родителей в образовательный процесс в качестве активных участников посредством их обучения приемам взаимодействия с детьми, ор-

ганизации совместной практической деятельности.

3. Содействовать изменению родительской позиции и вооружение родителей позитивными способами коммуникации.

4. Создать условия для объединения родителей в сообщество, расширить социальное пространство семей, воспитывающих детей с проблемами в развитии.

В работе с педагогами:

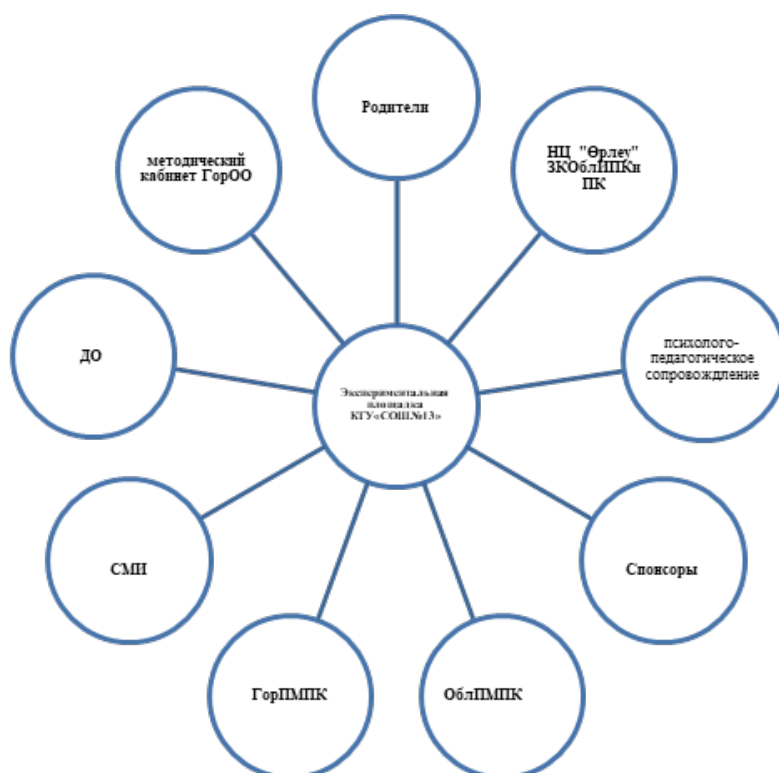
1. Создать условия для повышения квалификации педагогов по проблеме.

2. Способствовать повышению мотивации педагогической деятельности.

3. Стимулировать педагогов на самообразование и инновационную деятельность по проблеме.

Основные этапы работы КГУ «СОШ №13» по реализации проекта «Шаг за шагом к инклюзивной школе»:

1. создана модель Инклюзивного образования СОШ №13;

2. определены Внутренние ресурсы КГУ «СОШ №13» для осуществления развития в инновационном режиме;

- Выгодное расположение.

(СОШ №13 расположена в отдалении от проезжей части, на окраине города, что позволяет организовать прогулки на свежем воздухе, экскурсии, походы, игры).

Здание школы имеет три этажа, 52 учебных кабинета, спортивный зал, библиотеку, кабинет доврачебной медицинской помощи, два кабинета технологии (для девочек и мальчиков), кабинет дистанционного обучения, столовую, два компьютерных класса, логопедический кабинет.

- Школа предлагает услуги дополнительного образования (кружки, секции). На базе школы располагается художественное отделение ДМШ №5 и ЦВР.

- Профессиональный педагогический коллектив.

Педагогический коллектив школы – 102 педагога, из них имеют высшую категорию - 4, первую - 16, вторую – 14, педагогов-исследователей – 4, педагогов-экспертов – 15, педагогов-модераторов - 19.

- Психолого-педагогическое и медико-социальное сопровождение детей.

В школе работают:

4 психолога, 5 логопедов, 3 дефектолога, медицинский работник, социальный педагог.

Таким образом, для успешной реализации проекта, с одной стороны, предполагается максимально задействовать все имеющиеся ресурсы. С другой – основываясь на внешние и внутренние факторы, учитывая потребности школы и района, выделить основные направления в рамках реализации проекта инклюзивного обучения.

Основные направления реализации проекта «Шаг за шагом к инклюзивной школе».

I. Устранение барьеров архитектурной и физической недоступности.

В целях устранения барьеров архитектурной и физической недоступности в СОШ № 13:

1) оборудованы пандусами вход в школу и на первый этаж;

2) оборудованы уборные комнаты для детей с ООП;

3) приобретены специальные парты;

4) кабинеты социального педагога и психолога оснащены необходимыми пособиями для работы;

5) для детей с особыми образовательными потребностями созданы группы продленного дня (для учащихся начального звена).

II. Обеспечение психолого-педагогического, медико-социального сопровождения детей с особыми образовательными потребностями и детей-инвалидов:

1) создана система психолого-педагогического сопровождения детей с особыми образовательными потребностями;

2) мониторинг успеваемости детей с особыми образовательными потребностями;

3) учителями-логопедами, педагогами-психологами, дефектологами разработаны коррекционные программы индивидуально-групповых занятий на основании психолого-медико-педагогических рекомендаций с опорой на сохраненные анализаторы;

4) учителями-предметниками разработаны индивидуальные образовательные программы по предмету;

5) специалистами составлен комплексный график работы (учитель-ло-

гопед, педагог-психолог, учитель-дефектолог, классный руководитель).

б) Психологами школы было проведено анкетирование родителей детей с особыми потребностями по выявлению потребностей детей.

Результаты социологического опроса:

Хочу, чтобы у ребенка развились творческие способности -22%.

Хочу, чтобы ребенок научился общаться – 28%.

Хочу, чтобы ребенок стал более самостоятельным -25%.

Хочу, чтобы с ребенком занимались специалисты -13%.

Хочу подготовить ребенка к школе – 12%.

Основные этапы реализации проекта.

1 этап: подготовительный (01.09.2019-31.08.2022 гг)

- определение ученического состава;

- создание нормативно-правовой базы эксперимента;

- переоборудование здания школы с целью обеспечения физической доступности;

- информационно-просветительская работа со всеми участниками образовательного процесса;

- информирование участников образовательного процесса о проекте, его потенциале и пользе на заседаниях МО и педагогическом совете.

- обучение педагогических кадров;

- психологическая подготовка педагогического коллектива и обучающихся (анкетирование, работа, тренинги);

- сбор, анализ, подбор необходимых информационных источников по теме проекта;

- составление индивидуальных психолого-педагогических, медико-соци-

альных карт обучающихся;

- разработка плана-графика по реализации проекта.

2. Основной этап (01.09.2020-31.08.2021гг)

- формирование комфортной образовательной среды;

- реализация коррекционно-развивающих, индивидуальных образовательных программ обучения детей с ООП, детей-инвалидов;

- создание системы психолого-педагогического сопровождения детей с ООП, детей-инвалидов;

- внедрение технологий инклюзивного обучения;

- привлечение родителей к реализации индивидуальных образовательных программ;

- корректировка системы воспитательной работы с учетом принципов инклюзивного образования;

- информационно-просветительская работа со всеми участниками образовательного процесса;

- привлечение социальных партнеров для успешной реализации проекта (ЦВР, работники юстиции, спонсоры и др.);

- популяризация опыта введения инклюзивного образования.

3 этап: заключительный (01.09.2021-31.08.2022 гг)

- анализ результатов экспериментальной деятельности;

- оценка эффективности проекта;

- разработка методических рекомендаций;

- презентация модели инклюзивного образования;

- тиражирование опыта инклюзивного образования.

Ожидаемые результаты.

Прямые:

1) создание образовательной мо-

дели инклюзивного образования, которая позволит успешно обучаться детям с ограниченными возможностями здоровья и детям-инвалидам;

2) дети с ограниченными возможностями здоровья и инвалидностью получают адекватные их потребностям образовательные услуги и психолого-педагогическую поддержку;

3) методические рекомендации для педагогических работников (учи-

тель, учитель-логопед, педагог-психолог, педагог дополнительного образования, воспитатель) по организации эффективной работы в инклюзивных классах.

Косвенные:

1) условия для успешной социализации личности;

2) воспитывающая среда, основанная на толерантности, сотрудничестве и других морально-нравственных качествах.

Таблица - 1. Риски и пути их преодоления

Внешние риски	
1. Психологическая неготовность родителей здоровых детей, которые далеко не всегда однозначно положительно относятся к практике совместного обучения их детей и детей с ООП.	1. Информационно-просветительская работа; психологические тренинги.
2. Психологическая неготовность здоровых детей к совместному обучению детей с ООП.	2. Информационно-просветительская работа (классные часы правовой и морально-нравственной тематики), тренинги.
3. Неготовность общества к идеям инклюзивного образования	3. Информирование общественности через СМИ, открытые мероприятия.
4. Психологическая неготовность детей с ООП и их родителей к инклюзивному обучению.	4. Информационно-просветительская работа, психологические тренинги с детьми и их родителями.
Внутренние риски	
1. Кадровые (отсутствие специальной подготовки у педагогов).	1. Прохождение курсов профессиональной переподготовки.
2. Отсутствие в штатном расписании должности сопровождающий или помощник учителя (тьютор).	2. Привлечение социальных партнеров.
3. Отсутствие специализированного оборудования на первом этапе эксперимента.	

Из всего вышесказанного можно сделать выводы. Главный, без сомнения, заключается в том, что инклюзивная модель образования даёт возможность получить качественное образование

детям с разными возможностями. В СОШ № 13 проделана большая и эффективная работа по реализации проекта «Шаг за шагом к инклюзивной школе».

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. «О социальной и медико-педагогической коррекционной поддержке детей с ограниченными возможностями» от 11 июля 2002 г.

2. Интернет-ресурс: Newtonew.com>school\tesh – inclusive-education.
3. Научно-методический электронный журнал «Концепт» - 2015.
4. Раимбекова У.К., Мамраимов С.Д. Актуальность инклюзивного образования в современной образовательной системе //Интернет-ресурс -cyberleninka.ru «Журнал исследований социальной политики».

А.С. НАЛИЕВА

ИНКЛЮЗИВТІ МЕКТЕПКЕ ҚАДАМ БАСҚАН

«№13 жалпы білім беретін мектеп» КММ директоры,
Орал қ., Қазақстан

A.S. NALIEVA

HOW TO BECOME AN INCLUSIVE SCHOOL

Director of a Secondary school No. 13.
Oral, Kazakhstan

Аңдатпа. Бұл мақала ерекше қажеттіліктері бар адамдарға білім берудің жаңа бағыттарын зерттеуге арналады. Зерттеу жұмысы отандық және шетелдік, сонымен қатар №13 жалпы орта білім беретін мектептің педагогикалық ұжымы тәжірибесіне негізделіп алынған. Зерттеудегі басты мәселе – білім алуға тең қолжетімділікті қамтамасыз ету және олардың жеке ерекшеліктеріне, психикалық, физиологиялық мүмкіндіктеріне қарамастан жетістікке жету. Білім берудің инклюзивті моделі әртүрлі қажеттіліктері бар балаларға сапалы білім алуға мүмкіндік береді деген қорытынды жасауға болады.

Түйін сөздер: білім берудің инклюзивті моделі, білім беруге жаңаша көзқарас.

Abstract. This article is devoted to the study of new approaches to the education of persons with special needs. The study is based on the experience of domestic and foreign practices, as well as on the experience of the teaching staff of Secondary School No. 13. The key point in this study is to ensure equal access to education and create the necessary conditions for success of all children, without exception, regardless of their individual characteristics, mental and physical abilities. It can be concluded that the inclusive model of education provides an opportunity to get a quality education for children with different educational needs.

Key words: inclusive model of education, new approaches to education.

ГРНТИ 14.35.09

Г.М. НУРГУЖИНА

к.п.н., доцент, Алматинский университет энергетики и связи
им. Г.Даукеева, г.Алматы, Казахстан
e-mail: gularanurg56@mail.ru

**РАЗВИТИЕ СВЯЗНОЙ РЕЧИ СТУДЕНТОВ И РАСШИРЕНИЕ ИХ КРУГОЗОРА
ПРИ РАБОТЕ НАД ПРОИЗВЕДЕНИЯМИ ИСКУССТВА**

Аннотация. В данной статье предложена методика работы по развитию связной речи студентов и расширение их кругозора при работе над произведением искусства. Названы наиболее удачные методы и приемы по совершенствованию лексической грамотности студентов.

Ключевые слова: метод, методика, компетенция, развитие речи, прием, задача.

ВВЕДЕНИЕ

В современном мире, где требования жизни и развитие науки предлагают новые методические подходы, вариативность программ, обилие учебников и учебных пособий, наиболее актуальными кажутся нам вопросы организации учебного процесса: внедрение новых форм обучения, использование методов проблемно-развивающего обучения. Предметное содержание дисциплин и методики их преподавания тоже меняются. Преподаватели вузов ищут возможности, чтобы не только сохранить традиции в образовании, но и обогатить их новыми, современными технологиями. Языковая компетенция будущего специалиста в сочетании с другими компетенциями стала неотъемлемой частью подготовки высококвалифицированных, конкурентноспособных специалистов, мобильных в международной образовательной среде и на рынке труда.

Овладение ключевыми компетенциями, средствами, помогающими ор-

ганизовать самообразование, должно стать приоритетным в современной системе образования. Развитие речи является важным звеном в общей системе обучения, обеспечивающим успех в учебной работе и по другим предметам.

ЦЕЛЬ И ЗАДАЧИ ИССЛЕДОВАНИЯ

Существует множество методов, которые можно использовать для улучшения навыков русского языка. Но методика не может давать одинаковые результаты в различных случаях ее использования. Результативность будет зависеть от многих субъективных факторов: личности преподавателя, особенности аудитории и каждого отдельного студента. Обучение русскому языку предполагает формирование у студентов следующих компетенций: орфографической, фонетической, коммуникативной. Каждый из этих аспектов занимает определенное место в структуре комплексного занятия по русскому языку. При этом главной остаётся про-

блема недостаточно высокой мотивации студентов к изучению дисциплины «Русский язык», которая выходит за рамки выбранной ими специальности (математика, информационные системы и технологии и др.). Одной из главных целей изучения русского языка для будущих специалистов является обучение и воспитание средствами русского языка: умению грамотно выражать свои мысли, эффективно выстраивать диалог, создавать письменные тексты, используемые в профессиональной деятельности. Если адаптировать материал и методику преподавания к особенностям студенчества и запросам времени, то содержание дисциплины и интерактивные формы занятий будут способствовать развитию связной речи, увеличению словарного запаса и расширению кругозора студентов, умению оценивать художественное произведение, пониманию языка живописи.

К сожалению, у нынешних первокурсников очень бедный активный словарь, поэтому данная методика позволяет повысить интерес, вовлеченность и мотивацию студентов, даст им возможность работать в собственном темпе, раскрыть свой потенциал, показать умение рассуждать, сделает взаимодействие преподавателя и студентов персонализированным.

МЕТОДОЛОГИЯ

Использование картины на уроках русского языка вызывает у учащихся живой интерес, повышая эффективность обучения. Все виды работ по картине формируют у студентов умения обобщать свои наблюдения, последовательно, логически и грамматически правильно выражать свои мысли в устной и письменной форме. Данная методика в сочетании с искусствоведческим текстом способствует обогаще-

нию речи студентов образно-выразительными средствами неродного языка, а также словами, необходимыми для анализа полотна как произведения живописи (искусствоведческими терминами, словами, относящимися к сфере изобразительного искусства: оценочными словами, словами зрительного ряда – прилагательными, обозначающими цветовую гамму, форму, объем, размер), а также тематической лексикой, необходимой для описания природы, местности, времен года, человека, его внешности, характера. Главной целью данной методики обучения является формирование не столько грамматической компетенции (умение грамотно строить предложения и словосочетания, правильно использовать и согласовывать времена, знание частей речи и т.д.), сколько коммуникативной.

Особенно велика роль живописи как зрительно-смысловой опоры при работе над письменной речью, поскольку освобождает пишущего от необходимости длительно удерживать в своей памяти логическую последовательность событий и помогает ему сосредоточить внимание на отборе языковых средств выражения собственной мысли.

При отборе полотен для обучения нерусских студентов русской речи следует руководствоваться идеей взаимосвязанности между работой по картине и изучаемым лексико-тематическим материалом, а также общей системой работы по развитию связной речи. Исследования показали, что при отборе материала для обучения высказываниям необходимо учитывать не только их воспитательно-образовательное значение, доступность, информативность, но и требования программы по развитию связной речи, т.е. нужно учитывать формированию каких навыков у студентов способствует работа по картине,

каким речевым жанрам можно научить, используя определенный жанр живописи.

Картины расширяют эстетический кругозор студентов, способствуют формированию их культуроведческой компетенции. Устные рассказы и письменные сочинения по картине способствуют также развитию образного мышления и образной речи. При переводе языка живописи на язык словесный студент стремится найти не только нужное, но и точное, наиболее яркое, эмоциональное слово.

На занятиях русского языка картина анализируется как произведение живописи в единстве содержания и формы. Такая работа должна отвечать ряду известных требований: доступность, художественная ценность, воспитательное значение картины. Логически четкая, доказательная, образная устная и письменная речь обучающегося - показатель его интеллектуального развития. Произведение живописи является источником ярких впечатлений, дает повод для осмысленного связного высказывания студента. Уделяя особое внимание высказыванию на определенную тему, оно помогает выяснить цель высказывания, понять значение плана, формирует последовательность в изложении мысли.

В процессе передачи содержания картины студенты вынуждены использовать грамматику русского языка, т.е. склонять существительные, спрягать глаголы, согласовывать прилагательные и причастия с существительным, употреблять разнообразные синтаксические конструкции. Таким образом, лексика и стилистика, грамматика и логика связаны между собой самым естественным образом.

Картина воспитывает эстетический вкус, который формируется как в самом

наблюдении и восприятии прекрасного, так и в процессе отбора языковых средств для передачи полученных впечатлений. Известно, что произведение искусства становится эффективным средством обучения и воспитания лишь при условии, если работа по нему на занятиях основывается на глубоком понимании его содержания и формы в их неразрывном единстве. Глубокое понимание произведения искусства развивает мышление, воспитывает ум и чувство прекрасного. Студент, художественно грамотный, глубже впитывает мысли и идеи, которые содержатся в произведении, получит большое эстетическое наслаждение и пополнит запас жизненных наблюдений. Вот почему основная задача при проведении бесед по картине на занятиях русского языка и заключается в том, чтобы научить студентов видеть и правильно воспринимать живопись. Картина лишь тогда воздействует на мышление и речь студентов, когда она затрагивает чувства. Лишь эмоциональное отношение к увиденному развивает потребность в выразительной словесной передаче воспринимаемых образов. Только в процессе чувственного восприятия произведения искусства суждения и оценки студентов будут глубокими, содержательными, самостоятельными. Следовательно, эмоциональный настрой в работе с картиной является основным стимулом развития творческой активности студентов.

Важной задачей является помощь студентам в нахождении формы словесного оформления высказывания об увиденном и пережитом, фиксация впечатлений, полученных в результате наблюдений, с помощью выразительного слова.

Все виды работ по картине дают возможность сформировать у студен-

тов умения обобщать свои наблюдения и самостоятельно, логически последовательно, грамматически правильно выражать свои мысли в устной и письменной форме.

Изучение художественного полотна в единстве содержания и формы, акцентирование внимания обучающихся на теме произведения живописи и средствах раскрытия замысла художника, прием озаглавливания его помогают студентам овладеть умением раскрывать тему и основную мысль своего сочинения. Обучение высказываниям по картине способствует формированию у студентов умения выражать свое собственное отношение к описываемому. Студенты правильно определяют замысел художника, выделяют главное в произведении, понимают роль деталей в раскрытии замысла, отмечают выразительные средства, используемые живописцем (цвет, колорит, композиция). Описание пейзажей способствует формированию у студентов умения описывать предмет и природу, активизирует и обогащает словарный запас, особенно именами прилагательными.

Какими качествами и приемами необходимо обладать, используя данную методику? Рассматривая картину важно выделить следующие вопросы: что хотел сказать этой картиной художник, какова идея этого произведения, его основная мысль, как и какими средствами воплощает художник свою идею, в чем художественная ценность картины. Определить композицию, цвет и свет, линию, перспективу, ясно представить себе, что, зачем и как изображено на картине, какова ее основная мысль – это и значит прочесть картину. В этом может помочь литература, посвященная жизни и творчеству художника, искусствоведческий текст.

Сделать занятие эмоционально насыщенным позволяет включение в учебный процесс пословиц, поговорок, стихотворений, народных примет, прослушивание музыкальных произведений разных жанров.

РЕЗУЛЬТАТЫ

Произведения живописи благодаря своим специфическим особенностям (яркости, красочности) выдвигаются из всех средств наглядности на одно из ведущих мест. Работа по картине позволяет интегрировано решать разнообразные цели и задачи обучения, так как, используя произведения живописи, мы эстетически развиваем обучающихся, расширяем их кругозор, учим оценивать художественное произведение, понимать язык живописи.

Данной методикой решаются следующие задачи:

- формирование грамматически правильной речи; приучение видеть прекрасное и уметь описать увиденное;
- развитие практических навыков действия с объектами природы с помощью различных средств (живая речь преподавателя, чтение стихотворений, обзор произведений живописи, слушание музыки);
- формирование и развитие аналитико-синтетического визуального мышления в процессе познания и действий с предметами, расширение кругозора;
- подготовка учащихся к восприятию картины и свободному высказыванию своего мнения;
- развитие коммуникативной речи учащихся: умение пользоваться устной речью, использовать элементы разговорной речи (вопросы, ответы, краткое и развернутое сообщение, суждение);

- развитие логического мышления;
 - упорядочение системы знаний и представлений;
 - развитие понимания смысла и содержания картины;
 - целостное восприятие картины;
 - выделение объектов, изображенных на картине;
 - установление различного уровня взаимосвязей между объектами;
 - определение настроения картины и выражение своего отношения к ней;
 - знакомство с понятием «портрет как жанр живописи», алгоритмом рассмотрения картин;
 - обучение анализу, составлению устного рассказа по картине, рассуждению, формулированию выводов, сравнению;
 - обучение работе с живописным произведением, над выстраиванием логики устного описания живописного портрета;
 - развитие связной устной речи, мышления, воображения, внимания, наблюдательности, умения работать в группе;
 - привлечение личного социального опыта студента для обострения восприятия живописного образа;
 - формирование у студентов исследовательского интереса к живописному произведению, бережного отношения к произведениям искусства;
 - воспитание чувства прекрасного, культуры речи.
- К основным результатам относятся: повышение уровня коммуникативных знаний и умений, углубление мотивации изучения русского языка, активизация социальной позиции будущих молодых специалистов, организация взаимодействия с другими участниками самостоятельной работы и целенаправленное достижение совместного результата. Высшее образование направлено на подготовку специалистов, которые могут успешно решать практические, теоретические и исследовательские задачи, связанные с выбранной профессией. Кроме того, выпускник вуза должен быть не только мастером своего дела, но и интеллигентом в самом широком смысле этого слова, что напрямую связано с правильной, точной выразительной речью. Высшее образование требует от студентов преимущественно самостоятельной работы, которая имеет большое значение вследствие ряда особенностей обучения в высшем учебном заведении.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Алексеева В.В. Эстетическое и художественное воспитание (к новым решениям)// Новое педагогическое мышление. М.: Педагогика, 1989. -С.134-144.
2. Алексеева В.В. Изобразительное искусство и школа.-М.: Советский художник, 1968-288с.
3. Ахмадулина Ф.Ю. Картина как средство развития речи татарских школьников. Казань: Хэтер, 1999. - 128 с.
4. Горчак А.Н. Картина как средство развития речи: пособие для учителя - Москва; Ленинград : Просвещение, 1965. – 140с.

Г.М. НУРГУЖИНА

СТУДЕНТТЕРДІҢ ҮЙЛЕСІМДІ СӨЙЛЕУІН ДАМУҢА ЖӘНЕ ӨНЕР ТУЫНДЫЛАРЫ БОЙЫНША ЖҰМЫС КЕЗІНДЕ ОЛАРДЫҢ КӨКЖИЕГІН КЕҢЕЙТУ

*Г.Дәукеев атындағы Алматы энергетика және байланыс университеті,
Алматы қ., Қазақстан
e-mail: gularanurg56@mail.ru*

G.M. NURGUZHINA

**DEVELOPING STUDENTS' COHERENT SPEECH AND EXPANDING THEIR HORIZONS
WHEN WORKING ON ARTWORKS**

*Almaty University of Energy and Communications G. Daukeev
Almaty, Kazakhstan
e-mail: gularanurg56@mail.ru*

Аңдатпа. Бұл мақалада студенттердің үйлесімді сөйлеуін дамыту және өнер туындыларымен жұмыс жасау кезінде олардың көкжиегін кеңейту әдістемесі ұсынылған. Студенттердің лексикалық сауаттылығын жетілдірудегі ең сәтті әдістер мен тәсілдер аталды.

Түйін сөздер: әдіс, әдістеме, құзіреттілік, даму, қабылдау, тапсырма.

Abstract. This article offers a methodology for developing students' coherent speech and expanding their horizons when working on artworks. The most successful methods and techniques for improving students' lexical literacy are named.

Key words: method, methodology, competence, razvitiia, reception, task.

ГРНТИ 14.35.05

А.А. БАЙДИЛЬДАЕВА*магистрант, Евразийский национальный университет
имени Л.Н.Гумилева, Нур-Султан, Казахстан*

АНАЛИЗ ТИПОВ СЕМЕЙ ДЛЯ ПЛАНИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЫ СО СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖЬЮ

Аннотация. В статье анализируются типы неблагополучных семей, приводятся ошибки, допускаемые родителями в процессе воспитания детей. Выделяются этапы индивидуальной работы с неблагополучными семьями. Предлагается система работы с семьей и ребенком, а также спектр возможных вариантов помощи семье.

Ключевые слова: Воспитание, асоциально-криминальная семья, трудности воспитательного процесса, помощь семье.

ВВЕДЕНИЕ

Главными воспитателями каждого ребенка, безусловно, являются родители, семья. Именно мать и отец обеспечивают ребенку условия, необходимые для его физического и духовного развития. Родители являются надежной опорой, обеспечивают безопасность, создают атмосферу любви, понимания и поддержки, чтобы ребенок не чувствовал себя одиноким в этом огромном мире и рос уверенным в себе. Семья остается колыбелью личности человека, невзирая на все сложные трансформации, претерпеваемые институтом семьи в современном обществе. В семье развиваются эмоциональная и волевая сферы личности ребенка, усваиваются нормы морали и нравственности, прививается трудолюбие, закладываются основы дисциплинированности и ответственности.

Президент Республики Казахстан Касым-Жомарт Токаев на ежегодной августовской конференции педагогических работников обратился к казахстанским родителям. Он призвал

воспитывать в детях уважение к труду преподавателей. «Известный педагог Василий Сухомлинский отмечал: ребенок — это зеркало семьи, как в капле воды отражается солнце, так в детях отражается нравственная чистота матери и отца. Поэтому роль родителей в развитии детей трудно переоценить. Нельзя перекладывать всю ответственность за обучение и воспитание наших детей на детские сады и школы. Именно в семье формируется личность. Все родители должны об этом помнить и воспитывать своих детей, в том числе и в атмосфере уважения к труду преподавателей».

ЦЕЛЬ И ЗАДАЧИ ИССЛЕДОВАНИЯ

Но не все родители знают, как именно обеспечить грамотное воспитание и как справиться с трудностями воспитательного процесса, которые неизбежно возникают по мере взросления ребенка.

Родительство – это очень непростой труд, особенно в условиях современного мира, когда технологическая рево-

люция, повсеместное проникновение цифровых технологий внесли огромные изменения в нашу жизнь, в способы обучения и общения.

Все это приводит к тому, что зачастую родители чувствуют себя беспомощными и опускают руки – им не хватает педагогической грамотности, они нуждаются в квалифицированных советах по тем проблемам, с которыми сталкиваются.

Вот здесь и выходит на первый план задача всемерной помощи семье с целью повышения ее воспитательного потенциала, поскольку педагогическая некомпетентность родителей, психологический дискомфорт и нестабильная эмоциональная атмосфера в семье могут привести к формированию у молодежи неадекватных и негативных жизненных установок. Воспитание родителей, повышение уровня их педагогической культуры перестает быть частным делом отдельных семей, а приобретает масштаб государственного значения.

В вопросе сотрудничества семьи со школой важнейшим звеном являются классные руководители. Именно классные руководители оказывают наибольшее влияние на родителей, потому что с классными руководителями родители имеют наиболее тесный контакт. Классные руководители видят всю полноту картины пребывания ребенка в школе – знают и его успеваемость, и его поведение – и могут наилучшим образом направить родителей в их воспитательных усилиях, способствуя повышению качества семейного воспитания. В настоящее время содержание работы классных руководителей с семьями должно включать в себя такие аспекты, как патриотическое воспитание; духовно-нравственное воспитание, формирование высокой духовности;

воспитание толерантности, конфессиональной терпимости, умения жить в мире и согласии в нашем многонациональном государстве; воспитание экономической грамотности; экологическое воспитание, формирование сознания бережного отношения к природным богатствам родного края, своей страны; воспитание любви к труду, формирование сознания ответственного труда на благо Родины; антикоррупционное воспитание, формирование антикоррупционного сознания; воспитание культуры общения; воспитание уважения к истории родной страны, ее культуре и языку.

Решение этих задач требует от классных руководителей кропотливой, последовательной работы по налаживанию сотрудничества с семьями учащихся, а также знаний по основным вопросам семейного воспитания. Знания нужны для того, чтобы на высоком уровне проводить все формы мероприятий по работе с родителями – родительские собрания, конференции, дискуссионные круглые столы, лекции, видео-презентации и так далее.

МЕТОДОЛОГИЯ

Важно создавать педагогические и родительские консилиумы для проведения индивидуальных бесед с родителями и детьми, в результате которых согласованно составляется программа и система педагогических действий с конкретным ребенком; посещение семьи для знакомства с домашними условиями жизни ребенка, проведение консультаций по семейным проблемам и проблемам воспитания детей. Дифференцированный подход строится на выделении 5-ти типов семей, сгруппированных по принципу возможности использования их нравственного потенциала для воспитания своего ре-

бенка: 1) семьи с высоким уровнем нравственных отношений; 2) семьи, характеризующиеся нормальными отношениями между родителями, но при этом не обеспечивающие положительную направленность в воспитании детей; 3) конфликтные семьи; 4) внешне благополучные семьи, в которых процветает бездуховность, отсутствуют истинные нравственные ценности; 5) неблагополучные семьи, для которых характерны грубость, скандалы, аморальное поведение. Такие семьи требуют постоянного внимания педагога, общественности, а иногда и активного вмешательства, чтобы защитить интересы детей. Методические рекомендации по формированию семейных ценностей являются руководством по реализации семейного воспитания в учебно-воспитательном процессе организаций среднего образования.

Последние три типа семей являются неблагополучными. Рассмотрим виды коррекционной работы с ними. В педагогически несостоятельной семье занимаются воспитанием детей, но с неправомерными подходами к воспитанию, беспомощностью в построении взаимоотношений с детьми. Главной целью воспитательных усилий родителей нередко становится лишь достижение послушания.

Ошибки родителей

- подавление, унижение ребенка как личности, нежелание считаться с его мнением; пренебрежение к миру детских увлечений и интересов; навязывание ребенку товарищей, друзей, желательных для родителей, и способов время проведения; нетерпимость к особенностям темперамента детей и стремление «переломить»; применение наказания, не соответствующего тяжести проступка;

- обеднение эмоциональных контактов с детьми; педантичное проследивание каждого шага ребенка; требование неукоснительного исполнения множества указаний, инструкций; односторонняя трактовка мотивов поведения подростка лишь с негативным акцентом;

- неумеренное проявление любви к ребенку и требование от него ответного чувства, что развивает умение подыгрывать взрослым, порождает неискренность;

- погоня за послушанием ребенка ценой подкупа – обещаний подарков, развлечений, удовольствий.

В конфликтной семье воспитательная функция деформирована. Условия жизни могут превысить предел адаптационных возможностей ребенка, вызвать хроническое психическое перенапряжение, что нередко приводит к бегству из дома, бродяжничеству, создает питательную среду для прямых десоциализирующих влияний.

Ошибки родителей

- сосредоточенность родителей на затяжных конфликтах друг с другом;

- тяжелая морально-психологическая атмосфера для всех членов семьи, и в том числе для ребенка;

- агрессивная реакция конфликтующих родителей на ребенка, произвольное вымещение на нем нервного напряжения;

- настраивание ребенка каждым родителем друг против друга, принуждение его к выполнению взаимоисключающих ролей.

В асоциальной (асоциальной-криминальной) семье ребенок растет в крайне неблагоприятной обстановке. Обычно выделяют две формы десоциализирующего влияния – прямое и косвенное. Если педагогически несо-

стоятельные и конфликтные семьи оказывают на ребенка косвенное десоциализирующее влияние, то асоциальные семьи воздействуют на него напрямую – через асоциальные формы поведения своих членов и негативные ориентации.

Следует иметь в виду, что степень асоциальности семьи и отношение в ней к детям могут быть различны. Один вариант – семья, где родители не имеют постоянной работы, нет устойчивого семейного уклада жизни. О детях не заботятся, главное – чтобы не мешали, не надоедали. Жестокость к детям проявляется в отсутствии должной заботы, в пренебрежении к их интересам. Здесь господствует равнодушно-отстраненный стиль отношения к ребенку, непонимание его ценности. Нередко образ жизни является воспроизводством негативного опыта, который и отец, и мать приобрели в собственной родительской семье. Другой вариант – семья, где пьют запойно, родители дерутся друг с другом и бьют детей, ведут паразитический образ жизни, пропивают детские пособия, не гнушаются воровством. Дети живут в нетерпимой обстановке (пьяные дебоши, сексуальная разнузданность), лишены элементарного надзора, ухода, запущены, физически слабы следствием чего является плохое психическое состояние. Для многих детей из таких семей характерны задержки психического развития, что осложняет их пребывание в школе. Дети нередко ведут «челночный» образ жизни: после очередного «воспитательного» мероприятия бегут из дому, а потом возвращаются, что ухудшает их и без того шаткое положение в школе.

Индивидуальная работа с неблагополучными семьями предполагает несколько этапов:

- установление контакта с членами семьи;
- выявление существа семейных проблем и причин их возникновения;
- определение плана вывода семьи из тяжелой ситуации, оказание необходимой помощи и поддержки со стороны школы, других служб, стимулирование родителей к самопомощи;
- реализация намеченного плана, привлечение специалистов, способных помочь в разрешении тех проблем, которые семья не может решить самостоятельно;
- патронирование семьи, если оно необходимо.

Педагогически несостоятельная семья нуждается в коррекции целей и методов воспитания, представлений о родительском авторитете. Важно, чтобы с помощью педагогов, психологов родители осознали ошибочность своего стиля воспитания. Беседы, преследующие эту цель, требуют большого такта, ибо родители, как правило, остро переживают свое педагогическое фиаско. Начинать разговор следует не с обнажения негативных проблем, а, наоборот, с выявления позитивного. Анализ и осознание родителями собственных педагогических заблуждений – это часть решения проблемы. Важно убедить родителей в необходимости более глубокого узнавания своего ребенка, его психологических и возрастных особенностей, характера отношений с другими детьми.

РЕЗУЛЬТАТЫ

В работе с конфликтной семьей ведущая роль принадлежит психологу и психотерапевту. Важно выявить основные причины конфликтности, среди которых:

- личностные особенности роди-

телей (высокий уровень невротизации, психические расстройства, алкоголизация, крайний эгоцентризм, озлобленность, себялюбие, властность при низком уровне интеллекта);

- кризис супружеских отношений, ситуация развода, вызывающая повышенное напряжение в отношениях с ребенком;

- резкое падение уровня жизни семьи, депрофессионализация родителей, утрата работы, вызывающие стрессовые состояния, обострение отношений между супругами.

Особенно сложно изменить ситуацию в асоциальных и тем более асоциально-криминальных семьях. Устойчивое кризисное состояние таких семей питает сложное переплетение социально-экономических, психологических, педагогических, патологических факторов. Это определяет комплексный характер подхода к решению проблем подобных семей: школа действует при поддержке учреждений здравоохранения, различных служб, ориентированных на работу с людьми, испытывающими зависимость от алкоголя, наркотиков и т.д.

Спектр возможных вариантов помощи семье, которые могут обсуждаться с ней, достаточно широк:

- помощь в решении медико-социальных проблем членов семьи (побуждение родителей к лечению от алкоголизма, наркомании, соматических заболеваний и содействие в его организации; оздоровление детей в условиях специализированных медицинских учреждений);

- содействие родителям в восстановлении социального статуса (трудоустройство, помощь в профессиональном самоопределении, укрепление родительского статуса);

- правовая поддержка (предоставление информации о правах и льготах, помощь в их получении);

- содействие в создании более благоприятных условий для жизни и развития детей (помещение их в стационар или школу-интернат; организация с помощью разных структур различных видов материально-бытовой помощи; облегчение доступа к определенным социальным услугам);

- психологическое оздоровление семьи (коррекция внутрисемейных отношений, преодоление проблем общения членов семьи).

Также советуем обратить внимание на аномальные отношения в семье, аномалии ближайшего окружения ребенка, аномалии качества воспитания, неблагоприятные события в жизни ребенка.

Немецкий исследователь семейной психологии Линда Анзорг говорит: «Молодые люди, перенявшие негативные аспекты поведения их родителей, испытывают большие трудности в жизни, чем другие: их семейная жизнь начинается с того, что им приходится заново учиться строить отношения, прежде чем начать учиться искусству жить в семье. Переподготовка требует дополнительных сил, как от человека, так и от окружающего его мира. Почти все родители хотят «подготовить детей к хорошей жизни», но в ходе конкретного анализа выявляется то, что многие дети находятся в неблагоприятном положении в начале жизни».

Следовательно, подготовка молодежи к семейной жизни представляет собой множество обширных взаимодействий с родителями, учителями, сверстниками, с другими людьми, культурой и со средствами массовой информации, в результате которых ре-

ализуются осознания особенностей представлений, взглядов, убеждений, семейных отношений, развитие соот- навыков и привычек, связанных с го- ветствующих чувств, формирование товностью к браку и семейной жизни.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1 nsc.1sept.ru

2 www.ife.kz

3 www.moluch.ru

А.А. БАЙДИЛЬДАЕВА

СТУДЕНТ ЖАСТАРМЕН ӘЛЕУМЕТТІК ЖҰМЫСТЫ ЖОСПАРЛАУ ҮШІН ОТБАСЫ ТҮРЛЕРІН ТАЛДАУ

магистрант, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан

A.A. BAIDILDAEVA

ANALYSIS OF FAMILY TYPES FOR PLANNING SOCIAL WORK WITH STUDENT YOUTH

Master student, L.N. Gumilyov Eurasian National University,
Nur-Sultan, Kazakhstan

Аңдапта. Мақалада дисфункционалды отбасылардың түрлері талданады, ата-аналардың балаларды тәрбиелеу процесінде жіберген қателіктері келтірілген. Дисфункционалды отбасылармен жеке жұмыс кезеңдері бөлінеді. Отбасымен және баламен жұмыс істеу жүйесі, сондай-ақ отбасына көмек көрсетудің ықтимал нұсқалары ұсынылады.

Түйін сөздер: тәрбие, асоциалды-қылмысты отбасы, тәрбие процесінің қиындықтары, отбасыға көмек.

Abstract. The article analyzes the types of dysfunctional families, cites the mistakes made by parents in the process of raising children. The stages of individual work with dysfunctional families are highlighted. A system of work with a family and a child is proposed, as well as a range of possible options for helping a family.

Keywords: education, antisocial and criminal family, difficulties of the educational process, family assistance.

FTAMP 15.81.53

Г.К. ШОЛПАНКУЛОВА¹, Д.Ж. ТОРҒАУЫТ²¹п.ғ.к., профессор м.а., Әлеуметтік педагогика

және өзін-өзі тану кафедрасы

² 27M01823 – «Әлеуметтік педагогика және өзін-өзі тану»

мамандығының 2-курс магистранты,

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,

Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан

ДАРЫНДЫЛЫҚ ҰҒЫМЫНЫҢ МӘНІ ЖӘНЕ ТҮРЛЕРІ

Андатпа. Бұл мақалада дарындылық ұғымының мәні мен түрлері қарастырылады. Осы мәселені зерттеген ғалымдар еңбектеріне талдау жасай отырып, дарындылықтың мәні ашып көрсетіледі. Дарындылықтың түрлеріне баса назар аударылады.

Түйін сөздер: дарынды бала, дарындылық, қабілет, бала дарындылығы, данышпандық.

КІРІСПЕ

«Дарынды балалар» ұғымының мәнін ашуда және дарындылық белгілері мен түрлерін нақтылауда «дарынды балалар», «дарындылық», «балалар дарындылығы» ұғымдары ғылыми айналымда синоним ретінде қолданылатыны ескеріледі. Сондықтан алдымен «дарындылық» ұғымы қарастырылады, оның қабілет, талант, данышпандық (кемеңгерлік) ұғымдарымен тығыз байланысты екені белгілі.

«Дарындылық» ұғымы көп уақыт бойы «қабілет» ұғымының синонимі ретінде қолданылып келді, оған дәлел болатын фактілер жеткілікті. Дарындылық қабілет деген сөзден шыққан, ол дамудың ерекше қолайлы ішкі алғышарты дегенді білдіреді. Қабілет тұлғаның ерекшелігі ретінде оның белгілі бір іс-әрекет түрімен табысты айналысуына мүмкіндік береді.

ЗЕРТТЕУДІҢ МАҚСАТЫ МЕН МІНДЕТТЕРІ

Дарындылық жайлы айтылған пікірлердің өзіндік ерекшеліктеріне қарамастан, бұл феноменнің негізіне адамның іс-әрекеттің бір немесе бірнеше түрінде жоғары нәтижеге жетуіне мүмкіндік беретін қабілеттері алынады. Осыдан «дарындылық» ұғымының мәні «қабілет» түсінігімен тығыз байланыста қарастырылады. Қабілет адамның жеке басына тән белгілі бір іс-әрекетті орындауда жетекші рөл атқаратын ерекшелігі, белгілі бір тәсілді шешудегі шапшаңдық, терендік және тұрақтылық, оның іс-әрекетті орындау барысында көрініс табуы.

Б.М.Тепловтың пікірінше, «дарындылық» пен «қабілет» ұғымдарының өзіндік ерекшеліктерін іс-әрекет призмасы, яғни қандай да бір нақты

іс-әрекет арқылы зерттеу қажет. Дарындылықты қабілеттердің өзіндік үйлесімділік сапасы ретінде қарастырып, оны нақты іс-әрекетті табысты жүзеге асыру мүмкіндігіне байланысты сапалы жаңа түзілім деп санайды. Сондықтан адамның дарындылығы мен шығармашылық қабілеттерін практикалық қызметінде дамытуына мүмкіндік беретін ұстанымы болуы керек [1].

Қабілет тұлғаның жеке дара психологиялық ерекшелігі, іс-әрекетті меңгеру үрдісінде байқалып, басқа да тең жағдайларда оны ұйымдастыру және жүзеге асыру тәсілдерін қаншалықты оңай әрі берік игеруі болып табылады, сондай-ақ қабілет тұлғаның жалпы бағыттылығымен сипатталады. Бұл ретте қандай да бір іс-әрекеттерді орындау кезінде бірдей жетістіктерге әртүрлі қабілет арқылы жетуге болады. Бір қабілет сан алуан түрлі іс-әрекет табыстылығының шарты болуы мүмкін, бірін-бірі толықтыру мүмкіндігін қамтамасыз етеді, алғышарттар немесе нышандар негізінде қалыптасады.

А.Я. Пономарев қабілеттер сипаттамасын зерттей отырып, сапалық және сандық талдау жүргізеді. Ол қабілетті қандай да бір нақты іс-әрекет түрін тиімді жүзеге асыру үшін қажетті адамның жеке сипаты, сапаларының көріну өлшемі деп есептейді. Бірқатар зерттеулерде атап көрсетілгендей, дарынды балалар мектеп жасындағылардың жалпы санының 2-5%-ын ғана құрайды, әдетте, олар таланттарын дамыту үшін қажетті қолдаудан айырылған деп саналады [2]. Дегенмен, бүгінгі таңға дейін адамның мүмкіндіктерін сипаттайтын қабілет, дарындылық, сапа ұғымдарын талдауда бірегей көзқарас әлі де қалыптаспаған. Кейбір ғалымдар «сапа» ұғымынан бас тартып, тек «қабілет» жайында сөз қозғайды (В.С. Фар-

фель, 1976). Екіншілері, бұл екі ұғымды еңбек психологиясында синоним ретінде қолданады. Мысалы, В.Д. Шадриков «қабілет» пен «сапа» ұғымын шектемейді, сапаны қабілетке қарағанда кең ұғым деп санайды. Үшінші топ ғалымдар (А.Ф. Лазурский, 1921) қабілет дарындылық ұғымының синонимі деп есептейді. Сонымен бұл тұжырымдар осы ұғымдардың нақты қайсысының қолданылуы дұрыс екендігін анықтаудың мүмкін еместігін көрсетеді.

ӘДІСНАМА

Бүгінгі таңда психологтардың көпшілігі дарындылықты дамытудың деңгейі, сапалық және сандық ерекшеліктері мен сипаты бұл әрдайым тұқымқуалаушылықтың (табиғи нышан) және әлеуметтік-мәдени ортаның, баланың (ойын, оқу, еңбек) жанама іс-әрекетінің күрделі өзара әрекеттесу нәтижесі екенін мойындайды. Сондықтан адамның мүмкіндігі мен оның іс-әрекетінің тиімділігін негіздейтін ұғымдарды белгілейтін факторлар анықталады, олар:

- адамның туа біткен және жүре пайда болатын ерекшеліктері;
- адамның туа және жүре пайда болған ерекшеліктерінің бірлігі;
- жекелік-тұлғалық ерекшеліктері.

Мұнда бірінші топ факторлары адамның қабілеттері мен дарындылығының арақатынасын, ал екіншісі адамның тәжірибесін, ал үшіншісі оның сапаларын көрсетеді. Осыдан адамның мүмкіндігі қандай аспектіге байланысты сан алуан түрлі деңгейге жататын фактордың рөлін өзгертеді, қандай мүмкіндігін бағаласақ, сол оқыту мен жаттығудың немесе туа біткен ерекшеліктің нәтижесі болып табылады.

Адамның туа біткен және меңгерілген қасиеттері өзара байланысты,

оның тұлғалық ерекшеліктері туа және жүре пайда болған сапалар бірлігін сипаттайды, мұны И.П.Павлов фенотип деп атайды. Тұлғаның табыстарын болжауда білім сол сәттегі іс-әрекетінің мүмкіндігі мен тиімділігін негіздейтін факторлармен (генотип, фенотиптік және меңгерілген) сипатталады. Меңгерілген факторларға мотивтер, білімі мен білігі, сонымен бірге жаттығу барысында туа пайда болған ерекшеліктердің өсуі жатады. Білім мен білік тез меңгеріледі және белгілі бір туа біткен ерекшеліктері бар адамдарда жақсы сапаға жетеді; өз кезегінде оқыту мен жаттығу адамның туа пайда болған ерекшеліктерін дамытуға септігін тигізеді. Адамның мүмкіндіктерінің болуы қандай фактордың нәтижесі екенін түсіндіруде белгілі ұғымның аясында осы факторлары мен оған сәйкес деңгейлері топтастырылатын компоненттерге тереңірек талдау жасалады.

Е.П.Ильиннің пікірінше, адамның мүмкіндігі және оның іс-әрекетінің тиімділігі әлеуметтік (тәрбие мен оқыту, жаттығу үдерісінде меңгерілген) сияқты биологиялық туа біткен факторлармен де анықталады. Жалпы факторларға адамның туа біткен (генотиптік) морфологиялық және конституционалдық (бойы, салмағы, дене бітімі, т.б.), физиологиялық (оттегін қолдану деңгейі), психофизиологиялық (жүйке жүйесі мен темперамент қасиеттері) ерекшеліктері; қарапайым психикалық функциялары мен танымдық үрдістері (қабылдау, көңіл бөлу, есте сақтау және т.б.) жатқызылады [3, с. 46].

Психология ғылымында дарындылық мәселесі қабілет психологиясы ретінде қарастырылды. В.Д.Шадриков индивидтің табиғи дарындылығын «қабілеттің өзіндік үйлесімін функционалдық, жеке психикалық функцияны

жүзеге асыратын жүйенің сапасы ретінде» зерттейді. Сондықтан дарындылық іс-әрекет субъектісінің жүйелі сапасы ретінде нақты іс-әрекет мақсатында қабілеттердің интегралдық көрінісі, іс-әрекетте байқалатын және әрі қарай дамитын тұлғалық өлшемі деп анықталады [4, с. 225].

Қабілеттің даму деңгейі мен дәрежесі талант пен данышпандық ұғымын білдіреді. «Талант» (грекше *talanton* – салмақ, өлшем, сосын қабілеттер деңгейі) дарындылықпен теңестіріп, арнайы қабілеттер дамуының жоғары деңгейі ретінде қарастырылады. Сондықтан, талантты адамның іс-әрекет нәтижесі бірегейлігімен, жаңашылдығымен және шығармашылыққа бағытталығымен ажыратылады. Демек, талант қандай да бір іс-әрекетке дарындылық, жоғары дәрежеде орындаушылық, көрнекті қабілет, ол белгілі бір салада көрініс табады.

«Данышпандық, кемеңгерлік» (латынша *genius – рух*) И.Кант заманынан бері дарындылықтың жоғары дәрежесі ретінде қарастырылады, адамның қоғам өмірі, ғылым, мәдениет үшін тарихи маңызы бар шығармашылығын көрсетеді. Данышпандық – талантты дамытудың жоғары дәрежесі, сапалы, жаңа, бірегей жасампаздық, шығармашылық жолы. Сондай-ақ дарындылық сан алуан түрлі қабілеттердің сәтті үйлесімділігі; ал талант пен данышпандық немесе кемеңгерлік қандай да бір дарындылықтың жоғары деңгейде көрініс табуы деп те түсіндіріледі.

Т.И. Пинчуктың пікірінше, түсіндірме сөздікте «дарындылық» адамның кез келген іс-әрекет саласында керемет жетістіктерге қол жеткізетін қабілеті ретінде анықталып, «талантты» сөзінің синонимі ретінде күнделікті өмірде

қолданылады [5, с.19].

Л.В. Мардахаевтың пікірінше, әлеуметтік педагогикада «дарындылық» адамның үлкен жетістіктерге қол жеткізе алатын қызмет ауқымын анықтайтын қабілеттердің даму деңгейі [6, с.180].

Педагогика ғылымында «дарындылық» феноменінің бірқатар анықтамалары қалыптасқан:

- іс-әрекеттің табысты орындалуын қамтамасыз ететін қабілеттердің сапалы өзіндік үйлесімі (бұл әлеуметтік педагогикада қабылданған анықтамаға ұқсас);

- адам мүмкіндіктерінің кеңдігін, оның қызметінің деңгейі мен өзгешелігін негіздейтін жалпы қабілеттер немесе қабілеттердің жалпы сәттері (бұл анықтама жалпы және арнайы қабілеттердің бөлінуімен байланысты айырмашылықтарын саралауға мүмкіндік береді) [7, с.99];

- ақыл-ой әлеуеті немесе интеллект, танымдық мүмкіндіктері мен оқуға қабілеттіліктің біртұтас жекелік сипаттамасы (бұл анықтама интегративтік тәсілдеме тұрғысынан жалпы дарындылық пен зияткерлікті теңестіреді)

- қабілеттерді қалыптастыру шарттарының бірі ретінде табиғи деректер, нысандар жиынтығы [8, с. 35];

- қабілеттердің табиғи алғышарттарының айқындылық дәрежесі және өзіндік ерекшелігінің сипаттамасы (бұл анықтамаларда дарындылықты дамытуға генотиптік детерминацияның әсері абсолюттеледі) [9, с. 291].

НӘТИЖЕЛЕРІ

Сонымен педагогиканың қазіргі заманғы энциклопедиясындағы бұл анықтамалар үлкен кеңестік энцикло-

педияда жарты ғасыр бұрын берілген осы терминнің тұжырымдамасын толығымен қайталайды десе де болады [10, с. 866].

Психология ғылымында «дарындылық» феномені іс-әрекеттегі аса көрнекті жетістіктер үшін ішкі жағдайлардың болуы деген анықтамаға ұқсас қабылданған [11, с. 423]. Е.С. Рапацевич педагогикада адамның үлкен табыстарға қол жеткізетін іс-әрекетінің салыстырмалы кең ауқымын анықтайтын жалпы қабілеттер дамуының жоғары деңгейі деп түсіндіріп, жалпы дарындылықтың зияткерлік және шығармашылық түрлерін ажыратады [12, с. 396].

Философияда дарындылықтың келесі анықтамасы қабылданған: бұл мінез-құлық белгілерімен ажыратылатын адам немесе адамдар тобының шығармашылық мүмкіндіктерін анықтайтын сапалы үйлесімді қабілеттерінің өзіндік ерекшелігі [13, с. 315].

Эстетикада бұл феноменге таңдау зейініне лайықты объектілерін іріктеу, ес жадынан әсер алу қабілеті және шығармашылық қиялымен ассоциация мен байланыстар жүйесіне қосылуы деген анықтама беріледі [14, с.144]. Дегенмен, «дарындылық» ұғымына берілген анықтамалар көп мағыналылығымен ерекшеленеді. Бұл дарындылық мәселесін психологиялық-физиологиялық, әлеуметтік-психологиялық және әлеуметтік-педагогикалық, дифференциалдық-психологиялық, тұтас тық және кешенді көзқарастар тұрғысынан жүйелі зерттеуді талап етеді. Сондықтан зерттеу барысында «дарындылық» ұғымына берілген анықтамаларға контент-талдау жасалды (1-кесте).

1-Кесте – «Дарындылық» ұғымына контент-талдау

№	Автор	Анықтама
1	Орысша-қазақша түсіндірме сөздік: Педагогика.	Дарындылық – қызметтің табысты орындалуын қамтамасыз ететін қабілеттердің сапалы өзіндік байланыстырылуы; адам мүмкіндіктерінің кеңдігі мен қызмет өзіндігін айқындайтын жалпы қабілеттер немесе қабілеттердің жалпы сәттері; ақыл әлеуеті немесе парасаттылығы, оқуға деген танымдық мүмкіндіктері мен қабілеттердің біртұтастық жеке сипаттамасы; қабілеттердің, табиғи көрсеткіштердің жиынтығы, қабілет табиғи себептерінің айқындалу және өзіндік деңгейінің сипаттамасы; таланттық; қызметіндегі ұлы жетістіктер үшін қажетті ішкі шарттардың бірі.
2	Нәрікбаева Л.М.	Дарындылық – танымдық қажеттіліктерін қанағаттандыру мақсатында балаға интегралды тұлғалық білім беру, зерттеу қабілетін дамыту.
3	Богоявленская Д. Б., Матюшкин А.М. Лейтес Н.С., және т.б.	Дарындылық – баланың психикасын сипаттайтын жүйелі сапа ретінде тұлғаның бағыттылығын, құндылықтар жүйесі мен қабілеттерін дамыту; интеллектуалдық, мотивациялық және шығармашылық факторлардың кешенді жиынтығы.
4	Шадриков В.Д.	Дарындылық – іс-әрекет субъектісінің жүйелі сапасы ретінде нақты іс-әрекет мақсатында қабілеттердің интегралдық көрінісі, іс-әрекетте байқалатын және дамиды тұлғалық өлшем.
5	Ананьев Б. Г., Рубинштейн С. Л. және т.б.	Дарындылық – тұлғаның басқа адамдармен салыстырғанда бір немесе бірнеше іс-әрекеттің жоғары нәтижесіне жету мүмкіндігін анықтайтын, жүйелі дамып отыратын психикасының сапасы.
6	Коджаспирова Г.М., Коджаспиров А.Ю.	Дарындылық – қызметтің табысты орындалуын қамтамасыз ететін қабілеттердің сапалы өзіндік үйлесімі.
7	Ревеш Г., Мейман Э. және т.б.	Дарындылық – көрнекті интеллигенттілік және күшті ерік-жігер дамуының негізгі өлшемдері, әртүрлі саладағы жұмыстарға қабілеттілігін анықтайтын психикалық жағдай; барлық құнды, бірдей маңызды құндылықтардың көрінісінің жиынтығы.
8	Савенков А. И.	Дарындылық – тұлғаның белгілі бір әлеуетін, зерттеу қабілеттерінің табиғатын айқындайтын динамикалық сипаттама.
9	Гилфорд Дж., Рензулли Дж., Торренс П., Штерн В. және т.б.	Дарындылық – тұлғаның жоғары интеллектілік, креативтілік, эмоционалдық нәтижеге жетудегі ынталылық байланыстарының үйлесімділігі, интегралдық сапа.

Кестеде көрсетілгендей, дарындылық мәселесін зерттеудің бірнеше бағыттары талқыланды және «балалар дарындылығы» мәселесі төмендегі аспектілерде зерттелгені анықталады:

- жеке дара және стильдік айырмашылықтар психологиясы (Г.В.Залевский, Э.А.Голубева, В.Е.Ключко, В.Г.Леонтьев, Х.Уткин және т.б.);

- жеке айырмашылықтардың генетикалық алғышарттары (И.В.Равич – Щербо, Р.Пломин және т.б.);

- қабілет (Б.М.Теплов, В.А.Крутецкий, Л.А.Венгер, В.Н.Дружинин);

- дарындылық құрылымындағы интеллектуалдық (зияткерлік) компоненті (М.А.Холодная, Д.Айзенк, Д.Брунер және т.б.);

- баланың дарындылығын қалыптастыру (Г.Олпорт, А.В.Петровский);

- дарынды балалардың психологиялық және эмоционалдық жай-күйінің ерекшеліктері (А.Ф.Лазурский, В.М.Руслов, А.И.Захаров, В.Сатин, Э.Миллер);

- мәселелік, сараланған және жеке тұлғаға бағытталған оқыту контексінде дарынды балаларды оқытудың қағидалары мен әдістері (А.В.Брушлинский, И.С.Якиманская, В.Я.Синенко, И.Я.Лернер, М.В.Кларин).

Дарынды бала – бұл ашық, айқын, кейде белгілі жетістіктермен (немесе осындай жетістіктер үшін ішкі алғышарттары бар) белгілі бір қызмет түрінде бөлінетін бала. Жастық даму ерекшеліктері өлшемі бойынша ерте және кеш дарындылық мәселесі қарастырылады.

ҚОРЫТЫНДЫ

Қорыта келгенде, дарындылық адамның бейімділігі мен шығармашылығы арқылы қалыптасатын қасиеті. Сонымен ғалымдар еңбектеріне жасалған талдау қабілеттердің дарын-

дылыққа интеграциялануының үш механизмін бөліп көрсетуге мүмкіндік береді:

Біріншіден, жеке психикалық функцияларды іске асыратын функционалдық жүйелер оқшау емес, олар адамның барлық жүйке жүйесіне және мидың жүйелі қызметіне енеді. Кез келген іс-әрекет физиологиялық функционалдық жүйемен іске асырылады. Сол жүйе мінез-құлық (іс-әрекет) тиімділігін анықтай отырып, қабілеттерді енгізеді. Дарындылық көзқарас тұрғысынан нақты іс-әрекетті жүзеге асыратын функционалдық жүйенің қасиеттері болып табылады.

Екіншіден, іс-әрекет психологиялық функционалдық жүйені, оның формасы ретінде психикалық функцияда іс-әрекеттің функционалдық жүйесін сипаттайды. Демек, қабілеттер де сол жүйемен сипатталады. Заттық іс-әрекеттің құрылымдық-функционалдық жүйесі мен қабілеттердің функционалдық жүйесі изоморфты. Іс-әрекет тұтас алғанда қабілеттердің қызмет атқаруы, ол арқылы мотив, мақсат, әрекет жүзеге асырылады. Бұл үш компонент қабілеттерді іс-әрекетке бірлескен жүйе ретінде біріктіреді.

Үшіншіден, қабілеттердің өзара әрекеттесу аспектісін сипаттайды, жеке психикалық функциялар бірінен-бірі ажыратылмайды. Қабылдау ойлау мен еске сақтаудан, еске сақтау қабылдау мен ойлаудан, ойлау қабылдау мен еске сақтаудан тұрады. Кез келген танымдық қабілеттер құрылымында функционалдық-операциялық, психикалық-операциялық тетіктер маңызды рөл атқарады. Демек, дарындылық адамның басқа адамдармен салыстырғанда бір немесе бірнеше қызмет түрлерінде жоғары, құнды емес нәтижелерге қол жеткізу мүмкіндігін анықтайтын психиканың

жүйелі, өмір бойы дамып келе жатқан сапасы болып табылады. Дарындылық феноменінің мәні дарынды балалардың ерекшеліктерін және санатын анықтауға болашақ әлеуметтік педагогтерді дайындауды талап етеді.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Теплов Б.М. Избранные труды: В 2-х т. – Т.1. – М.: Педагогика, 1985. – 328с.
2. Пономарев Я.А. Психология творческих способностей. Учебное пособие. – М.: Академия, 2002. – 320с.
3. Ильин Е.П. Дифференциальная психофизиология. – СПб., Питер, 2001. – 454с.
4. Шадриков В.Д. Ментальное развитие человека. – М.: Аспект Пресс, 2007. – 284с.
5. Пинчук Т.И. Одаренные дети/Начальная школа. – 2010. - №6. – С. 19-21.
6. Словарь по социальной педагогике: учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений/Сост. Л.В. Мардахаев. – М.: Академия, 2002. – 368с
7. Коджаспирова Г.М., Коджаспиров А.Ю. Педагогический словарь: для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений. – М.: Академия, 2000. – 176с.
8. Педагогический словарь /Под ред. Г.М.Воловникова, Л.И.Генсиоровской. В 2-х т. Т.2. – М.: Академия пед. наук, 1960. – 774с.
9. Психолого-педагогический словарь для учителей и руководителей общеобразовательных учреждений/Сост. В.А.Межиров. – Ростов н/Д.: Феникс, 1998. – 544с.
10. Большая советская энциклопедия/Под ред. А.М.Прохорова. – М.: Сов. энцикл., 1974. – 900с.
11. Психологический словарь/Под ред. П.С.Гуревича. – М.: ОЛМА Медиа Групп, 2007. - 800с.
12. Педагогика: большая современная энциклопедия/сост. Е.С.Рапацевич. – Минск: Современное слово, 2005. - 719с.
13. Философский энциклопедический словарь/Сост. Е.Фүгүбский, Г.В.Кораблева, В.А.Лутченко. – М.: ИНФРА-М, 2002. -576с.
14. Боров Ю.Б. Эстетика. – Ростов н/Д.: Феникс, 2004. – 51

Г.К. ШОЛПАНКУЛОВА¹, Д.Ж. ТОРҒАУЫТ²

СУЩНОСТЬ И ВИДЫ ПОНЯТИЯ ОДАРЕННОСТЬ

¹к.п.н., и.о. профессора, Факультет социальных наук, кафедра социальной педагогики и самопознание

²магистрант 2- курса

7M01823 – «Социальная педагогика и самопознание»

Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева, г.Нур-Султан, Казахстан

G.K.SOLPANKULOVA¹, D.J. TORGAUYT²

GIFTEDNESS: ESSENCE OF THE CONCEPT AND TYPES

¹Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

²2 nd year undergraduate 7M01823- «Social pedagogy and self-knowledge»

L.N. Gumilyov Eurasian National University

Nur-Sultan, Kazakhstan

Аннотация. В статье рассматриваются значение и виды одаренности. На основе анализа работ ученых, которые изучали эту проблему, раскрывается сущность одаренности. Особое внимание уделяется типам одаренности.

Ключевые слова: одаренный ребенок, одаренность, талант, мудрость.

Abstract. This article examines the meaning and types of giftedness. Based on the analysis of the works of scientists who studied this problem, the essence of giftedness is revealed. Particular attention is paid to the types of giftedness.

Key words: gifted child, giftedness, talent, wisdom.

ГРНТИ 14.43.43

Д.М.КОЖАХМЕТОВА¹, Н.К.БЕКЖИГИТ¹

¹Магистранты Евразийского национального университета им. Л.Н.Гумилева, г.Нур-Султан, Казахстан,
e-mail: bazhenova.dana@mail.ru, bekzhigit.nazym@mail.ru

ОПЫТ СОЦИАЛЬНО – ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОДДЕРЖКИ ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЕМ ОПОРНО – ДВИГАТЕЛЬНОГО АППАРАТА В УСЛОВИЯХ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО УЧРЕЖДЕНИЯ

Аннотация. В статье отображены основные виды коррекционно-педагогической работы с детьми, имеющими определенные нарушения в развитии. Также предоставлена подробная классификация физиологических нарушений. Выявлены проблемы выбора образовательного учреждения и формы обучения, в соответствии выраженности имеющихся проблем здоровья. Проанализирована деятельность общеобразовательных учреждений относительно включения детей с нарушениями развития в общий процесс обучения. Доказана целесообразность инклюзивного образования.

Ключевые слова: Социально-педагогическая поддержка, инклюзивное образование, коррекционная работа, реабилитация, социальная помощь, социализация.

ВВЕДЕНИЕ

На современном этапе проблема профилактики медицинской, психолого-педагогической и социальной реабилитации детей с нарушениями опорно-двигательного аппарата становится все более актуальной.

Дети с нарушениями опорно-двигательного аппарата по разным данным составляют 5-7% от общей численности населения. Это очень разнородная группа расстройств с точки зрения клинических проявлений, симптомов и прогноза.

Нарушения опорно-двигательного аппарата могут быть врожденными и приобретенными. Они различаются в зависимости от полиморфизма и степени выраженности. Все дети-инвалиды нуждаются в особых условиях проживания, обучения и дальнейшей работы. Однако большинство из них не имеют отступлений в развитии познавательной деятельности и не требуют специального обучения и воспитания [1].

В настоящее время, когда увеличивается количество детей с нарушениями опорно-двигательного аппарата, необходимо совершенствовать организацию психолого-педагогической помощи в образовательном процессе, это становится все более очевидным, так как данная патология очень распространена и значительно увеличивается число больных детей с ДЦП.

Дети-инвалиды, как правило, обучались в специальных (коррекционных) образовательных учреждениях различного типа (Тип I-VIII). Современный подход к обучению детей с особыми потребностями предполагает включение этой группы в среду здоровой молодежи в интегрированной школе.

ЦЕЛЬ И ЗАДАЧИ ИССЛЕДОВАНИЯ

Перед современным педагогическим сообществом стоит задача создания системы образования, способной учитывать индивидуальные образовательные потребности ребенка. Необ-

ходимо разработать новые подходы к обучению детей-инвалидов. В то же время возникают вопросы о том, как субъекты, участвующие в образовательном процессе, принимают решение о выборе формы обучения, о том, как правильно учитывать индивидуальные особенности ребенка, помогать родителям в выборе, каковы были результаты обучения в различных форматах вашей организации? Эти вопросы важны для детей этой группы, для их будущего, как в личном, так и в социальном смысле, и для их родителей и, конечно, не могут не привлекать нашего внимания.

Дети с двигательными нарушениями могут участвовать в компенсаторных или комбинированных группах ориентации, группах кратковременного пребывания. Образовательные условия для ребенка с церебральным параличом могут быть определены индивидуальной программой реабилитации и проживания (ИПРА), разработанной учреждениями здравоохранения и социального опыта.

Коррекционно-педагогическая работа в учреждении организуется в контексте управленческой деятельности. Её результативность значительно повышается, если за ребенком ведется динамическое наблюдение в течение всего периода пребывания в учреждении, если гибко сочетаются различные виды и формы учебно-педагогической работы в индивидуальном, групповом и фронтальном режиме. Также крайне важно обеспечить тесное взаимодействие с родителями и всем окружением ребенка [2].

На современном этапе функционирования системы образования на территории Республики Казахстан можно выделить следующие формы обучения детей с особыми потребностями:

- в специальной (коррекционной)

школе;

- информация на дому;
- дистанционное обучение;
- в общеобразовательных школах;
- обучение для семьи;
- неподчинение.

МЕТОДОЛОГИЯ

Чтобы разработать стратегию обучения и развития ребенка с нарушением опорно-двигательного аппарата, необходимо не только знать о конкретном заболевании, имеющемся у ребенка, но и понимать, какие балансирующие способности он может использовать в обучении и воспитании.

Дети с нарушениями опорно-двигательного аппарата (ОПР) классифицируются как:

- дети с заболеваниями нервной системы (с детскими церебральными параличами, с последствиями полиомиелита, с прогрессирующими нервно-мышечными заболеваниями - миопатия, рассеянный склероз и др.);
- дети с врожденными патологиями опорно-двигательного аппарата (врожденный вывих бедра, кривошея, косолапость и другие деформации стоп, аномалии развития позвоночника (сколиоз), недоразвитие и дефекты конечностей, аномалии развития пальцев кисти);
- дети с приобретенными недоразвитиями или деформациями опорно-двигательного аппарата (травматические повреждения спинного мозга, головного мозга и конечностей, полиартрит, заболевания скелета (туберкулез, опухоли костей, остеомиелит), системные заболевания скелета (хондродистрофия, рахит) [3].

И хотя все эти заболевания имеют различия в генезе и протекании, что специфически отражается на росте и развитии ребенка, сходным является

нарушение двигательных функций, которые имеют различную степень выраженности:

- при тяжелой степени дети не овладевают навыками ходьбы и манипулятивной деятельностью; навыки самообслуживания у них не сформированы;

- при средней степени двигательных нарушений дети овладевают ходьбой, но передвигаются неуверенно, часто с помощью специальных ортопедических приспособлений (костылей, канадских палочек и т. д.); навыки самообслуживания у них развиты не полностью из-за нарушений манипулятивной функции (наиболее многочисленная группа);

- при легкой степени двигательных нарушений дети ходят самостоятельно, уверенно себя чувствуют и в помещении, и на улице; навыки самообслуживания сформированы, у них достаточно развита манипулятивная деятельность, но вместе с тем могут наблюдаться патологические позы, нарушения походки, насильственные движения и др. [4].

Дети с нарушениями опорно-двигательного аппарата имеют особенности интеллектуального развития и особенности познавательной деятельности, которые необходимо учитывать при выборе форм и методов обучения.

Для детей с неврологическим характером двигательных нарушений (при ДЦП, последствиях полиомиелита, прогрессирующих нервно-мышечных заболеваниях) характерны нарушения формирования познавательной активности, эмоционально-волевой сферы и личности, что проявляется в неравномерном характере нарушений отдельных психических функций, снижении уровня знаний и представлений о мире, высоком эмоциональном и психофизиологическом истощении, снижении

работоспособности. Часто у таких детей наблюдается недостаток пространственных и временных представлений, тактильного восприятия.

Особое внимание уделяется выбору форм и методов обучения, обусловленных спецификой интеллектуального развития этих детей. Дети с неврологическим характером двигательных нарушений представляют собой весьма разнообразную группу с точки зрения интеллектуального развития: сюда входят как дети с сохраненным интеллектом или с интеллектом, близким к норме, так и с задержкой психического развития и дети с умственной отсталостью различной степени тяжести. В то же время дети с задержкой психического развития, составляющие большинство в этой группе, имеют благоприятный прогноз для дальнейшего психического развития, особенно если своевременно оказывается систематическая психолого-педагогическая поддержка.

У детей с ортопедическими двигательными нарушениями нет выраженных нарушений интеллектуального развития, но может наблюдаться некоторое замедление общего темпа этого развития, поэтому даже при минимальной помощи педагогов, психологов и логопедов их отставание в развитии от сверстников нивелируется к началу школьного обучения.

У многих детей обеих групп наблюдаются колебания внутричерепного давления, повышенная метеочувствительность и, как следствие, колебания эмоционального состояния, внимания и работоспособности.

Для детей с двигательными нарушениями также характерно, что они нуждаются в психологической поддержке в связи с проблемами социального и личностного развития, в связи

с переживанием дефекта и особенностями воспитания на фоне систематического ортопедического лечения и соблюдения щадящего индивидуального двигательного режима [5].

Исходя из описанных особенностей развития детей с нарушениями опорно-двигательного аппарата, отметим, что при выборе образовательного учреждения и формы обучения в нем необходимо руководствоваться, прежде всего, реальными возможностями данного ребенка и зоной его непосредственного развития. Целесообразность инклюзивного образования детей с тяжелыми нарушениями опорно-двигательного аппарата, безусловно, будет поставлена под сомнение, как и интеграция групп детей, которые, помимо двигательных нарушений, имеют разницу в интеллектуальном развитии со здоровыми сверстниками.

Тем не менее процесс социализации остается важным для детей с нарушениями опорно-двигательного аппарата, то есть развитие не только социальных навыков, но и межличностного взаимодействия и функционирования детей с нарушениями ОДУ в социальной среде.

Диапазон различий в способности детей с НОДА осваивать академическое образование очень велик. Некоторые дети (с «чисто» ортопедической патологией и дети с детским церебральным параличом) могут освоить общеобразовательную школьную программу. Наиболее благоприятно обучение в общеобразовательном учреждении для детей 1-й и 2-й групп детей с НОДА [6].

1-я группа – дети с двигательными нарушениями различного этиопатогенеза (дети передвигаются самостоятельно или с ортопедическим оборудованием). У них нормальное умственное развитие и внятная речь. Часто наблюдается недостаток уверенности в себе и самостоятельности, повышенная вну-

шаемость, личностная незрелость (наивность суждений, плохая ориентация в бытовых и практических вопросах жизни). Дети могут быть успешно интегрированы в массовую школу путем создания необходимой среды, соответствующей их особенностям.

2-я группа – дети с незначительным дефицитом познавательных и социальных способностей, передвигающиеся с помощью ортопедических приспособлений или лишенные возможности самостоятельно передвигаться. Отмечается замедленный темп психического развития, нейросенсорные нарушения ограничения манипулятивной деятельности и дизартрические расстройства различной степени выраженности. Наблюдается благоприятная динамика психического развития; они легко пользуются помощью взрослого в обучении, происходит достаточное, но несколько медленное усвоение нового материала. При адекватной коррекционно-педагогической работе дети часто догоняют своих сверстников в умственном развитии, возможно их инклюзивное образование в массовых школах.

В целом, только специально приспособленная среда для них не может быть единственным условием. Детям необходимо организовать индивидуальную коррекционно-развивающую работу с логопедом и логопедом-дефектологом. Успешное инклюзивное образование детей с НОДА в общеобразовательной организации включает в себя организацию доступной среды; организацию специальной помощи.

Обязательным условием является возможность специальной психолого-педагогической поддержки группой педагогов, родителей уязвимых детей и детей с двигательными нарушениями. Психолого-педагогическое сопровождение включает в себя содействие созданию соответствующих взаимоотно-

ношений между детьми, сверстниками, родителями и педагогами; работу по предотвращению внутриличностных и межличностных конфликтов в классе/школе; поддержание эмоционально комфортной обстановки в классе; обеспечение того, чтобы ребенок преуспевал в той деятельности, которая ему доступна, чтобы у него не возникло негативного отношения к учебе и школьной ситуации в целом.

Для детей первой и второй групп существует два варианта индивидуальных программ, в результате чего итоговые достижения учащихся с НОДА соответствуют требованиям итоговых достижений здоровых сверстников. Первая версия адаптированной программы рассчитана на учащихся с НОДА, которые к моменту поступления в школу достигли уровня развития, близкого к возрастной норме, и имеют хороший опыт взаимодействия со здоровыми сверстниками. Этот вариант максимально приближен к стандарту обучения детей с нормальным развитием.

Ребенок с особенностью (в частности, детский церебральный паралич) требует большего внимания со стороны педагога, в случае тяжелого двигательного расстройства присутствие в классе, когда ребенок с нарушением ОНР, мало вероятно. При необходимости (сильное нарушение работы позвоночника, тяжелое повреждение руки, препятствующее развитию графической моторики) рабочее место должно быть специально организовано в соответствии с особенностями его ограничения по здоровью.

При наличии персональных компьютеров и технических устройств (специальная клавиатура различного типа), сменных контактов мыши (замена джойстика, трекбола, сенсорного планшета) воспитатель обязан сопро-

вождать работу ребенка во время урока [7].

Используются различные образовательные технологии, в том числе дистанционное обучение и технологии электронного обучения. Образовательная организация реализует общеобразовательные программы самостоятельно и через электронные формы их реализации. В образовательном учреждении создаются специальные материально-технические условия для обеспечения того, чтобы люди, имеющие НОДА, могли иметь свободный доступ в здания и помещения образовательных учреждений для их проживания, обучения и физического воспитания (пандусы, тротуарные пандусы, подъемники, поручни, специальные санузлы, специально оборудованные тренировочные площадки для обучения, тренировки, реабилитации, медицинское оборудование и др.).

Учитывается также индивидуальный ортопедический режим (правила посадки и передвижения ребенка, положений для нормализации мышечного тонуса, периоды занятий физической культурой). Используется компьютер и технические средства обучения, средства коллективного и индивидуального пользования с включением специального оборудования, специальной клавиатуры (чем больше размер клавиши, тем больше накладка, которая ограничивает случайное нажатие соседних кнопок), соответствующего расположения на компьютере. Специальные технические устройства, используемые для оптимизации процесса письма (удлиненные перья и специальные подушки для перьев, адаптированные к ним, специальные магниты для настольного крепления портативных компьютеров) [8].

Образовательная программа для особенных детей разрабатывается

школами только на основе национальных образовательных стандартов, примерных программ по изучаемому предмету с учетом конкретных потребностей и индивидуальных навыков учащихся.

Коррекционная работа общеобразовательной программы предусматривает занятия по устранению недостатков двигательных и психических функций. Лица, находящиеся в исправительном цикле, определяются на основании нарушений, наблюдающихся у детей:

- 1) преимущественно двигательная слабость;
- 2) разговорная функция;
- 3) комбинация двигательной способности и речи,
- 4) недостатки в общем умственном развитии [9].

В зависимости от структуры нарушений, коррекционной и развивающей работы, структура меняется. Цикл занятий включает в себя:

- 1) логопедические занятия для детей с патологией речи с использованием компьютерных программ наиболее тяжелых заболеваний (анартрия);
- 2) индивидуальные и групповые занятия по коррекции психических расстройств.

Соотношение методов на каждом уровне обучения и воспитания детей с НОДА определяется степенью двигательного, познавательного и речевого развития ребенка и задачами, стоящими перед педагогом. Используются визуальные, практические и вербальные, двигательные и кинестетические методы. Групповые и индивидуальные дополнительные занятия призваны обеспечить выравнивание материальной программы (расширение знаний и экологических представлений, формирующих пространственные и временные ориентиры, развитие графических

навыков).

Учителя выявляют тех детей, которые в силу имеющихся нарушений не могут изучать материал по программе, и объединяют их в отдельные группы для школьных занятий. Если образовательная организация имеет более одного ребенка-инвалида, она оказывает услуги инструктора по оказанию учащимся необходимой помощи. Однако многие школы не имеют такого уровня.

Учителя, работающие в инклюзивном классе, получают специальную педагогическую подготовку. Учитывая потребности учащихся с НОДА, предусматривается введение в преподавательскую деятельность работы логопедов, педагогов-психологов, социальных педагогов и сотрудников школы.

В целом педагогическая реабилитация носит комплексный характер, основанный на системном подходе, и стимулируется данными линиями развития:

- общего социального развития;
- когнитивного развития;
- речевого развития;
- разработка двигательного аппарата.

Основные рекомендации по реабилитации детей:

- социальное развитие детей: развитие различных форм общения и взаимодействия между детьми и взрослыми (стимулирование стремления к эмоциональному расширению, жестово-имитационный контакт, вовлечение ребенка в практическое сотрудничество); формирование навыков самообслуживания;
- познавательное развитие: формирование познавательной активности, мотивации деятельности, интереса к окружающему миру;
- стимулирование сенсорной деятельности (зрительного, слухового, тактильно-кинестетического восприятия);

- проектирование деятельности;
- развитие знаний об окружающей среде, а также понимание речи, развитие мышления и производства.

- содействие развитию речи (собственной речевой деятельности). Все звуковые и речевые реакции, доступные ребенку, должны быть активированы. Все невербальные и вербальные коммуникации (жесты, мимика, голос, звук) должны быть сформированы.

- стимулирование двигательного развития и коррекция нарушений: развитие функциональных возможностей кисти и пальцев, координации зрительных движений; стимулирование общей двигательной активности.

Важной составляющей социально-педагогического подхода к реабилитации ребенка с НОДА является деятельность специалиста совместно с его семьей. Участие родителей в социально-воспитательной работе со своими детьми, превращение их в партнеров в процессе реабилитации является важнейшей задачей, стоящей перед специалистом [10].

Успешное решение сложных социально-педагогических реабилитационных задач возможно только при благоприятном психологическом климате в семье. Это тот случай, когда родители относятся к своему ребенку соответствующим образом в любой ситуации.

Развитие современной медицины позволяет не прерывать лечение болезни на местном уровне, следить за здоровьем детей и рекомендовать, как за ними ухаживать. Существует проблема с индивидуальным развитием такого ребенка, которая могла бы побудить его преодолеть патологию своих двигательных навыков, это важнейшая цель социально-педагогической реабилитации. Решение (смягчение) семейных проблем создает наиболее благоприятные условия для взаимо-

действия с ними в интересах ребенка, членов семьи, которые лучше знакомы с индивидуальными и мотивационными особенностями ребенка, что делает более целесообразным вовлечение их в социально-педагогический реабилитационный процесс.

Требуется специальная образовательная подготовка для родителей. В этом случае их деятельность становится не только заинтересованной, но и профессиональной. В процессе информирования родителей их права и льготы описываются и разъясняются им государством, а также предоставляется информация о наличии и возможностях специальных центров по работе с детьми НОДА. Совместно с родителями разрабатывается программа социально-педагогической деятельности, она основана на программе реабилитации по работе с ребенком.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Таким образом, общеобразовательные учреждения решают проблемы обучающихся с НОДА. Ими осуществляется ряд действий:

- раннее выявление нарушений и максимально раннее начало комплексного сопровождения ребенка с учетом особенностей психофизического развития;

- регламентация деятельности с учетом медицинских рекомендаций (соблюдение ортопедического режима);

- особая организация образовательной среды, характеризующаяся доступностью образовательных и воспитательных мероприятий;

- использование специальных методов, приемов и средств обучения и воспитания (в том числе специализированных компьютерных и ассистивных технологий), обеспечивающих реализацию «обходных путей» развития,

- воспитания и обучения;
- адресная помощь по коррекции двигательных, познавательных, речевых и социально-личностных нарушений;
 - предоставление услуг тьютора;
 - индивидуализация образовательного процесса с учетом структуры нарушения и вариативности проявлений;
 - максимальное расширение образовательного пространства – выход за пределы образовательной организации с учетом психофизических особенностей детей [11].

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Декларация о правах инвалидов [Электронный ресурс]: [принята Генеральной Ассамблеей ООН 09.12.1975] – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/disabled.shtml.
2. Абаскалова Н.П. Теория и практика формирования ЗОЖ учащихся и студентов в системе «Школа-ВУЗ [Текст]: автореф. дис. доктора пед. наук /Барнаул, 2000. – 48 с
3. Думбаев А.Е. Инвалид, общество и право/Т.В. Попова. –Алматы: Верена, 2006. –180 с.
4. Ветрова И.Ю. Проблемы социальной адаптации инвалидов/ М.: Дело, 2000. –256 с.
5. Зозуля Т.В. Комплексная реабилитация инвалидов: Учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по направлению подготовки и спец. «Социальная работа» / Рец.: А.И. Соловьев, Н.Ю.Гаубрих. –М.: Академия, 2005. – 304 с
6. Жигарева Н.П. Комплексная реабилитация инвалидов в учреждениях социальной защиты»: Учебно-практическое пособие [Электронный ресурс] /М.: Дашков и К°, 2012. –208 с. –Режим доступа: <http://www.studentlibrary.ru/book/ISBN9785394013539.html>
7. Стандартные правила обеспечения равных возможностей для инвалидов [Электронный ресурс]: [приняты Генеральной Ассамблеей ООН 20.12.1993]. – Режим доступа: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_12211
8. Васильева Н.В. Социальная реабилитация инвалидов/М.: Лань, 2005. – 264 с.
9. Васильева Н.В. Социологические концепции исследования инвалидности/ Н.В. Васильева // Социологический сборник: Вып.7. –М.: Социум, 2010. – С. 23-24.
10. Данакин Н.С. Управление социальной адаптацией детей с ограниченными возможностями здоровья/С.Н.Глаголев, Л.Е.Данилюк. –Белгород: Изд-во БГТУ, 2011. –276 с
11. Гордеева А.В. Реабилитационная педагогика: учеб. пособие / А.В. Гордеева. –М.: Академический проект, 2005. – 320 с.

Д.М. КОЖАХМЕТОВА¹, Н.К. БЕКЖИГИТ¹

БІЛІМ БЕРУ МЕКЕМЕЛЕРІНДЕ ӘЛЕУМЕТТІК-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚОЛДАУ ТӘЖІРИБЕСІ

¹Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Нұр-Сұлтан қ, Қазақстан

e-mail: bazhenova.dana@mail.ru, bekzhigit.nazym@mail.ru

D.M. KOZHANMETOVA¹, N.K. BEKZHIGIT¹

EXPERIENCE OF SOCIO-PEDAGOGICAL SUPPORT OF CHILDREN WITH DISORDERS OF THE SUPPORT AND MOTOR EQUIPMENT IN THE CONDITIONS OF AN EDUCATIONAL INSTITUTION

¹Master's degree students, Eurasian National University named after L.N. Gumilev

Nur-Sultan, Kazakhstan

e-mail: bazhenova.dana@mail.ru, bekzhigit.nazym@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада дамуында ауытқулары бар балалармен жүргізілетін түзету-педагогикалық жұмыстың негізгі түрлері көрсетілген. Физиологиялық бұзылулардың егжей-тегжейлі жіктелуі де берілген. Білім беру ұйымын және білім беру нысанын таңдау проблемалары денсаулыққа қатысты проблемалардың ауырлығына сәйкес анықталады. Дамуында ауытқуы бар балаларды жалпы оқыту үдерісіне қосу бойынша білім беру мекемелерінің қызметі талданады. Инклюзивті білім берудің орындылығы дәлелденді.

Түйін сөздер: әлеуметтену, әлеуметтік-педагогикалық қолдау, инклюзивтік білім беру, түзету жұмыстары, реабилитация.

Abstract. The article shows the main types of correctional and pedagogical work with children with certain developmental disorders. A detailed classification of physiological disorders is also provided. The problems of choosing an educational institution and a form of education are identified, in accordance with the severity of existing health problems. The activity of educational institutions regarding the inclusion of children with developmental disorders in the general learning process is analyzed. The expediency of inclusive education has been proven.

Key words: Social and pedagogical support, inclusive education, correctional work, rehabilitation, social assistance, socialization.

А.А. САДВОКАСОВА

магистр педагогики и психологии,
педагог-психолог школы-лицея «NURORDA»
г.Нур-Султан, Казахстан

**ЭТНОПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ДУХОВНОГО НАСЛЕДИЯ
НОМАДОВ МИРА**

Аннотация. В статье говорится о казахском фольклоре, его особенностях, показывается связь фольклора с исторической эпохой. Детское движение «Атамекен» сохраняет преемственность передачи духовного наследия подрастающему поколению.

Ключевые слова: фольклор, духовные ценности, детское движение «Атамекен».

ВВЕДЕНИЕ

В эпоху глобализации и интеграции общетюркской цивилизации возрастает потребность в возрождении духовности, в материальном и нематериальном наследии номадов мира. И независимо Казахстану выпала честь выступить в авангарде с высокой миссией по созданию условий для развития и расцвета нового периода тюркского мира. В силу исторической и географической обусловленности Казахская степь, находясь в центре Евразийского материка, еще в древности интегрировала и ассимилировала все материальные и нематериальные ценности кочевых племен, по ней проходили караваны «Великого Шелкового пути» и в народном фольклоре, в эпосах, легендах и сказаниях, айтысах, пословицах и поговорках как в зеркале отразилась эта эпоха. Отражение тюркской эпохи мы видим и на наскальных рисунках в горах Ешкеольмес и Каратау, неподалеку от Талдыкоргана.

ЦЕЛЬ И ЗАДАЧИ ИССЛЕДОВАНИЯ

Казахская пословица гласит «Туған жер – алтын бесік», что в переводе на русский язык означает «Родная земля – золотая колыбель». Попробуем совершить сознательный экскурс в колыбель Казахской земли и первое, с чем мы сталкиваемся, – это наскальный рисунок всадника на коне с высоко поднятым знаменем. Если в западной культуре мы встречаем образ кентавра, то в тюркской интерпретации это приручение человеком дикой лошади (период доместификации). В казахском фольклоре повествуется о том, что приручение дикой лошади начиналось с дружбы ребенка с жеребенком, таким образом, в позитивном ключе, в естественных условиях шло одомашнивание диких животных. Изучив их повадки и нрав, взрослые наделяли лучшими качествами своих детей, к примеру, құлыншақ, и по возрастной периодизации насчитывается более 7 наименований этого животного: құлын, или – нежнее - құлын-

шак; если же жеребенку более шести месяцев, но менее года – жабағы, годовалый жеребенок называется тай (стригун); сосун на втором или третьем году – арда емген; жеребенок по третьему году – құнан; самец-трехлетка – дөнен; кобыла-трехлетка – байтал; лошадь по пятому году – бесті и т.д.

Так расстояние между ребенком и жеребенком в ходе их взросления стиралось на нет, и это было уже синтезом - всадник на коне, как единое целое в жизненном пути кочевника. С этого времени конь является священным животным среди кочевников, седло, пропитанное лошадиным потом (ертоқым), отпугивало змей. Конь служит как средство передвижения, как еда и питье (мясо и кумыс) и как одежда (обрабатывали кожу). Народная поговорка гласит «Ішсең-сусын, жесең – тамақ, мінсең көлік, кісең киім». Известен в казахской мифологии конь – Тұлпар, собирательный образ сказочного небесного крылатого коня, говорящего по-человечьи, он помогал своему хозяину мудрым советом, предостерегал об опасности и даже предугадывал будущее. У каждого джигита, а тем более у батыров, спутником был конь. У Кобланды батыра - был конь Бурыл, у Алпамыса батыра - Байшубар, у Кедебая – сказочный Керкул. Изображения крылатых коней встречаются и в памятниках искусства древних кочевников на металлических украшениях алтайских саков, на знаменитой Каргалинской диадеме, найденной под Алматы, на головном уборе Золотого человека из Иссыкского кургана, на посуде скифов.

В легенде о Султানে Байбарсе повествуется о кипчакском мальчике, с малых лет похищенном врагами на чужбину, проданном в рабство и ставшем правителем Египта – известном миру

как Султан Бейбарыс, но в течение всей жизни его мучают размышления (откуда он родом, с какой земли), и переданный матерью с караванщиками пучок полыни из родной земли будит в нем потаенный пласт ассоциаций из далекого детства, свободно бегающего по степи и впитавшего горький запах полыни с молоком матери мальчика, ведь не зря в старину в степи был обычай -беременную женщину купать в отваре полыни. Полынь, горькая трава, являлась в степи отличным лекарством – антисептиком. Запах степной полыни-емшан считается у казахов символом Родины. Ничто не удержало повелителя после этого, стремглав бросился он в поисках родной земли, измотанный и обессиленный, окровавленный от длительного и изнурительного пути, лишь вступив на землю предков, на миг вкусив запах степной полыни, умирает султан в родном краю. Красноречиво передает идею любви к родине пословица «Бөтен елде султан болғанша, өз елінде ұлтан бол».

МЕТОДОЛОГИЯ

Культура каждого народа своеобразна и неповторима, достижения духовной культуры не могут быть измерены, взвешены или сравнены, чтобы выяснить, чья культура выше. Богатейшая кладезь культуры народов, населявших Казахстан, развивалась в контексте общемировой цивилизации. В устном народном творчестве тюркских народов красной нитью проходит идея Атамекен – земли предков, любви к родной земле и своему народу. Читить память предков, соблюдать преемственность поколений и сохранять духовность (РУХ), всю щедрость веков – это и есть сохранение материальных и нематериальных ценностей, долг каждого патриота своей страны.

РЕЗУЛЬТАТЫ

В этом году отмечается 33-летний юбилей детского движения «Атамекен», автором научной-этнопедагогической программы является к.п.н., Курсабаев М. К., профессор КАЗ НПУ им. Абая.

Неоценим вклад «Атамекен» в развитие демократизации детского движения Казахстана. В данной программе в сорока направлениях охвачены все воспитательные, психологические и ментальные аспекты развития сознательной личности и условия для успешной социализации в обществе.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Миссия школы-лицея «NURORDA» также включает образование через ценности, каждый месяц проводятся тематические мероприятия по общечеловеческим ценностям: жауапкершілік, кішіпейілдік, әділдік, патриотизм, эмпатия, жомарттық, әдет, ынтымақтастық, батылдық.

Таким образом сохраняется преемственность передачи духовного наследия подрастающему поколению.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Казахский эпос. Алма-Ата, Гылым, 1958
2. Манас - великий хан кыргызов. Кыргызский эпос. Кыргызские сказки. Изд. «Раритет», 2007.- 56 с.
3. Древние тюрки «Поэзия древних тюрков VI – XII веков. М., 1993 <http://www.allbest.ru/>
4. В. Н. Басилов [Мифы народов мира. Энциклопедия: Тюркоязычных народов мифология <http://www.symbolarium.ru/index.php/>
5. М.Курсабаев. Научно-педагогические основы становления детского движения в Казахстане (1990-2010г.г.). <http://www.docme.su/doc/453969/detskoe-dvizhenie-%E2%80%99Catameken%E2%80%9D>

А.А. СӘДУАКАСОВА

**ӘЛЕМ КӨШПЕНДІЛЕРІНІҢ РУХАНИ МҰРАСЫНЫҢ
ЭТНОПСИХОЛОГИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ**

Педагогика және психология магистрі

«NURORDA» мектеп-лицейінің педагог-психологы

Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан

A.A. SADVOKASOVA

**ETHNOPSYCHOLOGICAL ASPECTS OF THE SPIRITUAL
HERITAGE OF THE NOMADS OF THE WORLD**

Master of Pedagogy and Psychology

teacher-psychologist «NURORDA» school-lyceum

Nur-Sultan, Kazakhstan

Аңдапта. Мақалада қазақ фольклоры, оның ерекшеліктері туралы айтылады, фольклордың тарихи дәуірмен байланысы көрсетіледі. «Атамекен» балалар қозғалысы рухани мұраны өскелең ұрпаққа беру сабақтастығын сақтап келеді.

Түйін сөздер: фольклор, рухани құндылықтар, «Атамекен» балалар.

Abstract. The article talks about the Kazakh folklore, its features, shows the connection of folklore with the historical era. The children's movement "Atameken" preserves the continuity of the transmission of spiritual heritage to the younger generation.

Keywords: folklore, spiritual values, children's movement "Atameken".

FTAMP 14.29.01

А.И. ОМАРБЕКОВА¹, А.М. МАХАНБЕТ²¹п.ф.к., доцент²«Әлеуметтік педагогика және өзін-өзі тану» мамандығының

2-курс магистранты,

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Нұр-Сұлтан, Қазақстан,

e-mail: ai-iliyas@mail.ru, ainura_9424@mail.ru

ЕРЕКШЕ ҚАМҚОРЛЫҚТЫ ҚАЖЕТ ЕТЕТІН БАЛАЛАРДЫҢ АТА-АНАЛАРЫМЕН ЖҮРГІЗІЛЕТІН ЖҰМЫСТЫҢ ЕРЕКШЕЛІГІ

Аңдатпа. Мақалада авторлар арнайы білім беру ұйымдарында тәрбиеленіп жатқан аутизм синдромына ұшыраған балалар мәселесін көтереді. Осыған сәйкес ата-аналармен білім беру ұйымдарында жүргізілетін жұмыстарға сипаттама береді. Аутизм синдромына ұшыраған балалармен ғана емес, ата-аналарымен де жұмыс жасаудағы әлеуметтік-педагогикалық жұмыстың негізгі ерекшеліктерін қарастырған.

Түйін сөздер: Ерте балалық аутизм синдромы, дамудағы ауытқулардың ерте дифференциалды диагностикасы, ерте балалық аутизмді психокоррекциялау әдістері.

Отбасы – балаларды әлеуметтендірудегі өте маңызды институт. Бұл баланың дамуы мен жеке өмірін құру ортасы, ол бір қатар өлшемдермен анықталады. Әлеуметтік – мәдени өлшем ата-аналарының білім деңгейімен қоғамдық өмірге араласу белсенділігіне байланысты, әлеуметтік экономикалық өлшем – ата-аналарының мүліктік-материалдық және жұмыспен қамтамасыз етілуіне байланысты; техника-гигиеналық тұрмыс жағдайы, үй құрылысының жабдықталуы, өмір салты ерекшеліктеріне байланысты, демографиялық-отбасы құрылымына байланысты анықталады. Бала дамуының қай жағын қарастырсақ та, барлық жағдайда жас ерекшелігінің қай кезеңінде де отбасының маңыздылығы тиімді және шешуші рөл атқарады. Баланың ішкі дүниесін білу, оның

проблемаларына ортақтасу немесе керісінше, елеп-ескермеу арқылы ата-аналар баланың өзіндік сана-сезімі мен толық тұлғасын қалыптастырады. Отбасы баланың әлеуметтенуінде шешуші рөл атқарады.

Әлеуметтік педагогтің ата-аналармен жүргізетін жұмысы аса маңызды болып саналады. Ол отбасындағы жағдайлар туралы толық мәлімет ала отырып, бала тәрбиесіне байланысты ата-аналарымен ынтымақтасады, оларға кәсіби-педагогикалық көмек көрсетеді.

Педагог пен ата-ананың үнемі ынтымақтаса отырып, әр кезеңде атқаратын міндеттерінің бірі ата-ананың педагогикалық белсенділік бағытын қалыптастыру болып табылады.

Дұрыс ұйымдастырылған жұмыс жабық үйрету сипатына ие болады.

Әлеуметтік педагог отбасы тәрбиесінің үлгілі, оның тәжірибесіне сүйенеді; оны жан-жақты зерттеп, жинақтап, таратады; оңды ой-пікірлерді күшейтіп, оң-терісін реттеп тәрбие процесінде пайдаланады.

Сонымен қатар, әлеуметтік педагогтің неғұрлым маңызды міндеттерінің бірі – ата-аналарды педагогикалық білім мен дағдыға, оның теориялық және практикалық ықылымдарын меңгеруіне, әсіресе тәрбиені ұйымдастыру шеберлігін жетілдіру болып табылады. Педагогикалық жұмыла әрекет етудің мұндай нәтижесі ата-аналардың өз баласына ғана емес, сонымен қатар біртұтас сынып оқушыларын тәрбиелеу белсенділігіне әкеледі. Әлеуметтік педагог пен ата-ана әріптестер ретінде бірін-бірі толықтырады [1].

Қазіргі кезде аутизм мәселесі бойынша әлем елдері зерттеу жұмыстарын жүргізуде, аурудың пайда болуы мен ерекшеліктері туралы түрлі ғылыми болжамдар жасалуда. Дегенмен аутизмнің неден болатыны нақты анықтала қойған жоқ. Әлеуметтік байланыс пен қарым-қатынастың болмауымен, бірнеше мәрте қайталанатын іс-әрекеттерден тұруымен, эмоциялық қабылдаудың бұзылуымен суреттеледі [2].

Әлеуметтік педагогикада ерекше балалардың ата-аналарын әлеуметтік-педагогикалық қолдау туралы аз зерттеліп отырғаны белгілі. Негізінен ақыл-ой кемістігінің орташа және ауыр дәрежесі дамудың аса ауыр ауытқулары бар балалар отбасыларын зерттеуге назар аударылады. Отбасы түрлері, олардың психологиялық климаты зерделенеді. Отбасыларға нақты көмекті жүзеге асыруға арналған түзету шаралары әзірленді. Е.М. Мастюкова, А. Г. Москвина, А.Р. Малер жұмыстары

ал, арнайы педагогикада В.В.Ткачева осындай балаларды тәрбиелеу мен дамыту мәселелерін баяндайды.

Біз, осы зерттеу жұмысымызда аутизм синдромы бар балалар ата-аналарының әлеуметтік педагогикалық қолдаудың қажеттілігіне ата-аналар және олардың балаларымен қарым-қатынас жасау ерекшеліктері, оның жас ерекшеліктері, қалыпты және патологиядағы баланың психикалық және дене дамуының ерекшеліктері туралы білім табу және пайдалану қабілетінің болуын атап өткіміз келеді.

Осы негізде, әлеуметтік педагогтің ата-аналарға қолдау көрсету технологияларына тоқталсақ, аутизм синдромына ұшыраған балаларға, әлеуметтік реабилитация жасау технологиялары, реабилитациялық шараларға ата-аналарды міндетті түрде қатыстыруды көздейді. Осылайша, балалар мен ата-аналар тәуелсіз өмір сүруге бірге үйренеді. Әлеуметтік реабилитация технологиялары, аутист баланың қарқынды дамуына әсер ететін әдістер мен тәсілдер жиынтығынан тұрады.

Қызметіне қарай, келесі технологиялар түрлері ажыратылады:

1. Психологиялық (психологиялық үдерістерге, күйлерге ықпал етеді).

2. Әлеуметтік-психологиялық (адам\топ жүйесіндегі үдерістерді өзгертеді).

3. Дәрігерлік-әлеуметтік (физикалық күйге және онымен байланысты әлеуметтік жағдайларға ықпал етеді).

4. Қаржылық-экономикалық (материалдық ресурстармен, жеңілдіктермен, жәрдемақылармен қамтамасыз етеді).

Қазіргі кезде ерекше балаларға арналған әртүрлі диагностикалық орталықтар, психологиялық-педагогикалық және дәрігерлік-әлеуметтік реабилитация орталықтары мен

психологиялық-педагогикалық коррекция кабинеттері т.б. қызмет етеді. Аталған мекемелердің қызметі үш негізгі мәселені қамтиды. Бірінші орында – білім бағдарламасын меңгеруде қиындық көретін балаларға көмек беру; екінші орында – әр баланың ерекшелігіне қарай, дарапсихологиялық, педагогикалық, әлеуметтік, дәрігерлік, заңгерлік қолдау жасауды жүзеге асыру; үшінші орында – білім беру мекемелерінде, баланың дамуына ықпал ететін анағұрлым қолайлы жағдайлар туғызу.

Әлеуметтік педагог аутист балалар тобының мынадай үш негізгі сипаттамасын білуі керек:

1. Әлеуметтік тәрбие әртүрлі топтардан тұратын ұжымдарда, мектепте, үйірме, мектептен тыс мекемелерде, клубтарда спорт секцияларында жүзеге асады. Тәрбие жұмыстары осы топтардың ерекшеліктерін ескере отырып ұйымдастырылады.

2. Әрбір ұжымда достық және жолдастық кіші топтар болады. Олардың қандай себептерге байланысты құрылғанын құрамы қандай, өзара қарым-қатынасы қандай сипатта екенін әлеуметтік педагог өз жұмысында ұтымды пайдалана білу керек.

3. Әлеуметтік тәрбиенің нәтижелігі ұжым мүшелерінің өзара қандай қарым-қатынаста, кімдермен араласады, не нәрсені мұрат етіп, қандай істермен шұғылданады, олардың басқа да іс-әрекетін білуге байланысты. Сонымен қатар әлеуметтік педагогтің аутизм синдромына ұшыраған баланың отбасымен әлеуметтік педагогикалық жұмысын талдасақ.

Қоғамдағы адамдарды оқыту және тәрбиелеу ісімен шұғылданатын әлеуметтік институттардың ішінде отбасы тәрбиесінің маңызы зор.

Өйткені, балалардың алғашқы дамуы, қалыптасуы, әлеуметтік қарым-қатынасы байланыстыра, іс-қимылдар мен мінез-құлық нормаларын меңгеруі отбасынан басталады. Отбасы баланың адамгершілік, тұлғалық қасиеттерін, жеке қабілеттерін дамытып, белсенділікке, шығармашылыққа, жігерлі, қайратты болуға тәрбиелейді.

Отбасы осы келтірілген қызметінің барлығын толық не кейбірлерін ғана орындауы мүмкін. Бұл міндеттер орындалмаған не жартылай ғана іске асқан кейбір отбасында баланың отбасынан алған қуаты, көрген тәрбиесі де жартылай. Осының салдарынан баланың өсіп-жетілуі кешеуілдеп тәрбиесі жеткіліксіз болып, рухани жан дүниесіне, психикасына, кейде денсаулығына да нұқсан келеді. Осындай жағдайлардың алдын алу үшін ата-аналарға көмектесетін және оны ұйымдастыратын әлеуметтік педагог болып табылады. Өткен дәуірде бұл қызмет түрлерінің кейбірін мектеп мұғалімдері, сынып жетекшілері, тәрбиешілер жүзеге асыратын еді. Бұлар қазіргі кезде әлеуметтік педагогтің қызмет түрлерінің бірі болып саналады.

Әлеуметтік педагогтің отбасына қолдау танытуы мынадай үш тармақтан тұрады: Отбасы мүшелерімен ондағы балалардың бос уақытын пайдалы өткізуіне, қажетті іс-шаралар ұйымдастыруға көмектесу: мейрамдар мен әртүрлі сайыстар өткізу, танысу кештері мен кездесулерін, клуб жұмыстарын ұйымдастыру, көрмелер, балаларды кітап оқу, спортпен шұғылдану, дарынды және қабілетті балаларға өз мүмкіндіктерін пайдалануы бойынша бағыт беру [4].

Әлеуметтік педагог аутизм синдромы бар баланың отбасымен жұмыста мынадай үш міндетті жүзеге

асырады:

біріншіден, әке мен анаға отбасы мүшелерінің қарым-қатынасы, оның ішінде ата-анамен бала арасындағы мәміле туралы, баланың дамуы, оны тәрбиелеу туралы мәліметтер береді.

екіншіден, отбасының қазіргі проблемалары, баланы тәрбиелеудің әдіс-тәсілдері, баланың жас және жеке ерекшеліктері, тәрбиелеу құралдары, формалары, баланың дамып, қалыптасуына ықпал ететін факторлар туралы әңгіме – кеңестер өткізеді.

үшіншіден, баланың құқығын қорғау, мысалы, әке-шешесі маскүнем, нашақор, баланы жәбірлейтін отбасында оның құқығын қорғау, тәрбие мекемелеріне орналастыру, асырап алу немесе бағып-қағуға беру, ата-ананы құқығынан айыру секілді жұмыстарды ұйымдастыру.

Әртүрлі кризистердің нәтижесінде қорқу пайда болатын, жасқану, мазасыздану, көңіл күйі нашарлау, басылып, күйзелу секілді ахуалдарға әлеуметтік педагог пен психологтың жәрдемі керек. Егер осы ауыр эмоциялық жағдайын жойып немесе азайта алса, онда әлеуметтік педагог өз міндетін атқарған деп саналады.

Белгілі бір проблемаға бағытталған көмек. Бұл көмек қысқа мерзімге арналып, оны орындау 4 айдан аспауы керек. Отбасында туындаған мәселені олар жақсы біледі. Көп жағдайда олар туындаған мәселені түзетуге немесе жоюға даяр болғанымен, мәселені шешуді неден босату керек екенін біле бермейді, сондықтан көмекке мұқтаж. Әлеуметтік педагогтің міндеті – барлық іс-әрекетін, ой-санасын осы мәселеге бұрып, оны шешуге отбасымен қоса бірігіп әрекет етуі керек. Осындай аса күрделі проблемаларға отбасындағы қарым-қатынастың нашарлауын, күрделі психикалық ахуал, тәрбиедегі кеткен қателіктер мен тәрбиелеу стилі,

балаға деген теріс қарым- қатынастар т.б. жатқызуға болады.

Отбасы көмек сұраған кезде әлеуметтік педагог патронаждық міндет атқарады немесе отбасына барып жай-күйімен жан-жақты танысады, күйзелістің себептерін, оның отбасына келтірген әсерінің сипатын анықтайды. Олар мыналар:

- отбасының тұрмыстық жағдайымен танысып, қандай кемшіліктер бар, отбасы мүшелерінің қарым-қатынасы, күн көрісін танып білу, сол арқылы қандай көмекке мұқтаж екенін анықтау. Мысалы, медициналық, әлеуметтік-материалдық, әлеуметтік-педагогикалық, психологиялық т.б.;

- белгіленген іс-шаралардың орындалуын қадағалау, бала мен ата-ана қарым-қатынасын талдау, берген ақыл-кеңес нәтижелерін сараптау;

- оларды құқықтық, педагогикалық, психологиялық т.б. мәліметтермен қамтамасыз ету, дәнекерлік қызмет көрсету;

- бұлардан басқа аса маңызды әдістердің бірі – кеңес беру, мысалы, сендіру, мысалдар келтіру, эмоциясына ықпал ету, көңілін көтеру, жігерлендіру, өмірге құштарлығын арттыру.

Тағы бір аса маңызды жаттығу – мини тренинг. Бұл жұмысты отбасының мүшелерімен жүргізуге болады. Онда алдымен отбасы педагогикасы мен психологиясынан мәліметтер беруден басталып, онда бала тәрбиесі, олармен қарым-қатынас орнату жолдары, тәрбиелеу әдіс-тәсілдері, оларды орынды қолдану, баланы ішкі дүниесін түсінудің қажеттілігі мен жас ерекшеліктерінің маңызын ескеру мәселелері қарастырылады.

Әлеуметтік-психологиялық тренинг ата-ананың педагогикалық-психологиялық сауатын ашып, аутизм синдромындағы балаларды

тәрбиелеудің ерекшеліктерімен таныстырады және отбасында оларды тәрбиелеуге, өмірге бейімдеуге қатысты кеңестер береді. Отбасы тәрбиесінде қолданатын әлеуметтік-психологиялық әдістерді жалпы төмендегіше топтастыруға болады:

- коммуникативтік қарым-қатынас орнатуға құлшыныс. Қазақта мұны «іші-бауырына кіру» дейді. Ол адамның ішкі пікірін бұзбай дұрыс түсіну, жай-күйін сөйлеген сөзінен ұғыну, соған сай кеңес беру т.б;

- күнделікті тұрмыста өзін ұстай білу, сабырлық пен байсалдылыққа үйрену;

- баланың өз уағында білім алуына, дамуына, ойын, оқу және бейімділік нышандарын, қабілеттерін дамыту, қолынан келетін үй жұмыстары арқылы тәрбиелеу;

- топтық әдістер – топ мүшелерінің өзара тәжірибе алмасуын ұйымдастыру, әңгімелесіп қоян-қолтық араласуына жағдай жасау, қызықтырған сұрақтарына жауап алуына мүмкіндік беру [5].

Жоғарыда келтірілген әдістер отбасына жылдам және ұзақ мерзімді көмектесу практикасында кеңінен қолдануға болады. Отбасы – шағын мемлекет. Алғашқы дүниетаным мен көзқарастар отбасында қалыптасады. Балаға әлеуметтік ортадан бұрын тікелей әсер ете алатын, жылдам әрі жақсы нәтиже көрсете алатын ата-анасы. Барлық проблеманы отбасы өзі ғана шеше алмауы мүмкін. Сол себепті

мамандардың көмегіне жүгінеді. Мұндай түрлі текті ауруларды жеңу үшін сауатты ата-ана мен білімді мамандардың болуы керек. Сондай-ақ тәрбиешілер мен ата-аналардың өзара сенімділік қарым-қатынастары оңды бағытталған, бірігіп ықпал етудің шешуші және алғашқы шарты болып табылады. Ата-аналардың тәрбиеге көзқарасын жандандырып, табысқа жетуге қажеттілік және өз күшіне сенімділік тудыру үшін дұрыс байланыс орнатудың маңызы зор.

Қорыта келе, әлеуметтік педагог отбасымен жұмыс істеуден бұрын оны танып-білуі, содан кейін ғана жұмыс мазмұны мен тәсілін жоспарлауы керек. Бұл ретте кейбір отбасылардың әлеуметтік педагогтің көмегіне қайшы істерге баруы, оны қаламауы секілді жағдайлар да кездеседі. Мұндай күрделі мәселелерді шешу әлеуметтік педагогтің білім-білігіне байланысты. Қалай десек те отбасының тұрақтылығы, ондағы бала тәрбиесінің орынды болуы мемлекеттің қалыптасуына да белгілі бір дәрежеде де ықпал етеді. Аутизм көріністерінің анықталған ерекшеліктеріне сүйене отырып, аутизм бар балалардың даму стратегиясы жасалынуы қажет оның көмегімен даму мен түзетудің қысқа мерзімді және ұзақ мерзімді мақсаттарына қол жеткізіледі. Қажетті тапсырмалары бар жеке даму бағдарламалары әр балаға арнайы бейімделіп және олармен жұмыс істеудің негізгі бағыты болып табылады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ:

1. Ахметова А.И., Омарбекова А.И. // «Әлеуметтік педагог қызметінің ғылыми-әдістемелік негіздері. – Алматы: «Асыл кітап» баспасы, 2020. – 211 б.
2. Каннер Л. Аутистические нарушения аффективного контакта. Пер.В.Е. Кагана // Вопросы психического здоровья детей и подростков. М., -2010. -N 1. -С.85-109.
3. Питерс Т. «Аутизм: от теоретического понимания к педагогическому воздействию»,

М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. Пособие для родителей, семьи и друзей.

4. Обратите внимание: аутизм. Фонд «Выход», – Москва 2014.– 36с.

5. Абилдаева, А. С. Педагогикалық қолдау технологиясының теориялық негіздері / А. С. Абилдаева. - Текст : непосредственный // Молодой ученый. - 2019. -№ 42 (280). - С. 317-319.

А.И. ОМАРБЕКОВА¹, А.М. МАХАНБЕТ²

ОСОБЕННОСТИ РАБОТЫ С РОДИТЕЛЯМИ ДЕТЕЙ ТРЕБУЮЩИХ ОСОБОЙ ЗАБОТЫ

¹к.п.н., доцент

²магистрант 2-го курса специальности «Социальная педагогика и самопознание»

Евразийский национальный университет им.Л.Н. Гумилева

г.Нур-Султан, Казахстан

e-mail: ai-iliyas@mai.ru, ainura_9424@mail

A.I. OMARBEKOVA¹, A.M. MAHANBET²

SPECIFICS OF WORK WITH PARENTS OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEED

¹Ph. D., associate professor

²magistrant of the 2nd year of the specialty «Social pedagogy and self-knowledge»,

Eurasian National University named after L.N. Gumilev,

Nursultan, Kazakhstan

e-mail: ai-iliyas@mai.ru, figura_9424@mail

Аннотация. Авторы поднимают в статье проблемы детей с аутизмом, воспитывающихся в специальных образовательных учреждениях. Описывается выполняющаяся работа с родителями в данных организациях. Рассматриваются основные особенности социально-педагогической работы не только с детьми с синдромом аутизма, но и с их родителями.

Ключевые слова: ранний детский синдром аутизма, ранняя дифференцированная диагностика нарушений в развитии, методы психокоррекции раннего детского аутизма.

Abstract. The authors raise the problem of children with autism syndrome in special educational organizations in the article. Also given a description of the work carried out by parents in educational organizations. The main features of social and pedagogical work in working not only with children, but also with their parents were considered.

Key words: early childhood autism syndrome, early differential diagnosis, methods of psychocorrection of early childhood autism.

Қ. ЖҰПАРБЕКҚЫЗЫ*Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті**Нұр-Сұлтан, Қазақстан**e-mail: kuralay-93.93@mail.ru***БОЛАШАҚ ПЕДАГОГ-ПСИХОЛОГТЕРДІ БАСҚАРУ ӘРЕКЕТІНЕ
ДАЙЫНДАУДЫҢ ШАРТТАРЫ**

Аңдатпа. Автор осы мақалада басқару ұғымының шығу тарихы мен дамуы туралы қарастырады. Білім берудегі басқару жүйесіне тоқтала отырып, автор жастардың өзін-өзі жетілдіруі мен олардың көшбасшылық рөліне ерекше назар аударады. Автор мақалада болашақ педагог-психологтерді басқару әрекетіне дайындаудың шарттарын қарастырады.

Түйін сөздер: менеджмент, басқару әрекеті, педагогикалық менеджмент, көшбасшылық, өндіріс, технология, жетекші.

КІРІСПЕ

Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасының негізгі мақсаты болашақ мамандардың білім алып, біліктілік пен дағдыға қол жеткізуі ғана емес, сонымен қатар өз ойын ашық айта алатын, кез келген жағдайда еркін қарым-қатынасқа түсе алатын, ізденімпаз, басқару мен жауапкершілікті алуға дайын тұлғаны қалыптастыру болып отыр [1].

Басқару ғылымының даму тарихы ерте кезеңде жатыр. Ағылшынның «management» терминінің (латынның manus – қол) орыс тілінде баламасы жоқ, ол «басқару» және «еңбекті ғылыми негізде ұйымдастыру» ұғымдарының синонимі ретінде жиі қолданылады [2]. Адамдарға бірлесе жұмыс жасауға қажеттілік пен қабілеттілік тән болғандықтан, басқару қызметі олардың іс-әрекетінің үйлесуін, келісуін,

жүзеге асырылуын, яғни, бірлескен әрекеттерін қадағалауды талап етеді.

Басқару ұғымы – әлеуметтік құбылыс ретінде адамзат қоғамында пайда болған және оның даму кезеңдері ғалымдарды толғандырған маңызды мәселенің бірі. Басқару туралы идеялар сонау ежелгі грек философтары Платон, Аристотель, Сократ еңбектерінен бастау алып, одан кейінгі орта ғасыр ойшылдары әл-Фараби, Ж.Баласағұни және т.б. қазақ ғұлама-ойшылдарының еңбектерінде жалғасын тапқанын көреміз. Мәселен, Платон (б.э.д. 428-347 жж.) өзінің «Мемлекет» еңбегінде лидердің үш типін бөліп көрсетеді: а) философ – мемлекеттік қайраткер, ақылмен, әділдікпен басқарушы; б) әскери басшы – мемлекетті қорғаушы және басқа адамдарды өз еркімен бағындырушы; в) іскер адам – материалдық қажеттіліктерді қамтамасыз етуші [3].

Тәлімдік ой-пікірлерімен қазақ даласына із қалдырған, қазақ халқын

әлемге танытқан Ш.Уәлиханов, А.Құнанбаев, Ш.Құдайбердиев, М.Жұмабаев, Ж.Аймауытов, А.Байтұрсынов сынды ағартушылардың шығармашылық мұраларынан да басқару мәселесі туралы ой-пікірлер мен маңызды идеяларды көруге болады. Мәселен, Абай Құнанбаев өзінің өлең-жырларында ел ішіндегі ұрлық, зорлықты, алауыздықты, жалқаулықты сынап, жастарды адал еңбекке, ізденімпаздыққа, жігерлілікке, адамгершілікке, өнер-білімге, бір орында тұрмай үнемі алға ұмтылуға шақырады. Шығыс пен Батыс классиктерінің ағартушылық ой-пікірлерінен мол нәр алған ұлы ақын бала тәрбиесі мәселелеріне де кеңінен тоқталып, өзінің өлеңдері мен қарасөздерінде басшылыққа тән сапалардың бірі ұқыптылық пен жауапкершіліктің болуы туралы: «Егер есті кісінің қатарында болғың келсе, күнінде бір мәрте, болмаса жұмасында бір, ең болмаса айында бір, өмірді қалай өткізгенің жайында өзіңнен өзің есеп ал» дейді [4]. Басшыға тән сапалардың бірі өзінің іс-әрекетіне, атқарылған жұмыстарына есеп беріп отыруы. Яғни өзінен-өзі есеп ала білу қабілеттілігі.

Басқару теориясы дербес ғылыми пән ретінде тек қана ХХ ғасырдың басында ғана танылды. Осы кезеңде басқару туралы түсініктер, революциялық өзгерістер енгізілген оқиғалар жариялана бастады. Басқару қоғамдағы өндірістік, әлеуметтік-саяси, экономикалық және басқа да көптеген өзгерістерге ықпалын тигізеді. Басқару ғылымының дамуы басқару теориясының дамуын тежейтін ішкі қарама-қайшылықтармен қатар жүреді. Бұл дамуға өндірістің қарқынды дамуы мен оның жетілуін, өндірістегі табыстың ұлғаюы мен оны табудың жолын жатқызуға болады. Басқару ұзақ уақыт бойы ғылым емес, өнер деп есептелініп келді.

Басқару теориясын рәсімдеуге Ф.Тейлордың «Ғылыми басқару принциптері» (1911) еңбегінің маңызы зор болды. Ф.Тейлор ғылыми басқарудың негізін қалаушы. Басқарудың ғылым ретінде пайда болуына үлкен бизнестің қалыптасуы әсер етті, яғни қазіргі техниканың артықшылықтарын пайдалануға тырысу және жұмысты орындаудың әлдеқайда тиімді тәсілдерін ашуға тырысқан ізденімпаз адамдардың шағын тобының жетістігі болды [5].

Сонымен қатар, менеджмент ұғымы бастапқыда бизнес саласында пайда болғанымен, бүгінгі күні оның қолдану аясы да әлдеқайда кеңіген. Оның көптеген міндеттері мен теориялық ұстанымдары кез келген саладағы басқаруға, солардың арасында білім саласындағы басқаруға да қолданылады. Соның ішінде педагогика саласында кеңінен қолданылады. Білім беру жүйесіндегі басқару «педагогикалық менеджмент» ұғымының мәнін қарастыратын болсақ, педагогикалық менеджмент – ұтымды әдістемелер мен технологияларды пайдалана отырып, оқытудың мазмұнын кеңінен ашуға мүмкіндік беретін, білім беру жүйесіндегі тәрбиелік, танымдық және өздігінен білім алу процесін басқару жүйесі. Қазіргі уақыт талабы сол өздігінен ізденетін, өзі тиімді шешім қабылдайтын, жасампаз маманды қалыптастыру, ал оқытушы тек бағыт-бағдар беріп отыратын маман ретінде қалып отыр. Жалпы алғанда басқару дегеніміз – нақты бір мақсатқа бағытталған басқару нысанын ұйымдастыру, қадағалау, реттеу, қорытынды шығару әрекеті болып табылады.

Осы мақсаттарды негізге ала отырып, жастардың бойында жоғары адамгершілік пен көшбасшылық қасиеттерді қалыптастыру жолында бүгінгі болашақ жастарды басқару іс-әрекеті-

не дайындаудың орны ерекше. Себебі, қазіргі заман техника мен технологияның дамыған, ашық ақпаратқа қол жеткізуге мүмкін болатын жаңа әлем уақыты. Кез келген салада маман болып қалыптасу үлкен жауапкершілік. Әсіресе, білім және ғылым саласында еңбек ету, жаңалық ашу, жаңа ғылымның көзін табу ол тек құзіретті, яғни жан-жақты дамыған, өз-өзіне сенімді адамның қолынан келетін әрекет деп айтуға болады. Қазіргі таңда болашақ мамандары соның ішінде педагог-психологтерді басқару ісіне араластыру, басқаруға дайындау өзекті мәселе болып отыр. Өйткені бұл жас маман бойына үлкен жауапкершілікпен қатар сенімділік, батылдылық қалыптастырады.

Қазақстандық белгілі педагог ғалым Р.М. Қоянбаевтың «Педагогика» оқулығында ол басқарудың адамға бағытталған жағына ерекше мән беріп, басшыға қойылатын талаптарды екіге бөліп қарастырады.

Бірінші, кәсіби талаптар – бұл кәсіби бағытталған ғылыми білімді және педагогикалық іскерлікті кешенді игеру қажеттілігі: оқу-тәрбие процесінің даму жолдарын алдын ала болжай білу; мұғалімдердің шығармашылық еңбегін ұжымда ұйымдастыру; оқушылар мен мұғалімдер ұжымының даму жолдарын зерттеу, бағалау, қорытындылау; өз іс-әрекетін шығармашылықпен мақсатты және шебер ұйымдастыру.

Екінші, өнегелі талаптар – бұл басшының жеке басындағы адамгершілік қасиеттерін көрсетеді: ізгілік, ұстамдылық, әділеттілік, қайырымдылық, тілектестік қарым-қатынас, талап қоюшылық; тәртіптілік, өзін-өзі ұстай білу, тәжірибелілік, іскерлілік; қоғамның, халықтың мүддесін, мектеп ұжымының қажеттілігін қанағаттандыру; іс-әрекетінде ұжымға сүйену, қоғамдық пікірмен санасу, шешімінің жариялылығы,

жұмысты дұрыс жоспарлай білуі. Басқарудың негізгі функцияларын (жоспарлау, ұйымдастыру, ынталандыру, бақылау) негізге ала отырып, Р.М. Қоянбаев мектептегі басқарудың рөлін нәтижені алдын ала болжау, мектеп жұмысын дұрыс ұйымдастыру, жоспарлау, реттеу және жан-жақты бақылау деп анықтайды [6].

Біз менеджментті басқару деп қарастырсақ, ал менеджер – сол басқарылатын ұйым, корпорация немесе бөлімнің басшысы, жетекшісі, ұйымдастырушысы, яғни білікті маман иесі. Менеджердің негізгі қызметі – алға қарай даму және дұрыс шешімдер қабылдау. Менеджердің басқа адамдардан артықшылығы ол болашақты болжап, алдағы уақытта не болатынын басқарулардан бұрын біліп отыруы керек. Кез келген саланың менеджері қиын жағдайларда, шиеленіскен сәттерде тиімді шешімдер қабылдау арқылы ол өзін және өз командасын құтқарып алып шығады. Міне, осындай зор жауапкершілік қазіргі кезде біздің көп жас мамандардың бойында кездеспей жатады. Олардың бойында өздеріне деген сенімділік, батылдылық пен қырағылық жетпей жатады.

Болашақ педагог-психологтерді басқару әрекетіне дайындауда мынадай шарттарды көрсетуге болады: ішкі және сыртқы жағдайлар. Сыртқы жағдайлар – бұл уақыт шектеулері, ақпараттық белгісіздік, түпкілікті нәтижелер үшін жоғары жауапкершілік, ресурстардың жетіспеушілігі және стрестік жағдайлардың пайда болуы.

Ішкі жағдайлар – әртүрлі әрекеттерді бір уақытта орындау және көптеген мәселелерді шешу қажеттілігі; нормативтік талаптардың сәйкессіздігі; көшбасшы тиімділігінің бағалау критерийлерінің қалыптаспауы, көбінесе олардың болмауы және т.б.

Басқарушылық қызметте жетекшінің ұйымдастырушылық мәртебесіне байланысты ерекшеліктер де ерекшеленеді. Олар «жетекші лауазымының ерекшелігі» ұғымымен белгіленеді және келесілерден тұрады:

1. Жетекші – бұл ұйымдағы екі қызметті қатар алып жүретін адам, мысалы, кәсіпорын директоры оның мүшесі болып табылады және сонымен бірге директорлар кеңесіне – жоғары тәртіпті басқару органына кіреді;

2. Жетекшіге оның жұмысының бір бөлігі үшін емес, бүкіл ұйымның жұмыс істеуі үшін жауапкершілік жүктелген;

3. Жетекші ұйымға оның кез-келген мүшесіне қарағанда едәуір үлкен әсер етеді.

ҚОРЫТЫНДЫ

Басқарушылық қызмет – бұл еңбек процесінің белгілі бір түрі, сондықтан ол – еңбек объектісімен, еңбек құралымен және оның нәтижесімен сипатталады. Басқарушылық қызметте еңбек ете білудің маңызы сапалы жұмыстан көрініс береді. Басқарудағы еңбектің тақырыбы мен өнімі ақпарат болып табылады, бірінші жағдайда ол «шикі»,

сондықтан оны іс жүзінде қолдануға болмайды. Алайда, басқару қызметінің нәтижесінде оның негізінде шешім жасалады, яғни, басқару объектісі нақты іс-қимыл жасай алатын ақпарат. Басқару – бұл күрделі процес. Басқару жұмысының күрделілігі бірнеше жағдайларға байланысты. Біріншіден, шешілетін мәселелердің ауқымы, саны мен құрылымы, олардың арасындағы байланыс, қолданылатын әдістердің әртүрлілігі, ұйымдастырушылық принциптер. Екіншіден, басқарушылық жұмыстың күрделілігі қабылданған шешімдердің жаңашылдық деңгейімен, басқару объектісі күйіндегі қажетті өзгерістердің көлемімен, оларға дәстүрлі емес тәсілдерді іздеумен сипатталады. Үшіншіден, басқарушылық жұмыстың күрделілігі тиімділік, тәуелсіздік, жауапкершілік, қабылданатын шешімдердің тәуекелділік деңгейімен анықталады. Сондықтан да білікті менеджер ең алдымен ұйымдастырушы, жетекші маман ғана емес, ол пайдалы ақпарат көздерімен жұмыс жасай алатын, болашақты болжайтын, алға қадамды нық басатын көшбасшы болуы тиіс.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ

1. ҚР-да білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы
2. Ахтаева Н.С., Әбдіғапбарова А.І., Бекбаева З.Н., «Басқару психологиясы», Алматы 2009ж
3. Платон. Сочинения: в 4 т.: пер. с др. – греч./Общ. ред. А.Ф.Ломова. – М.: Мысль, 1994. – Т.3. - 654с.
4. Құнанбаев А. Шығармалары. – Алматы: Жазушы, 1995. – 340 б.
5. Н.Ирғибаева «Басқару психологиясы» оқулық, Алматы 2015,
6. Қоянбаев Ж.Б., Р.М. Қоянбаев. Педагогика. Университет студенттеріне арналған оқу құралы. 3-басылым. – Алматы, 2004

ЖҰПАРБЕКҚЫЗЫ Қ.

УСЛОВИЯ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ-ПСИХОЛОГОВ К УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Евразийский национальный университет им. Л. Н. Гумилева

Нур-Султан, Казахстан
e-mail: kuralay-93.93@mail.ru

ZHUPARBEKKYZY K.

CONDITIONS FOR TRAINING FUTURE TEACHERS-PSYCHOLOGISTS FOR MANAGEMENT ACTIVITIES

L. N. Gumilyov Eurasian National University
Nur-Sultan, Kazakhstan
e-mail: kuralay-93.93@mail.ru

Аннотация. Автор в данной статье рассматривает происхождение и развитие понятия управление. Обращаясь к системе управления в образовании, автор уделяет особое внимание самосовершенствованию молодежи и их лидерской роли. Предлагаются условия подготовки будущих педагогов-психологов к управленческой деятельности.

Ключевые слова: менеджмент, управленческая деятельность, педагогический менеджмент, лидерство, производство, технология, руководитель.

Abstract. In this article, the author examines the origin and development of the concept of management. Turning to the management system in education, the author pays special attention to the self-improvement of young people and their leadership role. Also in the article, the author examines the conditions for preparing future teachers-psychologists for management activities.

Key words: management, management activity, pedagogical management, leadership, production, technology, manager.

1	Байдильдаева Айгерим Айтбекқызы	Магистрант, Евразийский национальный университет имени Л.Н.Гумилева, г.Нур-Султан, Казахстан
2	Байрамгулова Алия Маратовна	Стерлитамакский филиал ФГБОУ ВПО «Башкирский Государственный Университет», г. Стерлитамак, Российская Федерация
3	Бекжігіт Назым	Магистрант, Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева, г.Нур-Султан, Казахстан
4	Воистинова Гузель Хамитовна	кандидат педагогических наук, доцент, «Башкирский Государственный Университет», г. Стерлитамак, Российская Федерация
5	Құралай Жұпарбекқызы	«Әлеуметтік педагогика және өзін-өзі тану» мамандығының 2-курс магистранты, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан
6	Калкеева Камарияш Райхановна	доктор педагогических наук, профессор кафедры социальной педагогики и самопознания, Евразийский национальный университет имени Л.Н.Гумилева, г.Нур-Султан, Казахстан
7	Kalmatayeva Balausa Bakhytzhanovna	PhD student Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University, Turkestan, Kazakhstan
8	Кожаметова Дана Мараловна	Магистрант, Евразийский национальный университет имени Л.Н.Гумилева, г.Нур-Султан, Казахстан
9	Маханбет Айнұр Мұратбайқызы	«Әлеуметтік педагогика және өзін-өзі тану» мамандығының 2-курс магистранты, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан
10	Налиева Айслу Сериковна	директор коммунального государственного учреждения, «Общеобразовательная школа №13» отдела образования города Уральск управления образования акимата Западно-Казахстанской области, г.Уральск, Казахстан
11	Нургужина Гуляра Мауленовна	кандидат педагогических наук, доцент, Алматинский университет энергетики и связи им. Г.Даукеева, г.Алматы, Казахстан
12	Омарбекова Айкумис Ильясовна	Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, п.ғ.к., доцент, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан
13	Садвакасова Айман Алтиевна	магистр педагогики и психологии, педагог-психолог «NURORDA» школа-лицей, г.Нур-Султан, Казахстан
14	Советова Алима Аманжоловна	7M01103 Білім беру бағдарламасының магистранты, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан
15	Торғауыт Дамира Жүзбайқызы	27M01823 – «Әлеуметтік педагогика және өзін-өзі тану», 2 курс магистранты, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан
16	Шолпанкулова Гүлнар Кенесбекқызы	п.ғ.к., профессор м.а. Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан

**«БІЛІМ - ОБРАЗОВАНИЕ»
ҒЫЛЫМИ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖУРНАЛЫ ТУРАЛЫ
ЕРЕЖЕ**

I. Жалпы ереже

1.1 «Білім – Образование» ғылыми-педагогикалық журналы 1999 жылы Қазақстан Республикасының Мәдениет және ақпарат министрлігінің Ақпарат және мұрағат комитетінің есебіне тіркелген (куәлік № 904 –Ж 31 қазан) және 2008 жылы қайта тіркелді (қайта тіркеу туралы куәлік № 9838-Ж 30 желтоқсан).

1.2 Журналдың құрылтайшысы - Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі «Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы».

1.3 Басылымның шығарылуы – жылына 4 рет.

1.4 Журнал ISSN сериялық басылымдарын тіркеудің халықаралық орталығында тіркелген (ЮНЕСКО, Париж қ., Франция): ISSN 1607-2790.

II. Журналдың мақсаты мен құрылымы

2.1 Журналдың мақсаты - Қазақстан мен басқа елдердің ғалымдарының білім саласындағы ғылыми зерттеулерінің нәтижелерін ашық түрде жариялау.

2.2 Негізгі тақырыптың бағыттары: білім беру және тәрбие мәселелері бойынша ғылыми-әдістемелік, ақпараттық-танымдық материалдарды шығару.

2.3 Журналдың рубрикалары: «Білім беру саясаты», «Білім беру теориясы мен практикасы», «Тәрбиенің теориясы мен практикасы», «Ғылыми ізденіс», «Қазақстандық білім беру тарихынан», «Конференциялар, форумдар, семинарлар», «Personalia».

2.4 Ғылыми мерзімді басылымда тиісті бейінге сәйкес журналда жариялау үшін мақалалар қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде қабылданады.

2.5 Редакция кеңесінің шешімі негізінде журналға мақаланы жариялау мүмкіндігі туралы қорытынды жасалады.

III. Мақалаларды рәсімдеу тәртібі

3.1 Компьютерде (Microsoft Word редакторы) терілген мақаланың көлемі аңдатпа, кесте, суреттерді, математикалық формулаларды және әдебиеттер тізімін қосқанда 10 беттен аспауы тиіс, ең кемі 4 бет.

3.2 Ғылыми мақалалар базалық баспа стандарттары «Журналдар, жинақтар, ақпараттық басылымдар. Жарияланатын материалдарды баспалық рәсімдеу», ГОСТ 7.5-98 сәйкес бойынша мақалалардың, «Библиографиялық жазба. Библиографиялық сипат. Құрастырудың жалпы талаптары және қағидасы» ГОСТ 7.1-2003 бойынша мақалалардағы библиографиялық тізімдердің рәсімдеу жөніндегі базалық баспа стандарттарына сәйкес рәсімделуі тиіс.

3.3. Басып шығарылған мазмұнымен толық сәйкес мақаланың электрондық нұсқасы баспа орталығына ұсынылады. Мақала беттері нөмірленуі керек.

3.4. Мақала мәтіні «Microsoft Office Word (97, 2000, 2007, 2010) WINDOWS», редакторда басылуы керек, негізгі шрифт – Times New Roman (орыс және ағылшын тілдерінде), KZ Times New Roman (қазақ тілінде), жоларалық интервал – 1; мәтінді ені бойынша түзету; сол жағы – 30 мм, оң жағы – 15 мм, жоғарғы – 20 мм, төменгі – 20 мм, табуляция – 1,25 мм.

3.5 Барлық авторлардың мақалаларында ғалымдардың екі пікірі (1 сыртқы және 1 ішкі) болуы керек: ғылым докторлары, ғылым кандидаты / PhD.

3.6 Ұсынылған материалдарды қамтуы тиіс:

- FTAMP (Ғылыми-техникалық ақпараттың мемлекетаралық рубрикаторы);

- автор (-лар) аты және тегі – қазақ, орыс және ағылшын тілінде (бас әріптермен, қою шрифтпен, азат жол 1 см, сол жақ шетіне);

- ғылыми дәрежесін, ғылыми атағын көрсету;

- аффилиация (факультеті немесе басқада құрылымдық бөлімшесі, ұйым (жұмыс орны (оқу), қала, пошталық индекс, мемлекет) – қазақ, орыс және ағылшын тілінде;

- e-mail;

- мақаланың аты (12 сөзден аспайтын, бас әріптермен, қою шрифтпен, азат жол 1 см, сол жақ шетіне, үш тілде: қазақ, орыс, ағылшын);

- аңдатпа - мақаланың мақсатын, мазмұнын, түрін, нысанын және басқа да ерекшеліктерін қысқаша сипаттау;

- түйін сөздер - ғылыми саланы және зерттеу әдістерін мәтіннің мазмұнын, нысанды терминде көрсететін сөздер жиынтығы.

3.7 Аңдатпа ақпараттық және құрылымдық болуы керек, негізгі объектілерді, зерттеу кезеңдерін, қорытындыларды көрсетеді.

Ұсынатын аңдатпаның көлемі - кемінде 100 сөз (*курсив, қою емес шрифт 12 кегль, азат жол сол және оң жақ шегініс -1 см*).

3.8 Түйін сөздер жарияланған материалдың тілінде рәсімделеді (*кегль – 12 пункт, курсив, сол және оң жақ шегініс – 3 см*). Ұсынылатын түйін сөздер саны – 5-8, ішіндегі түйін сөз саны – 3-тен көп емес. Маңыздылығына қарай беріледі, яғни мақаланың ең маңызды түйін сөзі бірінші тізімде болуы керек.

3.9 Мақала мәтіні оның бөліктерінің белгілі бір жүйесінде беріледі және мыналарды қамтиды:

- КІРІСПЕ / ВВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION (*қою емес, бас әріптермен, шрифт-14 кегль, ортада*).

Кіріспеде ғалымдардың алдыңғы (байланысты) жұмыстарының нәтижелері, зерттеу әдістері, рәсімдері, өлшеу параметрлері және т. б. көрсетіледі (*1 беттен артық емес*);

- ЗЕРТТЕУДІҢ МАҚСАТЫ МЕН МІНДЕТТЕРІ / ЦЕЛЬ И ЗАДАЧИ ИССЛЕДОВАНИЯ / PURPOSE AND OBJECTIVES OF THE STUDY (қою емес, бас әріптермен, шрифт-14 кегль, ортада).

- ӘДІСНАМА / МЕТОДОЛОГИЯ / METHODOLOGY (қою емес, бас әріптермен, шрифт-14 кегль, ортада).

- НӘТИЖЕЛЕРІ / РЕЗУЛЬТАТЫ / RESULTS (қою емес, бас әріптермен, шрифт-14 кегль, ортада).

Бұл – зерттеу үрдісінің немесе ойлау жүйелілігінің көрінісі, нәтижесінде теориялық қорытындыға әкелетін.

Ғылыми-практикалық мақалада эксперименттердің немесе тәжірибенің кезеңдері мен сатысы, аралық нәтижелер және математикалық, физикалық түрінде немесе статистикалық түсіндірменің жалпы қорытындысының негіздемесі келтіріледі.

Өткізілген зерттеулер көрнекі түрде экспериментальды ғана емес, сонымен бірге теориялық түрде де ұсынылады.

Бұл кестелер, диаграммалар, графикалық үлгілер, графиктер, диаграммалар және т.б. болуы мүмкін.

Формулалар, теңдеулер, суреттер, фотография мен кестелерде астына жазылған жазу немесе тақырыптар болуы керек (10 беттен аспауы керек).

ҚОРЫТЫНДЫ /ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION (қою емес, бас әріптермен, шрифт-14 кегль, ортада).

Жүргізілген зерттеулердің негізгі жетістіктері туралы тезистер жиналады.

Оларды жазбаша түрде және кестелер, графиктер, сандар және анықталған негізгі үлгілерді сипаттайтын статистикалық көрсеткіштер түрінде ұсынуға болады.

Қорытынды авторлар тарапынан интерпретациясыз ұсынылуы керек (1 беттен артық емес).

- ПАЙДАЛАНҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ /СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ / REFERENCES (қою емес, бас әріптермен, шрифт-14 кегль, ортада).

Деректердің тәртібі келесідей анықталады: алдымен сілтемелер тізбесі мақалада сілтеме жасалған дерктер т.б.

Одан кейін қосымша деректер, яғни мақалада сілтеме жасалмаған деректер,

Мақалада орын алмаған, бірақ оқырмандарға параллель өткізілген аралас жүргізілетін жұмыс.

Барлық сілтемелер бастапқы тілде беріледі. Мақалада келтірілген сілтемелер мен ескертулер нөмірленіп, тік жақшаларда беріледі.

Ұсынылатын көлемі – 20 атаудан аспау керек.

Әдебиеттер тізімі ГОСТ 7.5-98; ГОСТ 7.1-2003 сәйкес рәсімделуі қажет.

3.10 Иллюстрациялар суреттер тізімі және әрбір суретте мәтінде сілтемесі болуы тиіс.

Электрондық нұсқадағы суреттер мен иллюстрациялар TIF немесе JPG форматта ұсынылады 300 dpi аспауы керек.

3.11 Математикалық формулалар Microsoft Equation Editor редакторында жазылуы тиіс (әрбір формула бір объект).

3.12 Автор туралы мәліметтер бөлек бетте (қағазды және электронды нұсқада) жазылады:

- толық Т.А.Ә., ғылыми дәрежесі және ғылыми атағы, жұмыс орны (журналдың «Біздің авторлар» бөлімінде жариялау үшін);

- толық пошталық мекенжайы, қызметтік және үй телефондарының нөмірлері, E-mail (редакцияның авторлармен байланысуы үшін, электронды мекенжай журналға жарияланбайды);

- мақала атауы және автор(лар)дың аты-жөн(дер)і қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде жазылуы тиіс («Мазмұны» үшін).

3.13 Қолжазбаларды авторлар мұқият тексеріп, редакциялауы керек.

Талаптарға сәйкес ресімделмеген мақалалар журнал бетіне жарияланбайды.

3.14 Редакция мақалаға деби және стилистикалық өңдеу жүргізбейді. Қолжазба авторларға қайтарылмайды.

3.15 Мақала қолжазбасын және электронды нұсқасын келесі мекенжай бойынша жолдауларыңызға болады: 010000, Қазақстан Республикасы, Астана қ., Мәңгілік ел к-сі, 8, «Алтын орда» БО, 15-қабат. Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы.

3.16 Байланыс: Тел. (8 7172) 57 66 49 E-mail: bilim-edu.2003@mail.ru жазылу индексі – 75754. Төлем – 2500 тенге.

Реквизиттер:

РНН 600900611860,

ИИК KZ826010111000202462,

БИН 080940006848, КБЕ 16,

БИК HSBKZKX, КНП 859,

АО «Народный Банк Казахстана»

IV. Редакциялық кеңес

4.1 Журналдың редакциялық алқасына журналдың бас редакторы, редакция алқасының мүшелері, жауапты редактор, техникалық редактор, корректор кіреді.

4.2 Журналдың бас редакторы - Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім беру академиясының президенті.

4.3 Журналдың бас редакторы:

– редакция алқасының құрамын бекітеді;

– редакцияға жалпы басшылықты жүзеге асырады;

– журналды тарататын ұйымдармен келісімдер жасайды, редакциялық кеңестің қызметіне қатысты басқа да мәселелерді шешеді.

– редакциялық кеңестің қызметіне отандық және шетелдік ғалымдарды тартуға көмектеседі;

– журналдың мазмұны және редакциялық кеңестің қызметі туралы ұсыныстар жасайды

4.4 Редакциялық алқаға төмендегідей жетекші ғалымдар енеді:

Редакциялық кеңес құрамына ғылыми дәрежесі, нөлдік емес импакт-факторы бар журналдарда ғылыми мақалалары бар, Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының жетекші ғалымдары, журналда көрсетілген білім салаларының өкілдері болып табылатын отандық және шетелдік сарапшылар кіреді.

4.5 Редакциялық кеңес мүшелері:

- редакция кеңесінің болашақтағы жоспарларын әзірлеуге қатысады;
- ұсынылған материалдарды талқылауға қатысады, материалдардан бас тарту туралы шешім қабылдайды.

4.6 Жауапты редакторға Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім беру академиясының ғылыми дәрежесі бар қызметкерлері тағайындалады.

4.7 Жауапты редактор:

- баспа саясатын іске асырады;
- берілген материалдарды қабылдайды және өңдеуді бақылайды;
- авторлармен байланысады;
- ұсынылған материалдарды қосымша қарау қажеттілігі туралы шешім қабылдайды;
- журналдың номерін шығару мерзімдерін анықтайды.

4.8 Техникалық редактор Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім беру академиясының қажетті техникалық дайындығы бар маманы тағайындалады.

4.9 Техникалық редактор:

- ұсынылған материалдарды өңдейді;
- журналдың номерінің дизайнын жобайды;
- журналды шығаруды қамтамасыз етеді;
- журналдарды таратушыларға жеткізеді

V. Рецензиялау тәртібі

5.1 Берілген ғылыми мақалаларды журналдың редакциялық кеңесінің құрамына кірмейтін тиісті тақырыптары сәйкес кемінде екі ғалым қарайды.

5.2 Бір пікір беруші сыртқы болып табылады, материалдарды ұсынған кезде автор оны бірге ұсынады.

5.3 Қолжазбаның мазмұнына қатысты білім саласында жұмыс істейтін ғалымдардан редакция кеңесі пікір алуды қарастырады.

5.4 Ізденушілердің ғылыми жетекшілері, сондай-ақ автор жұмыс істейтін бөлімшенің қызметкерлері пікір беруші бола алмайды.

5.5 Рецензия еркін түрде келесі ережелерді міндетті түрде көрсете отырып жазылады:

- берілген мақаланың өзектілігі;
- ұсынылған ғылыми материалдардың жаңалығы;
- зерттеу материалдарының жеткіліктілігі;
- талданған материалдың көлемінің жеткіліктілігі (пайдаланылған дереккөздер тізімі)
- жазу стилі;
- жұмысқа қойылатын талаптарға сәйкестігі;
- жариялау туралы қорытынды немесе жөндеу қажеттілігі;

5.5 Егер мақаланы қайта өңдеу қажет болса, пікір беруші бұл қорытындының себептерін нақты анықтап жазған жөн.

5.6 Пікірге тегі, аты және әкесінің атын, ғылыми дәрежесі және ғылыми атағы, жұмыс орны, лауазымын және қол қойылған күнін толық жазып қол қояды.

5.7 Жауапты редактор берілген пікірлерді авторға жеткізеді. Бұл жағдайда пікір беруші туралы мәліметтер көрсетілмейді.

5.8 Тексеруден кейін мақала қайта пікір алуға жіберіледі. Пікір берушінің таңдауы редакциялық кеңеске қалдырылады.

5.8 Автор пікір берушінің пікірін қабылдамаған жағдайда мақаланы қайтарып алуға құқы бар.

5.9 Мақалаларды қарау мерзімі - 2 айдан аспайды.

5.10 Қолжазбалар қайтарылмайды.

VI. Редакциялық және авторлық этика

6.1 Редакциялық кеңес өз қызметінде Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамасын басшылыққа алады.

6.2 Редакциялық кеңес қолжазбаны жариялауға жарамсыз деп шешім қабылдағаны үшін жауап береді.

Осыған сәйкес шешімді қабылдау мақаланың мазмұнының өзектілігі мен маңыздылығы тұрғысынан ғылыми бағалауға ғана негізделеді.

6.3 Қабылданбаған қолжазбалар туралы ақпарат құпия болып табылады, ол жарияланбайды.

6.4 Басылымға жариялау үшін материалдарды беру арқылы автор өзі туралы барлық ақпараттың дұрыстығына, плагиаттың жоқтығына, редакциялық кеңестің қойған барлық техникалық талаптарына сәйкестігіне кепілдік береді.

6.5 Ұсынған қолжазбалар басқа ғылыми журналдарда жарияланбаған болу керек.

Мақаланы рәсімдеу үлгісі

FTAMP 14.15.01

К. Е. АМАНОВА

п.ғ.к., доцент,

Ш. Уалиханов атындағы Көкшетау мемлекеттік университеті,

Көкшетау қ., Қазақстан Республикасы
e-mail: akasheva@gmail.com
ПРОГРАММАЛАУДЫ МЕКТЕПТЕ ОҚЫТУ ТУРАЛЫ

Аңдатпа. Мақалада STEM білім берудегі жиі талқыланып жүрген тақырыптардың бірі – жалпы білім беретін мектептерде программалауды оқыту мәселесі қарастырылады. Великобритания, Финляндия, Южная Корея, Эстония, Франция, Австралия сияқты мемлекеттердегі тәжірибелерді қарастыра отырып программалауды мектепте оқытудың қажеттілігін айқындайтын шарттар көрсетіледі. Программалауды мектепте оқытудың ағымдағы жай-күйін зерттеу мақсатында, мақала авторы, жоғары сынып оқушыларының және де білім беру процесіндегі басқа да субъектілердің: ата-аналардың, мұғалімдер мен IT саласындағы мамандардың қатысуымен зерттеулер жүргізді. Зерттеуге IT саласындағы мамандардың қатыстырылуы программалауды оқытуда түрліше аппараттық-программалық жабдықтардың пайдаланылатындығымен түсіндіріледі. Мақалада аталған зерттеудің кейбір қорытындылары, атап айтқанда оқушылардың, ата-аналардың, мұғалімдер мен IT саласындағы мамандардың программалауды мектепте оқыту мәселесіне деген көзқарастарын зерттеу нәтижелері берілді.

Түйін сөздер: Программалау, программалауды оқыту, мектепте программалауды үйрету.

КІРІСПЕ

Мәтін

ЗЕРТТЕУДІҢ МАҚСАТЫ МЕН МІНДЕТТЕРІ

Мәтін

ӘДІСНАМА

Мәтін

НӘТИЖЕЛЕРІ

Мәтін

ҚОРЫТЫНДЫ

Мәтін

ПАЙДАЛАНҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ:

1

2

3

К.Е. АМАНОВА

К вопросу обучения программирования в школе

к.п.н., доцент,

Кокшетауский государственный университет им. Ш. Уалиханова,

г. Кокшетау, Республика Казахстан

e-mail: amanova@mail.ru

К.Т. AMANOVA

To the Question of Teaching Programming in School

PhD, associate Professor,

Kokshetau State University named after Sh. Ualihanov,

Kokshetau, The Republic of Kazakhstan

e-mail: amanova@mail.ru

Аннотация. В настоящей статье рассматривается одна из актуальных тем современного STEM-образования – вопрос обучения программированию в общеобразовательной школе. На примере таких стран, как Великобритания, Финляндия, Южная Корея, Эстония, Франция, Австралия рассмотрены предпосылки, инициирующие необходимость обучения детей основам программирования в школе. В целях изучения текущего состояния обучения программированию в школах автором было проведено исследование с участием учащихся старших классов и других субъектов образовательного процесса в школе: родителей, учителей, а также специалистов в IT- сфере, так как в обучении программированию используются различные аппаратно-программные средства обеспечения. В статье представлены некоторые итоги данного исследования, в частности, результаты исследования отношений обучающихся, родителей, учителей и IT- специалистов к вопросу обучения программированию в школе.

Ключевые слова: программирование, обучение программированию, программирование в школе.

Abstract. In this article, one of the current topics of modern STEM education is considered, the issue of teaching programming in the general education school. On the example of countries such as Great Britain, Finland, South Korea, Estonia, France, Australia, the prerequisites are considered, initiating the need to teach children the basics of programming at school. To understand the current state of teaching programming in schools, the author conducted a study with the participation of high school students and other subjects of the educational process in the school: parents, teachers, and IT specialists, since various software and hardware are used in programming training. In the article some results of this research are presented, in particular the results of the study on the attitude of students, parents, teachers and IT specialists to the issue of teaching programming in school.

Keywords: teaching programming, programming in school, programming training.

ПОЛОЖЕНИЕ О НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОМ ЖУРНАЛЕ «БІЛІМ - ОБРАЗОВАНИЕ»

I. Общие положения

1.1 Научно-педагогический журнал «Білім – Образование» поставлен на учет Комитетом информации и архивов Министерства культуры и информации Республики Казахстан в 1999 г. (свидетельство № 904 –Ж от 31 октября) и перерегистрирован в 2008 г. (свидетельство о перерегистрации № 9838-Ж от 30 декабря).

1.2 Учредитель журнала – РГКП «Национальная академия образования имени И.Алтынсарина» Министерства образования и науки РК.

1.3 Периодичность издания – 4 номера в год.

1.4 Журнал зарегистрирован в Международном центре по регистрации сериальных изданий ISSN (ЮНЕСКО, г. Париж, Франция): ISSN 1607-2790.

II. Цель и структура журнала

2.1 Цель журнала – публикация в открытой печати результатов научных исследований ученых Казахстана и других стран в области образования.

2.2 Основная тематическая направленность: публикация научно-методических, информационно-познавательных материалов по проблемам образования и воспитания.

2.3 Рубрики журнала: «Образовательная политика», «Теория и практика обучения», «Теория и практика воспитания», «Научный поиск», «Из истории казахстанского образования», «Конференции, форумы, семинары», «Personalia».

2.4 Для публикации в журнале принимаются статьи, соответствующие профилю научного периодического издания, на казахском, русском и английском языках.

2.5 Заключение о возможности публикации статьи в журнале выносится на основании заключения редколлегии.

III. Правила оформления статей

3.1 Объем статьи, включая аннотации, таблицы, рисунки, математические формулы и библиографию, не должен превышать 10 страниц текста, набранного на компьютере (редактор Microsoft Word); минимальный объем статьи – 4 страницы.

3.2 Научные статьи должны быть оформлены согласно базовым издательским стандартам по оформлению статей в соответствии с ГОСТ 7.5-98 «Журналы, сборники, информационные издания. Издательское оформление публикуемых материалов», пристатейных библиографических списков в соответствии с ГОСТ 7.1-2003 «Библиографическая запись. Библиографическое описание. Общие требования и правила составления».

3.3 В издательский центр представляется электронная версия статьи в полном соответствии с распечаткой. Страницы статьи в бумажном варианте должны быть пронумерованы.

3.4. Статьи должны быть напечатаны в текстовом редакторе «Microsoft Office Word (97, 2000, 2007, 2010) для WINDOWS», гарнитура – Times New Roman (для русского и английского языков), KZ Times New Roman (для казахского языка), одинарный межстрочный интервал. Поля: левое – 30 мм, правое – 15 мм, верхнее – 20 мм, нижнее – 20 мм, табуляция – 1,25 мм.

3.5 Статьи всех авторов должны сопровождаться двумя рецензиями (1 внешней и 1 внутренней) ученых: доктора наук, кандидата наук/ PhD. Одна из рецензий является внешней, ее представляет автор при подаче материалов. Вторая является внутренней, ее организация входит в компетенцию редакционной коллегии.

3.6 Представленные материалы должны включать:

- ГРНТИ (Государственный рубрикатор научной технической информации);
- инициалы и фамилию (-и) автора (-ов) – на казахском, русском и английском языках (*прописные буквы, жирный шрифт*);
- указание ученой степени, ученого звания;
- аффилиацию (место работы/учебы, город, почтовый индекс, страна) на казахском, русском и английском языках;
- e-mail;
- название статьи (*прописные буквы, жирный шрифт, абзац 1 см по левому краю, на трех языках: русском, казахском, английском*);
- аннотацию – краткую характеристику назначения, содержания, вида, формы и других особенностей статьи;
- ключевые слова – набор слов, отражающих содержание текста в терминах объекта, научной отрасли и методов исследования.

3.7 Аннотация должна быть информативной и структурированной, отражать цели работы и ее результаты. Дается на казахском, русском и английском языках. Рекомендуемый объем аннотации – 500 печатных знаков (*курсив, нежирный шрифт, 12 кегль*).

3.8 Ключевые слова оформляются на языке публикуемого материала (*курсив, 12 кегль*). Рекомендуемое количество ключевых слов – 5-8, количество слов внутри ключевой фразы – не более трех. Задаются в порядке их значимости, т.е. самое важное ключевое слово статьи должно быть первым в списке.

3.9 Текст статьи излагается в определенной последовательности его частей и включает в себя:

- ВВЕДЕНИЕ / КІРІСПЕ / INTRODUCTION (*нежирные прописные буквы, 14 шрифт*).

Во введении отражаются результаты предшествующих (смежных) работ ученых, методы исследования,

процедуры, параметры измерения и т.д.

- ЦЕЛЬ И ЗАДАЧИ ИССЛЕДОВАНИЯ / ЗЕРТТЕУДІҢ МАҚСАТЫ МЕН МІНДЕТТЕРІ / PURPOSE AND OBJECTIVES OF THE STUDY (нежирные прописные буквы, 14 шрифт).

- МЕТОДОЛОГИЯ / ӘДІСНАМА / METHODOLOGY (нежирные прописные буквы, 14 шрифт).

- РЕЗУЛЬТАТЫ / НӘТИЖЕЛЕРІ / RESULTS (нежирные прописные буквы, 14 шрифт).

Это отражение процесса исследования или последовательность рассуждений, в результате которых получены теоретические выводы. В научно-практической статье описываются стадии и этапы экспериментов или опытов, промежуточные результаты и обоснование общего вывода в виде математического, физического или статистического объяснения. Проводимые исследования предоставляются в наглядной форме, не только экспериментальные, но и теоретические. Это могут быть таблицы, схемы, графические модели, графики, диаграммы и др. Формулы, уравнения, рисунки, фотографии и таблицы должны иметь подписи или заголовки.

- ЗАКЛЮЧЕНИЕ / ҚОРЫТЫҢДЫ / CONCLUSION (нежирные прописные буквы, 14 шрифт).

Собираются тезисы основных достижений проведенного исследования. Они могут быть представлены как в письменной форме, так и в виде таблиц, графиков, чисел и статистических показателей, характеризующих основные выявленные закономерности. Выводы должны быть представлены без интерпретации авторами.

- СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ / ПАЙДАЛАНҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ / REFERENCES (нежирные прописные буквы, 14 шрифт).

Ссылки и примечания в статье обозначаются сквозной нумерацией и заключаются в квадратные скобки.

Все ссылки даются на языке оригинала.

Список литературы должен быть оформлен в соответствии с ГОСТ 7.5-98; ГОСТ 7.1-2003.

3.10 Иллюстрации, перечень рисунков и подрисуночные надписи к ним представляют по тексту статьи. В электронной версии рисунки и иллюстрации представляются в формате TIF или JPG с разрешением не менее 300 dpi.

3.11 Математические формулы должны быть набраны в Microsoft Equation Editor (каждая формула – один объект).

3.12 На отдельной странице (в бумажном и электронном варианте) приводятся сведения об авторе:

– Ф.И.О. полностью, ученая степень и ученое звание, место работы (для публикации в разделе «Наши авторы»);

– полные почтовые адреса, номера служебного и домашнего телефонов, E-mail (для связи редакции с авторами, не публикуются);

– название статьи и фамилия (-и) автора (-ов) на казахском, русском и английском языках.

3.13 Рукописи должны быть тщательно выверены и отредактированы авторами. Статьи, оформленные с нарушением требований, к публикации не принимаются.

3.14 Редакция не занимается литературной и стилистической обработкой статьи. Рукописи не возвращаются.

3.15 Рукопись и электронный вариант с материалами следует направлять по адресу: 010000, Республика Казахстан, г. Астана, пр. Мәңгілік Ел, 8, БЦ «Алтын Орда», 15-й этаж, каб. 1502. Национальная академия образования им. И. Алтынсарина.

3.16 Контакты: Тел. (8 7172) 57 63 53; e-mail: bilim-edu.2003@mail.ru Подписной индекс – 75754. Оплата – 2500 тенге.

Реквизиты:

РНН 600900611860,

ИИК KZ826010111000202462,

БИН 080940006848, КБЕ 16,

БИК NSVKKZKX, КНП 859,

АО «Народный Банк Казахстана»

IV. Редакционная коллегия

4.1 В редакционную коллегия журнала входят главный редактор журнала, члены редакционной коллегии, ответственный редактор, технический редактор, корректоры.

4.2 Главным редактором журнала является президент Национальной академии образования им. И. Алтынсарина.

4.3 Главный редактор журнала:

– утверждает состав редакционной коллегии;

– осуществляет общее руководство редакционной коллегией;

– заключает договоры с организациями, распространяющими журнал, решает иные вопросы, связанные с деятельностью редакционной коллегии;

– способствует привлечению в редакционную коллегия ведущих отечественных и зарубежных ученых;

– вносит предложения по содержанию журнала и деятельности редакционной коллегии.

4.4 В состав редакционной коллегии входят ведущие ученые Национальной академии образования им. И. Алтынсарина, отечественные и зарубежные специалисты, представляющие отрасли знаний, отраженные в журнале, имеющие ученую степень, научные статьи в журналах с ненулевым импакт-фактором.

4.5 Члены редакционной коллегии:

– принимают участие в разработке перспективных планов деятельности редакционной коллегии;

– участвуют в обсуждении представляемых материалов, принимают решение об отклонении материалов.

4.6 Ответственный редактор назначается из числа сотрудников Национальной академии образования им. И.

Алтынсарина, имеющих ученую степень.

4.7 Ответственный редактор:

- ответственен за реализацию издательской политики;
- контролирует поступление и обработку представляемых материалов;
- осуществляет связь с авторами;
- принимает решение о необходимости проведения дополнительного рецензирования представленных материалов;
- определяет сроки выпуска номеров журнала.

4.8 Технический редактор назначается из числа сотрудников Национальной академии образования им. И. Алтынсарина, имеющих необходимую техническую подготовку.

4.9 Технический редактор:

- осуществляет обработку представляемых материалов;
- формирует дизайн номеров журнала;
- обеспечивает издание журнала;
- доставляет журналы до распространителей.

V. Порядок рецензирования

5.1 Представляемые научные статьи рецензируются не менее чем двумя учеными по соответствующей тематике, не входящими в состав редакционной коллегии данного журнала.

5.2 К рецензированию, осуществляемому редакционной коллегией, привлекаются ученые, работающие в области знаний, к которой относится содержание рукописи.

5.3 Рецензентами не могут быть научные руководители соискателей ученой степени, а также сотрудники подразделения, в котором работает автор.

5.4 Рецензия составляется в свободной форме с обязательным отражением следующих положений:

- актуальность представленной статьи;
- новизна представленного материала исследования;
- достаточность материалов исследования;
- достаточность объема проанализированного материала (список использованных источников);
- стиль изложения;
- соответствие требованиям, предъявляемым к такого рода работам;
- вывод о целесообразности опубликования или необходимости доработки.

5.5 В случае необходимости доработки рецензент должен четко обозначить причины данного вывода.

5.6 Рецензии подписываются с расшифровкой фамилии, имени и отчества, указанием ученой степени и ученого звания, места работы, занимаемой должности и даты подписания.

5.7 Ответственный редактор доводит мнение рецензента до автора. Данные о рецензенте в этом случае не указываются.

5.8 После доработки статья повторно направляется на рецензирование. Выбор рецензента остается за редакционной коллегией.

5.9 Автор имеет право отозвать статью в случае неприятия мнения рецензента.

5.10 Сроки рассмотрения статей – не более 2 месяцев.

5.11 Рукописи не возвращаются.

VI. Редакционная и авторская этика

6.1 В своей деятельности редакционная коллегия руководствуется действующим законодательством Республики Казахстан.

6.2 Редакционная коллегия ответственна за принятие решения о нецелесообразности опубликования рукописи. В соответствии с этим принятие решения основывается исключительно на научной оценке содержания статьи с точки зрения его актуальности и значимости.

6.2 Рецензенты не имеют права использовать материалы рукописей, представленных им на рецензию, в своих целях и цитировать текст до времени опубликования рукописи в журнале.

6.3 Информация об отклоненных рукописях конфиденциальна, она не разглашается.

6.4 Представляя материалы для публикации, автор гарантирует правильность всех сведений о себе, отсутствие плагиата, соответствие всем техническим требованиям, предъявляемым редакционной коллегией.

6.5 Представленные рукописи не должны публиковаться в других научных журналах.

Образец оформления статьи

ГРНТИ 14.15.01

К. Е. АМАНОВА

к.п.н., доцент,

Кокшетауский государственный университет им. Ш. Уалиханова,

г. Кокшетау, Республика Казахстан
e-mail: amanova@mail.ru

К ВОПРОСУ ОБУЧЕНИЯ ПРОГРАММИРОВАНИЮ В ШКОЛЕ

Аннотация. В настоящей статье рассматривается одна из актуальных тем современного STEM-образования – вопрос обучения программированию в общеобразовательной школе. В целях изучения текущего состояния обучения программированию в школах автором было проведено исследование с участием учащихся старших классов и других субъектов образовательного процесса в школе.

В статье представлены некоторые итоги данного исследования, в частности, результаты исследования отношений обучающихся, родителей, учителей и IT-специалистов к вопросу обучения программированию в школе.

Ключевые слова: программирование, обучение программированию, программирование в школе.

ВВЕДЕНИЕ

Текст

ЦЕЛЬ И ЗАДАЧИ ИССЛЕДОВАНИЯ

Текст

МЕТОДОЛОГИЯ

Текст

РЕЗУЛЬТАТЫ

Текст

ВЫВОДЫ

Текст

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

- 1
- 2
- 3

К. Е. АМАНОВА

Программалауды мектепте оқыту туралы

п.ф.к., доцент,

Ш. Уалиханов атындағы Көкшетау мемлекеттік университеті,

Көкшетау қ., Қазақстан Республикасы

amanova@mail.ru

K.E.AMANOVA

To the Question of Teaching Programming in School

PhD, associate Professor,

Kokshetau State University named after Sh. Ualihanov,

Kokshetau, The Republic of Kazakhstan

amanova@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада STEM білім берудегі жиі талқыланып жүрген тақырыптардың бірі – жалпы білім беретін мектептерде программалауды оқыту мәселесі қарастырылады. Программалауды мектепте оқытудың ағымдағы жай-күйін зерттеу мақсатында, мақала авторы, жоғары сынып оқушыларының және де білім беру процесіндегі басқа да субъектілердің қатысуымен зерттеулер жүргізді. Зерттеуге IT саласындағы мамандардың қатыстырылуы программалауды оқытуда түрліше аппараттық-программалық жабдықтардың пайдаланылатындығымен түсіндіріледі. Мақалада аталған зерттеудің кейбір қорытындылары, атап айтқанда оқушылардың, ата-аналардың, мұғалімдер мен IT саласындағы мамандардың программалауды мектепте оқыту мәселесіне деген көзқарастарын зерттеу нәтижелері берілді.

Түйін сөздер: программалау, программалауды оқыту, мектепте программалауды үйрету.

Abstract. In this article, one of the current topics of modern STEM education is considered, the issue of teaching programming in the general education school. To understand the current state of teaching programming in schools, the author conducted a study with the participation of high school students and other subjects of the educational process in the school since various software and hardware are used in programming training. In the article some results of this research are presented, in particular the results of the study on the attitude of students, parents, teachers and IT specialists to the issue of teaching programming in school.

Keywords: programming, learning programming, programming in school.

Журналдың құрылтайшысы:

Қазақстан Республикасы
Білім және ғылым министрлігінің
«Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық
білім академиясы» РМҚК.
Журнал 2000 жылдың
мамырынан шыға бастады.
Басылым 3 айда бір рет шығады.
Журнал Қазақстан Республикасының
Мәдениет және ақпарат
министрлігінде есепке қойылды
(2008 жылғы 30 желтоқсандағы
Бұқаралық ақпарат құралын есепке қою
туралы №9838-ж куәлік).

**Құрметті оқырмандар
мен авторлар!**

Журналда жарияланған
материалдар редакцияның
көзқарасын білдірмейді.
Фактілер мен мәліметтердің
анықтығына, сондай-ақ
стилистикалық қателерге
авторлар жауапты.
Журналға шыққан материалдарды
редакцияның келісімінсіз
көшіріп басуға болмайды.

Мекенжайы:

010000, Нұр-Сұлтан қ.,
Мәңгілік Ел даңғ., 8
«Алтын Орда» БО, офис-1500,
тел.: 8 (7172) 72-58-79
E-mail: bilim-edu.2003@mail.ru

Басуға 21.12. 2020 ж. қол қойылды.
ш.б.т. - 5,9. RISO басылым.
Таралымы - 305 дана.
Ы. Алтынсарин атындағы
ҰБА-ның баспа орталығында басылып
шығарылды

Учредитель журнала:

РГКП «Национальная
академия образования
им. И. Алтынсарина»
Министерства образования и науки
Республики Казахстан.
Журнал издается с мая 2000 года.
Периодичность 1 раз в 3 месяца.
Журнал поставлен на учет
в Министерстве культуры и
информации РК (свидетельство о
постановке на учет средства массовой
информации № 9838-ж
от 30.12.2008 г.).

**Уважаемые читатели
и авторы!**

Опубликованные в журнале
материалы не отражают точку
зрения редакции.
Ответственность за достоверность
фактов и сведений в публикациях,
а также за стилистические ошибки
несут авторы.
Перепечатка материалов,
опубликованных в журнале,
допускается только с согласия
редакции.

Наш адрес:

010000, г. Нур-Султан,
пр. Мәңгілік Ел, 8,
БЦ «Алтын Орда», офис 1500,
тел.: 8 (7172) 72-58-79
E-mail: bilim-edu.2003@mail.ru

Подписано в печать 21.12.2020 г.
усл.печ.л. - 5,9. Печать RISO.
Тираж - 305 экз.
Отпечатано
в издательском центре
НАО им. И. Алтынсарина.